Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

VERSURI DE ABECEDAR

Aşteptăm pe îndeletele
Să ne vie fetele.
A venit şi-o coţofană
Să ia parte la pomană.
Cît de mare-i, ele-s mici,
Ca un şoim între furnici.
Toate-n curte se adună
Să mănînce împreună.
Cele mari, pe mici le-aşteaptă
Să-şi ia-n ciocuri partea dreaptă.
N-am văzut, cred niciodată,
Puii noştri să se bată.
Vrăbiile sînt făptură
Fără pizmă, fără ură.
Numai oamenii se-njură
Şi ucid pentru friptură.

★

V-a pus mama pe balcon
Apă proaspătă-n castron,
Dumicaţi de cozonac
Cu stafide şi cu mac,
Ciuguliţi-le-mpreună,
Că mîncarea-i foarte bună...
Ce vă speriaţi de noi,
Că scrim versuri pentru voi,
Stînd la masă amîndoi ?
Vă păstrăm de amintire
Pentru Cartea de Citire.

Tudor ARGHEZI

iulie 1967

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ !

gazeta literară

● ORGAN SAPTĂMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ●

Anul XIV. Nr. 27 (766) ● Joi 6 iulie 1967 ● 8 pagini: 1 leu

ROMUL LADEA — *HORIA (detaliu)*

CE ADUCE CEASUL...

blocnotes

Incertitudinea şi neprevăzutul au zămislit şi ele în înţelepciunea milenar stratificată a poporului o zicală în care duhul se împleteşte cu amărăciunea : „nu aduce anul, ce aduce ceasul !".

Era, dacă vreţi, în această vorbă din bătrîni întreaga resemnare în capriciile unei fatalităţi pe care n-o dictau cine ştie ce legi divine, ci numai strîmbătatea unei vieţi prost orînduite, împilarea şi neputinţa. Nesiguranţa guverna asupra certitudinii, întîmplarea avea mai multă justificare decît hotărîrea. Pregătit mai curînd pentru rău decît pentru bine, omul punea şi norocul pe seama fatalităţii şi, pentru multele „ceasuri rele" exista şi „ceasul bun", dar care putea să-l ocolească toată viaţa.

Nu însă despre credinţe primare şi superstiţii vreau să vorbesc, ci despre esenţiala schimbare a atitudinii contemporanului meu faţă de ziua de mîine. Deprins de mai bine de două decenii să-şi croiască viaţa după măsura aspiraţiilor pe care mai înainte nici măcar nu îndrăznea să le nutrească, omul a fost eliberat în primul rînd de fatalitate. N-a fost deloc uşor, n-a izbutit din prima încercare, ba, fascinat de forţa colosalelor energii pe care le dezlănţuise, a comis şi destule erori, mai mult ale avîntului şi ale lipsei de experienţă proprie, decît ale incapacităţii. Curînd a căpătat însă în toată plenitudinea lui sentimentul marii responsabilităţi care-i apăsa umerii de faţă cu viitorul şi atunci a învăţat că e mai bine să măsoare de zece ori pînă să taie o dată. Ambiţiile care nu-i erau încă pe măsura puterilor, le-a lăsat, deocamdată, de o parte, propunîndu-şi să realizeze mai întîi ceea ce îi era mai imperios necesar, mai temeinic, mai vital. Cheia incontestabilelor succese se află undeva aici, în înţelepciunea desprinsă din experienţa trecutului propriu şi din experienţa altora, în gravitatea responsabilităţii asumate dar, mai ales, în deplinul ataşament al tuturor forţelor creatoare ale poporului la conturarea viitorului.

Dacă asişti mai îndeaproape la urmărirea felului cum se realizează cele propuse — cifrele planurilor de dezvoltare, în aparenţă atît de aride, de puţin grăitoare unui ochi superficial, dacă iei seama la stricteţea cu care se cîntăreşte şi se măsoară cît şi cum s-a construit, care este randamentul fiecărui efort investit, şi mai ales ce aduce pe masa poporului, masa aceea pe care întotdeauna am dorit-o mai îmbelşugată, — dacă urmăreşti cu atenţie toate acestea, atunci poţi înţelege mai bine unde şi în ce fel se conturează ziua de mîine a ţării, cum arată ceasul pe care îl trăim şi cum va fi anul ce vine.

Căci în deplinătatea gravei responsabilităţi pentru destinele ţării la care s-au angajat comuniştii, rezidă şi explicaţia nepărmuritei încrederi din partea poporului. A stabili ştiinţific coordonatele viitorului, a le urmări pas cu pas transformarea în realitate, înseamnă a dobori şi anihila fatalitatea, a înlătura pe cît posibil neprevăzutul, a desfiinţa definitiv incertitudinea.

Grăitor în acest sens îmi apare amplul proces al elaborării cifrelor pentru viitorul cincinal 1970—1975, şi totodată ale planului de perspectivă pînă în anul 1980. Dacă din punct de vedere al capacităţii de producţie realizată în actualul cincinal, România anului 1970 va fi de 16 ori mai puternică decît România anului 1938, în mod justificat te întrebi cum va fi aceeaşi Românie peste încă un deceniu ? O recomandare de excepţională importanţă a fost făcută de conducerea de partid şi de stat tuturor unităţilor de producţie care propun ministerelor cifrele viitoarei lor dezvoltări. Rezumată la o expresie unică, ea n-ar putea fi redată decît de cuvîntul realism. Nu himerele, nu pretenţiile fără acoperire, nu grandomania, ci profunda măsurare a nevoilor şi a posibilităţilor, sentimentul răspunderii pentru fiecare ban cheltuit, grija faţă de eficienţă, simţul gospodăresc al rentabilităţii spre beneficiul tuturor, iată sensul major al atitudinii faţă de ziua de mîine. De altfel, e ştiut că tocmai această atitudine a caracterizat şi pînă acum urtaşul efort al edificării socialismului în ţara noastră. Nu evaluări fictive care să denatureze eficienţa economică a investiţiilor, nu interese înguste, ambiţii locale, necorelate cu ansamblul gradului de dezvoltare generală, ci răspunderea majoră pentru ceea ce este menit să dureze şi să renteze, acoperirea fiecărei pretenţii prin cunoaşterea ştiinţifică a posibilităţilor, depistarea rezervelor încă nefolosite, randamentul optim înaintării sigure, riguros prevăzută şi calculată, spre acel mîine al fericirii întregului popor. În felul acesta, ce aduce ceasul aduce şi anul, viitorul germinat de prezent exclude definitiv incertitudinea, pulsul ţării bate constant, visurile oamenilor puse pe seama zilei de mîine se transformă treptat în realitate, generînd alte visuri şi mai înaripate.

Ioan GRIGORESCU

POEZIE ACTIVĂ

arhivă sentimentală

Fiindcă poezia iese de sub imperiul necesităţii diurne, ca ziarul de exemplu, ne îngăduim să consemnăm, cu întîrziere, o iniţiativă îndrăzneaţă şi binevenită, menită să facă poezia activă.

Este cu atît mai meritoriu, cu cît o asemenea iniţiativă porneşte nu de la poeţi, ci de la iubitorii de poezie, în speţă un grup de actori tineri, în frunte cu talentatul şi entuziastul Cornel Dumitraş, care, de multă vreme solicită, fără audienţă, crearea unui studio experimental pentru lectura poeziei.

Experimentul s-a făcut. Iniţiativa a fost îmbrăţişată cu căldură de comitetul U.T.C. al Capitalei care a oferit cîteva seri la rînd, în sala barului Melody — alt eveniment ! — un recital de poezie tînără, prezentat de tineri, pentru tineri. Am pogorît deci, cu înfrigurare, treptele spre vîrsta de 18 ani şi am urmărit, cu o egală înfrigurare, în sala de bar devenită amfiteatru, felul cum s-a realizat priza poeziei cu tineretul.

Dintru început trebuie să spunem că organizatorii au procedat inteligent, regizînd nu numai un bun spectacol-lectură, ci şi un act de critică estetică : Versurile s-au spus fără numele autorilor, au fost adică lăsate să-şi încerce singure rezistenţa, să aprindă singure filamentul de platin al emoţiei, fără resortul nici unui nume răsucit la timp. Libretistul a legat poemă după poemă şi autor după autor, pe firul unei idei simple — continuitatea de eforturi a generaţiilor în ridicarea României de azi, exprimată printr-un titlu-sinteză „Columna lui Decebal".

Şi spectacolul a prins. Am simţit sala fremătînd ca o navă de arbori ; sub vuetul de vînt înalt al versurilor lui Labiş, sau am văzut-o cu ochi strălucind, urmărind creasta singulară, ca şi Mînăstirea dintr-un lemn a stihurilor lui Sorescu. Place eufonia lui Labiş, dar plac şi densităţile metaforice insolite ale lui Nichita Stănescu, pe care de asemeni am avut plăcerea să-l recunosc. O observaţie se impune totuşi : preamultul isprăveşte prin a obosi. Există o poezie de lectură fără glas, şi o poezie de sală. Dacă prima trebuie folosită cu grijă, într-un context special, pentru a fi bine receptată şi pusă în valoare, cealaltă — oricît ar rezista pereţii, nu impune o mai puţină grijă faţă de saţiul eventual al auditoriului pentru acordurile de fanfară. E un echilibru fragil, anevoie de stabilit, orice exces într-un sens sau altul frînează recepţia şi isprăveşte prin a-l lăsa rece chiar pe cel mai fanatic adulator. Oricum, pentru o primă experienţă reuşita e remarcabilă, cu sugestiile de mai sus.

Şi încă o constatare, ce se verifică din nou : poezia ne propune o limbă pe care nu o cunoaştem. Este limba fiecărui nou poet, codul lui intim de semnificaţii şi simboluri, adesea gramatica lui sui-generis ce modifică funcţia diurnă a cuvîntului, acordîndu-i o gravitaţie aparte. Auditoriul nu s-a dovedit, după cum am remarcat, refractar îndrăznelii, l-a urmat pe poet chiar şi în acrobaţie sau în triplu salt mortal, cu o singură condiţie şi cu o singură răsplată, apăsat revendicată, ca aventura escaladării să ducă undeva, într-un pisc al perspectivelor revelatoare. E o revendicare excesivă ?... Ea n-a fost formulată în chip expres de nimeni, dar am citit-o uneori, în blazarea expresivă a sălii, în cîteva momente ale recitalului cînd nu ştiu cine era vinovat de stingerea incandescenţei firului de platin.

Este, de asemeni, pe deplin validă şi reciproca. Acelaşi recital ne-a arătat, pe feţele inerte ale auditoriului, că venerabilele cuvinte n-au prin ele însele nici o valenţă poetică, nici un dram de uraniu activ. Am auzit rostindu-se, de cîteva zeci de ori, la diverse scări acustice, o suită de vocabule sacrosancte care nu păreau a trezi prin sine însăşi nici o asociaţie. Ele se aliniau strict filologic, oricît erau de zbuciumate prin gimnastica orală, după legile glosarului, şi mureau o dată cu glosarul închis.

Am auzit, spre exemplu, rostindu-se un nume — Decebal — şi m-am întrebat cine-i Decebal, aşa cum te întrebi, citind poezie, ce e masă, casă, cal, carte, sau electricitate, sau Eminescu. Aşezat în această dispoziţie, bine-nţeles că nu ştiam nici cine sînt Eminescu, Suceava, Călăraşi sau Sarmisegetuza, dacă sînt nume proprii sau substantive comune.

Dar cineva, nu ştiu cine a răsucit resortul, arătîndu-mi că Eminescu este de fapt o ţară, o ţară nu ştiu pe unde — de ciobani şi plugari blestemaţi a se bate cu tătarii, cu hunii, cu turcii, blestemaţi a-şi cînta lacrimile pe firul apelor ce se adună toate într-un nume. Şi am ştiut ce este Eminescu, adică un mit, ca şi mitul lui Orfeu.

Cu Decebal nu s-a întîmplat acelaşi lucru, deşi pierderea textelor lui Tacit a fost recent compensată prin luminile ce ni le-a adus filmul panoramic al studioului „Bucureşti" cu José Marie Nat şi Georges Marchal. Despre ce este vorba ? Nu despre Decebal, nici despre alte nume proprii sau comune, ci despre puterea şi datoria poeziei de a crea mituri, de a ne învăţa limba unei noi realităţi sensibile. Cine să ne fie preceptori dacă nu chiar poeţii ?

Şi de aceea iniţiativa de a aduce poezia în stradă, în amfiteatrul studenţesc, în arena sportivă, în sala de bar e mai mult decît binevenită, e salutară. Poezia reînvaţă să fie activă.

Paul ANGHEL

PUŢINĂ FILOLOGIE: „DUPĂ MELCI"

breviar

Editura Tineretului reeditează *După melci*, poemul de tinereţe al lui Ion Barbu, într-un tiraj de 10 160 exemplare, cu ilustraţii şi copertă similmoderniste, gen Brauner-Perahim şi cu reproducerea, la urmă, în facsimile, a textului revizuit din revista „Agora", cu alte corecturi de mînă ale autorului. Ca bibliofilie de masă, experienţa este interesantă, nu însă lipsită de primejdii pentru editură. Într-adevăr, dacă cititorul, ahotnic de fidelitate absolută a noului text, ar fi ispitit să-l colaţioneze cu cel din „Agora", — care, cu rectificările noi, i-a servit de bază, — s-ar putea să-i găsească anumite erori şi lipsuri. Este ceea ce ni s-a întîmplat nouă să descoperim fără bucurie rea (Schadenfreude, cum spun nemţii!). Astfel, după versul final de la pag. 23 lipsesc versurile:

„În cîmpie
Colilie"

iar după versul 3 de la pag. 24, versul:

„Mă-ntorsei subt aluniş"

Greşeala de tipar din versul penultim al poemului : „*Mele* nătîng", se rectifică uşor prin repetiţia corectă : „Melc nătîng".

Aşadar, mare atenţie, tovarăşi editori, cînd vă plătiţi luxul reproducerilor în facsimile !

În „Cuvînt înainte", poetul Camil Baltazar glosează în marginea prieteniei ce-l legase de Ion Barbu şi mai puţin asupra tîlcurilor ascunse din „valorosul poem", sau asupra „textului drag inimii sale". Să-i fi fost *După melci* atît de scump autorului său? Cînd au găsit un exemplar din întîia ediţie, la Editura Luceafărul, ilustrată de M. Teişanu şi trasă în una mie exemplare în decembrie 1921, poetul şi-a manifestat desprinderea sufletească faţă de vechiul text, cu o dedicaţie elocventă: „Un car de afurisenii cu toate să ştiu că va şti să aleagă şi să neglijeze ce trebuie, din această carte deja veche şi fără faţă — pentru mine. 17 decembrie 1929".

Locul poemului *După melci* în cadrul operei majore a lui Ion Barbu mi se pare însă real. O alăturare de celebra baladă *Riga Crypto şi lapona Enigel*, poate capodopera poetului, este concludentă. Din ambele se desprinde o aceeaşi concepţie de viaţă, pe care aş numi-o contratimpul fatidic, ironia destinului care se pune în calea fericirii tuturor făpturilor, de pe întreaga scară a vieţii. Descîntîndu-i cu sau fără maliţie melcului să iasă din cochilia lui pe o înşelătoare zi de primăvară timpurie, copilul „şui" (nebunatic), provoacă moartea prea încrezătoarei fiinţe mici în aceeaşi zi, cînd izbucneşte:

„O viforniţă tîrzie
De Păresimi".

Adică în postul mare, de patruzeci de zile *(quadragesima)*. Camil Baltazar, fie zis în treacăt, vede în varianta incorectă de la pag. 7:

„Cînd *Păresim* de prin lunci" nu ştiu ce întărire a sensului versurilor următoare. Chiar dacă poetul ar fi vrut să personifice Păresimile, singularul prea... singular nu aduce nici o învigorare textului.

Aşadar, în *După melci* apare întîi ironia soartei care vrea şi în balada regelui ciupearcă să-l facă pe acesta să se îndrăgostească de lapona Enigel şi, expunîndu-se soarelui, să plesnească. Aspiraţia la soare, la viaţă plenară, aşadar, este refuzată de o soartă care pregăteşte imprudenţilor sanctiunea capitală.

După melci rămîne o lectură foarte plăcută, prin bogăţia limbajului figurat şi mînuirea măiastră a metrului popular, cu un instinct folcloristic fără greş. Artistul se joacă adeseori şi cu cuvintele, creînd unele noi, ca verbul *a se desghioca*, trecînd la feminin substantivul ghioc-*ghioacă*, şi invers, la masculin drimbă-*drimb*, creînd expresii analogice, ca „porni-şi eu *cornul* stîng" (melcul!) după „a porni la drum cu stîngul", după cunoscuta superstiţie de a păşi afară din casă cu dreptul, etc.

Schimbările ortografice de care face însă caz Camil Baltazar rămîn nesemnificative, întîi prin inconsecvenţa poetului, care nu corectează atent textul din *Agora* (lăsînd dublete, ca *noui* şi *noi*, apoi *u* mut final în *bordeiu*, dar şi formele *muşchi, retevei)*, apoi prin retuşe ca *Joimarişe*, în loc de *Joimăriţe*, sau *cotobelc* în loc de *codobelc* (de la *codoberc* = berc, scurt de coadă sau fără coadă!).

După melci este un admirabil poem ludic, nu însă lipsit, cum văzurăm, de *Weltanschaung*. Să fi fost autorul său, cum spune prefaţatorul, un „mare copil"? Intuiţia se cuvenea dezvoltată, ca să obţină valoare portretistică.

Şerban CIOCULESCU

dolorosa

Îndurerat sînt pentru tot ce dispare,
pentru eternităţi durînd o răsuflare,
cît miruie lumina unui astru floral
sau izbucnirea moale dintr-un dezastru
îndurerat de clipa ce moare-n altă clipă,
de umbra şi tăcerea-dintîi cînd pruncul ţipă,
de storul ce se lasă pe ochi ca o aripă,
cînd soarele din sînge în inimă s-a stins
şi eşti bogat cu somnul în largu-i necuprins,
îndurerat de vorba care dărîmă norii,
de aripile sumbre ce simulînd cocorii,
pierzînd din subţioară fatidicele ouă,
clocesc pe lume veche coşmar de lume nouă,
îndurerat de pielea ta albă ca o filă
pe care scrie moartea miresmei de zambilă,
îndurerat de ochiul şi pasul meu plăpînd
ce va porni în moarte cu ochiul tău în gînd.

Dar fericit de mîna ce-a pus sigiliul pielii,
pe fruntea mea pe care un zodiac e scris,
a încropit mixtura de viaţă şi de vis,
eliberîndu-mi scrisul de semnele-ndoielii.

Radu BOUREANU

NOTE DE LECTURĂ

FLORIN MUGUR:

Mituri

Dacă Poetul poate fi la un moment dat rezultatul unui număr de evenimente mitice (pe plan interior) care îl resuscită, îl reactualizează, cred că noul volum al lui Florin Mugur își ilustrează pe deplin titlul.

E o surpriză această carte, reprezentînd nu ameliorarea sporadică a unui material mai demult folosit și, adeseori, urgisit de critici, ci, în mare măsură, o regenerare demnă de interes.

Autorul își convertește, irevocabil, poezia la poezie, exact în perioada cînd este de părere că nu se mai poate împlini decît „onest și cu greutate" *(Vieți)*.

Să-i deschidem volumul la-ntîmplare, să-i citim, de exemplu; poeziile *Moment, Reapariția lui Jumătate de om, Styx, Piatra palidă, Lămpi, Falstaff* — sau admirabilul *Moment senin*.

Climatul sugestiv al versurilor nu se datorează unei atmosfere de „lux, calm și voluptate" care să-nconjoare carnea spirituală a ideii, ci dimpotrivă „La, tout n'est qu'ordre" — cum spunea Baudelaire. Ordine, sobrietate, de cele mai multe ori o lipsă de prolixitate odihnitoare — și mai ales o tensiune activă în majoritatea bucăților, fără să devină zgomotoasă.

„În toamnă, știu, voi cîștiga victoria / la Dionisii. În cetate-i ciumă. / Cetatea-nconjurată ca de-un inel gălbui / de leșurile strînse lîngă ziduri" *(Dionisos)*.

Sau: „Întors cu ochii către Luni, o jumătate / de om strigînd că numai din mîndrie / s-a obosit să pară slut, că el e / ascunsul prinț al unui adevăr, / că el e-ntreg și numai din grea singurătate / își tăinuiește-a doua jumătate, / ca luna, fața cealaltă, cu mări" *(Jumătate de om)*.

O zonă fantezistă de „anarhii" neașteptate, într-un auster de fapt, Elsinore (vezi ciclul cu același nume) ne amintește la un moment dat de „Jocurile" lui Vasko Popa: „Hai să ne rupem cîte-un sceptru din copaci / Hai să izbim cu sceptrele-n pămînt / Hai de-a bastarzii / Hai de-a prințul fără umbră / De-a plictiseala care naște principi strîmbi".

Acest Elsinore, nu cu toate unghiurile puse la fel de bine în evidență, relevă însă, credem, cel mai bine, predispozițiile lirice ale poetului. O anumită vivacitate melancolică, o toleranță cordială, a mihnirii, și-o orientare mult mai mare către tonurile tragice, decît în spre reflexele delicate:

...„dansează beat, bătrînul Sir John Falstaff / și capu-și joacă doagele prin spații / și-i curge vin pe buze, vin subțire, / și-l filfîie roșcat, mantia vinului / — în dreptul inimilor noastre prea senine / pocnește-n aer, se bălăngăne pe cer / grea, căpățîna beată a lui Falstaff".

În poeziile de dragoste, Florin Mugur, în acord cu sine, nu se exaltează somptuos și nici nu merge pînă la cataclism, ci își protejează sentimentele într-o „no man's land" pe care ne-o oferă conturată de umbra violacee a neîmplinirilor sale („...cu libertatea ta de-a nu iubi, / nevrînd să intri nici atunci în teritoriul / meu friguros, bătut de lungi neliniști"). Dar interesant ni se pare faptul că poeziile din această categorie au nenumărate laturi tangente, de emoție, cu toate celelalte, ceea ce face ca întreg ansamblul cărții să fuzioneze în ultimă instanță armonios.

Aruncînd o ultimă privire asupra acestui ansamblu — este indiscutabil că Florin Mugur a început, cum spunea el însuși într-o poezie, să strige împotriva punctului mort în care, la un anumit mod, căzuse.

Credem că destinul lui de poet îl împinge într-un nou circuit, în care calitățile autentice tind să se manifeste și să se înscrie în durată, presupunînd că autorul nu va renunța la rigorile propriului său ideal artistic.

D. CIUREA

ION RUSE:

Pe valuri spre Dacidava

La lectura celor mai multe dintre paginile cărții se simte, într-un fel sau altul, o inadecvare Fie că persoana întîi nu convinge încercînd să cucerească prin exotism, fie că personaje inconsistente suportă stînjenite capriciile celui care povestește, aproape întotdeauna fraze pletorice strică efectul. De altfel, reportaj, jurnal, fals bildungsroman — nu se poate califica exact — cartea excelează prin inconsecvențe.

Cristea, crezut supraom (pag. 60), deși el se recunoaște drept adolescent influentabil, are două coșmare — în primul și în ultimul capitol. În timpul dintre ele, ca „materiat" al unui șantier arheologic își notează impresii. Înșiră cînd neașteptat, cînd prețios, cînd savant, cînd impropriu, detalii exterioare sau întîmplări trăite de el însuși în sezonul arheologilor. Nici el și nici oamenii din jur nu au relief psihologic. Doar cîteva automatisme revin, neiertător: șeful șantierului, protectorul și prietenul mai rudimentar al lui Cristea, își adoră pagină de pagină cățeaua cu numele Dac (!); Cristea urmărește, tot pagină de pagină, vapoarele și șlepurile cu voința de a ajunge marinar; orice personaj are „portretul" său, înconjurat de epitete, „tablouri de natură", etc. Pînă la urmă, ceea ce nu se pierde este umorul, în replici și mai ales în situații.

Chiar fără unitate epică sau lirică, penultimul capitol și, parțial, ultimul, reabilitează oarecum pe celelalte. Pînă aici, ni se arăta un text foarte, foarte bogat în astfel de propoziții (pastorale?): „Femei cu fustele prinse în brîu, codane cu pulpele albe și subțiri, băietani tunși scurt în cap și lelițe puse pe vorbă sînt toți veniți la pescăreală". (pag. 114). Spre final, scena umoristică de bătaie pe un bac în plutire sau un vis de cutreierare pe fundul Dunării dimensionează concludent, deși tardiv, disponibilitățile povestitorului.

Tot printr-o lovitură comică ajungem și la un personaj mai bine concretizat: coana Florica, nevasta lui nea Marin. Căci incolorele studente practicante abia dacă pot să exclame între dunăreni și Dunăre: „Ah, ce viață!"

Artificiile descriptive diminuează vioiciunea tonului, dar fără ele, mai exact spus, fără prezența Dunării, pasajele independente de proză reușită n-ar exista. Avem de-a face cu o încercare de monografie a unui „șantier" prin optica impresionabilă a unui adolescent.

Gh. ANCA

TUDOR GEORGE:

Balade

Dimensiunea relativ modestă a creației, precum și o pudoare publicistică și publicitară l-au împins pe Tudor George undeva în penumbra generației sale, s-o numim generația „de mijloc". Citindu-i (și recitindu-i) versurile, nu ne putem reține de a afirma cu toată convingerea că ne găsim în fața unui poet adevărat și original, căruia i se cuvine un loc incomparabil mai bun în eșichierul valoric constabilit de critica literară.

Tudor George este un fantast și un efervescent, clădind universuri fabuloase, surprinzătoare. Poetul desprinde legenda din rama ei epică și o proiectează în simbol, propunînd noi și miraculoase geneze. Baladele și legendele sînt încărcate cu peripeții ale imaginii: imaginile se metamorfozează, alternează, se înlănțuie sau se exclud reciproc într-o dialectică dramatică.

Rațiunea intimă a poeziei lui Tudor George este mișcarea, mai precis descătușarea de static, evadarea din încremenire: cerbul din legendă a fost copac solitar în mijlocul cîmpiei netede, broasca țestoasă a fost piatră, chinuiți deopotrivă de nemișcare, tinzînd să se elibereze de coaja moartă a materiei, să devină energie și spirit. Sistemul antinomiilor violente, apriga zbatere în carapacea destinului și voința de a părăsi starea primordială conduc la izvoare romantice, în ultimă instanță descind din mitul eminescian al lui Hyperion. (Îndrăznim să afirmăm că Tudor George este unul din puținii poeți din vîrsta nouă care evocă direct tradiția eminesciană, în ordinea ei fantastică, în vastele aglomerări de mituri, țesute delicat și aspru). Piatra solicită atotputerniciei dezlegarea de fixitate, libertatea de a-și părăsi regnul chiar cu prețul renunțării la nemurire: „— O, templu-al pietrelor. Munte-Sfînt, / Piatră sînt! // Mare-a furtunilor, aprinsă vatră, / Sînt piatră! // Cer mișcător, dinamic vînt, / Eu piatră sînt! // Voi, stelelor, aștri de-argint, / Piatră mă simt! // Voi dezlegați-mă din univers, / Voi dați-mi Mers! // Natură, zare, / Dați-mi Mișcare! // Muget al vieții, profund răsuflet / Dați-mi, Voi, suflet! // Nu mă lăsați, demoni și zei, / Statornic stei! // Fie să-mi zmulgeți duhul, stihia, / Statornicia!" Piatra primește harul și devine broasca țestoasă, neobosită călătoare a Pămîntului și a Cerului. Și nu se mai satură de mișcare... Copacul din pustă, la rîndu-i, tînjește de dorul mișcării și, pentru a-și regăsi pădurea, *alergînd* către ea, renunță la prerogativele de stăpîn al cîmpului nesfîrșit, la statornicie, la nemurire. Pierzînd totul, cerbul, fostul copac singuratec, cîștigă neprețuita Mișcare: „Atunci deschise ochii mari, de-a dreptul / Sfruntînd nemărginirea și uritul. / Un aer viu simți că-i umflă pieptul / Și din surpatul maldăr, sălta gîtul // Nemaisimțind nici rădăcini cum scurmă / Prin horbota țărinii, că-l agață, / Își țepeni picioarele din urmă, / Își opinti picioarele din față, // Destelenindu-și, dintr-un salt, bușteanul / S-aridică, înalt, peste pustiu / Cu umbra-ntinsă măsurînd limanul / Mișcîndu-și capu-n vînturi: Arbor-Viu!". Piatră Vie, Arbor Viu — suprem triumf al Mișcării asupra nemișcării. Neptun petrece „mișcînd două valuri unul împotriva celuilalt, poate din aceeași poftă de a vedea energia în desfășurarea ei dinamică, sfinxul Micromacro redimensionează, mărește și micșorează ființa pînă la marele și micul infinit, viziunea fantasticelor „turme ale soarelui" e de asemenea energetică. Tristă e numai soarta celor ce nu se pot mișca, asemeni cortului, prizonier jalnic al sforilor și prăjinii de care e legat. Tristă e întoarcerea la mineral, coborîrea în piatră: „Aveam pe-atunci nevoie de-o privire / A unui ochi cu iezer cunoscut. / Să-mi licărească blînd din amintire, / Și ochiu-acela piatră s-a făcut! // Aveam pe-atunci nevoie de o floare / Pe inimă ca să mi-o pun drept scut / Și s-o hrănesc cu sînge și dogoare. / Dar floarea ceea piatră s-a făcut! // Nevoie-aveam pe-atunci de-o puritate / De-o flacără pe care s-o sărut, / Cel mai cumplit de tine-aveam din toate. / Metafora, ce piatră te-ai făcut!"

Aceeași vitalitate ireprimabilă, stăpînă, o aflăm și în contextura imagistică sau în limbaj. Fantezia dezlănțuită și întrebuințarea liberă, neistovită, a limbii dă poezici lui Tudor George o plinătate și o culoare cu totul particulară, ca și ritmul sever, niciodată abandonat. O anume prolixitate și prețiozitățile strecurate dibaci nu

avancronică

de NEAGU RĂDULESCU

BEN CORLACIU: „MOARTEA LÎNGĂ CER"

VIAȚA UNIUNII SCRIITORILOR

În ziua de 3 iulie a.c. la Casa Scriitorilor a avut loc Plenara Comitetului de conducere a Uniunii Scriitorilor. Au participat membrii Comitetului și numeroși invitați. Prima parte a ședinței, organizată în colaborare cu Biroul organizației de bază P.C.R. a fost consacrată problemelor criticii literare.

S-a citit referatul întocmit de Dan Hăulică și Al. Oprea. La discuții au participat: Alexandru Balaci, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Ion Biberi, Constantin Ciopraga, Petru Comarnescu, Mihail Davidoglu, Alexandru Dima, G. Dimisianu, Gálfalvi Zs., Romul Munteanu, G. C. Nicolescu, Adrian Păunescu, Liviu Rusu, Eugen Simion, Vlad Sorianu, Dumitru Țepeneag.

În încheierea dezbaterilor a luat cuvîntul acad. Zaharia Stancu, președinte al Uniunii Scriitorilor.

În partea a doua a plenarei, Comitetul de conducere a primit noi membri și membri stagiari în Uniunea Scriitorilor, a discutat activitatea Uniunii și a luat hotărîri privind publicațiile literare.

tulbură în esență frumusețea proaspătă, captivantă a acestei poezii.

Dumitru SOLOMON

PĂSKÁNDI GÉZA:

Bumerang de lună

Paskándi Géza are o structură a talentului diferită de a lui Kanyadi (de al cărui ultim volum ne-am ocupat într-un recent articol), fiind ceva mai abstract, mai filozofic: cu toate acestea există numeroase similitudini în evoluția lor artistică. Deși talentul lui Páskándi s-a afirmat de asemenea de timpuriu, maturizarea sa poetică a survenit numai după asimilarea unei experiențe individuale, trăită din plin. Bineînțeles, chiar dacă drumul parcurs de el a prezentat inegalități, nici el nu a pornit singur, bazat numai pe puterile proprii, spre cucerirea Parnasului. Este și el legat de generația lui Labiș — e și spune, într-o poezie intitulată *Memoriei lui Labiș*. Și el, ca și colegii săi, porniți pe drumul artei moderne a fost copleșit de marii creatori Bartok și Brâncuși (nu lipsește nici monumentul închinat dirijorului G. Georgescu). Pe cînd însă Kanyadi este mai patetic, mai atent la zbuciumul lăuntric, Páskándi face o poezie cu inflexiuni ironice: are, în structura sa, ceva scînteietor, strengăresc și jucăuș și știe să fructifice îmbelșugat această însușire, întrucît un excelent simț al limbii îi permite asocieri ieșite din comun. Chiar dacă, uneori, alunecă în joc de cuvinte, acest caracter scăpărător al poeziei lui Páskándi nu dezminte arta sa poetică, exprimată lapidar în pilda biblică intitulată *Predikacio halaknak (Didahie pentru pești)* prin formula: „Trebuie să rostești". El formulează același lucru și în poezia în care se declară rudă cu „răgușitul" Armstrong.

Aparențele nu au nici o importanță pentru Páskándi; dincolo de suprafață, el caută mereu esențialul. Iată pentru ce, în prima clipă, se oprește zguduit și orbit în fața strălucitoarelor culori ale lui Van Gogh; lumina intensă îl orbește, însă curînd poetul pricepe adevărul profund revelat de această lumină. În același fel abordează el toate momentele istorice ale omenirii; are întotdeauna rezerva impusă de spiritul critic, dar niciodată nu neagă în mod cinic trecutul. În această privință, volumul lui Páskándi, intitulat *Holdbumerang (Bumerang de lună)* reprezintă o realizare unitar proeminentă. Dintre numeroasele poezii bune se detașează însă Predikacio *(Predică*, o poezie de idei referitoare la creștinismul ce se apropie de împlinirea a două milenii de existență). Căutînd un termen de comparație, ni se pare că trebuie să mergem pînă la celebra poezie a lui Illyes Gyula, intitulată *A reformacio genfi emlekmuve előtt (În fața monumentului reformației, de la Geneva)* — deși asemănarea se limitează doar la felul de a vedea și nu se validează în modul de exprimare. Analizînd și sintetizînd istoria bimilenară a creștinismului, Páskándi confruntă „terifiantul curs de ruguri" cu „credința luminărească" a vremilor pașnice și pune întrebarea: „Se poate preschimba Teroarea în Credință?" Întrucît poetul relevă contradicțiile nu pentru a urmări un scop în sine sau pentru a crea simple paradoxuri, el caută și soluția, răspunsul liniștitor — și propovăduiește iertarea în numele păcii, însă cu o condiție: Luminarea să nu-și mai dea Rugului flacăra.

Cartea lui Páskándi atrage atenția și prin felul în care interpretează poezia politică de actualitate. Poeziile de acest gen nu lipsesc din volum, cu toate că o dată semnificativă sau un eveniment de seamă nu-l determină pe poet să reacționeze rapid, ci îl îndrumă spre aprofundare. Pentru el, poezia politică de actualitate se măsoară cu etalonul înaltei Legi. În frumoasa poezie intitulată *Törveny (Lege)*, el pune în paralelă „detașamentul leninist cu Nava-bază a Omenirii". Puțini au făcut profesiune de credință mai sinceră și mai expresiv redată decît Páskándi în aceste versuri închinate Partidului Comunist:

„Martor, Apărător, Acuzator și Acuzat al fost, — / doar gloată curioasă, în sala judecății, / n-al fost nicicînd!" „Nu te vei scufunda, căci niciodată n-au să fie / epoci care / să nu aibă nevoie de dreptate".

Din aceeași concepție rezultă și poezia despre Lenin, menținută de Páskándi la distanță de șabloanele obișnuite (poetul nu îl simte pe Lenin nici în bronz, nici în lemn, nici în hîrtii vînturate; îl atrage „Materia lui Lenin") ca și poezia *Oreg munkások. (Muncitori bătrîni)*, respirînd un autentic fior liric și închinată mediului din care provine poetul.

Nici Páskándi nu e străin de poezia populară și, în general, de formele mai puțin libere (anumite poezii indică cu certitudine că limbajul său poetic s-a cizelat datorită impresioniștilor și, în primul rînd, lui Kostolányi) — dar el se orientează și spre poezia asociațiilor libere. Interesant însă că — după cum o atestă poezia *Emlekből; nëgyfël kesztyü — (Amintire — patru mănuși desperechiate)* — tocmai în acest punct Páskándi se reapropie de modul de expunere popular, fără a uita însă nici acum de arta sa poetică, întrucît niciodată nu confundă mijlocul (sau, în cazuri date, joaca) cu scopul — iar scopul său este: a rosti adevărul epocii.

KÁNTOR Lajos

MARTA BĂRBULESCU:

Jocul anilor

Acest an editorial se dovedește foarte bogat în debuturi feminine. Afirmarea tot mai pregnantă a poeziei feminine presupune că aria sensibilității poetice capătă coordonate noi, împrospătîndu-se în mod îmbucurător. Sectorul feminin în cadrul oricărei literaturi se remarcă mai ales prin cultivarea nudă a senzorialului. Euforia concretului, beția senzuală a simțurilor reușesc să dea nota de inedit și de viabil poeziei feminine din orice timp. Însă există situații cînd aceleași motive poetice (în fapt — eterne) sînt preluate la modul comun și tratate cu aceleași recuzite, devenind simple clișee metaforice. Cam în această categorie poate fi încadrat și volumul de debut al Martei Bărbulescu. Poetesa mimează gesturi poetice și macină în gol metafore uneori sugestive, însă impresia care rămîne în urma citirii volumului este aceea de facilitate. Se întîlnesc aici acumulate din belșug toate caracterele unei poezii tipice feminine: transcripția vegetativului în ceea ce acesta poate constitui o feminitate latentă: „Tînjesc după vară, / după cavalcada ei la pragul izvoarelor / după umbra-i răcoritoare / plecată peste salcia pletoasă / ... / Sub aparentul calm de gheață / Pădurea începe să fiarbă..." *(Aparențe)*; goana frenetică după ipostazele purității: „Nu mai vine zăpada! Nu mai vine... / Toamna și-a răsucit cuțitul ruginii în ruine, / stăpînul ierburilor aleargă besmetic / și-mi cată adîncul privirii" *(Străinul glas)*; animismul erotic al tuturor regnurilor: „sînt mereu îndrăgostită / de arbori, de păsări și anotimpuri / Mă alătur de ele / cu foamea sărutului primit / în teama revărsatului de zori..." *(Sînt mereu îndrăgostită)* etc. Dar toate aceste gesturi lirice nu se individualizează într-un anume fel, ci reprezintă mimări destul de prozaice. Iată cum plecînd de la un motiv poetic blagian (lipsa de identitate a eului creator), Marta Bărbulescu eșuează într-un banal desăvîrșit: „Nu știu cine sînt! / Citeodată înclin să cred / că s-au deschis pereții tăcerii / și-au evadat scîncînd în întoarcere / ei fără de umbră, / ori sînt pădurea / în căutarea arbuștilor / clătinați de stolurile roșii.... / .../ Nu știu cine sînt! / Mi-am pierdut identitatea / în care scria: / are semne particulare / o pereche de aripi / și-un colț de stea..." *(Mi-am pierdut identitatea)*. Nu i se poate nega Martei Bărbulescu o anumită grațiozitate a imaginilor, pînă ce aceasta nu devine manieră *(Cearcăne de bărbat)*. În ciclul „Înverzitele coline", exuberanța discursivă ca reacție la cotidian nu depășește clișeul *(Fiecare drum; Timpul fuge* etc.) După cum se poate observa ceea ce-i lipsește cu desăvîrșire, deocamdată, Martei Bărbulescu, sînt ideile poetice; iar numai cu metafore înșirate pe ață nu se poate închega „poezia".

Marin MINCU

ERATĂ — La poezia „Tu și eu" de D. Corbea, apărută în nr. 25 din 22 iunie, primele două versuri ale ultimei strofe se vor citi astfel: „Aveam o fire mîndră, sălbatică și dură, / În piatră dăltuită întreaga mea făptură".

cronica literară

VALENTIN BERBECARU:

Banchetul

Ceea ce ne surprinde de la început e limba, unică în felul ei, împiedecată, greoaie și pretențios poetică, a acestei cărți. Cum între limbă și gîndire există o strînsă legătură, nivelul expresiei fixează pe cel al ideilor. Pe acestea, puține cîte sînt și foarte comune, autorul le îmbracă gros, înfofolindu-le în blănuri cam roase de adjective și epitete. Procedeul general e acesta: se iau niște fapte mărunte, fără importanță, peste care se aruncă apoi clăbucii de frișcă ai unui comentariu „filozofic" și „poetic" disproporționat. Dintr-un minuscul fragment de viață sau idee se face la repezeală un uriaș balot de cuvinte. Banala distribuire a mîncării la o cantină umflă în chip artificios un întreg paragraf: „Trestianu simți paroxismul: imboldul celor două acțiuni potrivnice se despărțea, se înfrunta pe față, conflictul era în toi: dăruitorii mîncării, asudați, grăbiți, încinși, se apărau din răsputeri. În fața lor, împingîndu-se în rînduri, țiitorii (s.n.) farfuriilor lacomi, nervoși. Erau asemenea unui invadator insațiabil, cu mii de guri, acești primitori; cei de dincolo de ghișeu se întreceau în dărnicie, cu paletele. Se încingea o luptă invizibilă de necrezut; plutea în aer ca un fluid strîmtorat și spasmodic (s.n.) Trestianu îl lăsă să se desfășoare în închipuire. Îl vedea ca pe un dragon (s.n.) umflîndu-se, îmblînzindu-se. Neliniștea lui era o alergare nesigură între două bariere circulare; nu-l ducea nicăieri" (pag. 6). Făcînd să se izbească polonicul de farfurie, autorul își închipuie că poate săgeta spațiul din fața unui modest ghișeu de cantină cu fulgerele bogat ramificate ale marilor tensiuni.

După numai cîteva pagini, cititorul acestui volum se află în neplăcuta situație a pietonului neatent ce se pomenește într-o porțiune lată de asfalt proaspăt turnat: fiecare pas se face printr-un efort de dezlipire a tălpii. În cazul de față, lectura e tocmai un proces continuu de încleiere și desfacere dintr-un stil rebarbativ, haotic și calofil, trecerea de la o frază la alta făcîndu-se prin smulgere. Aproape fiecare propoziție are un apendice metaforic: „Nucul din curtea părăsită fosnea înspre mersul unui anotimp" (s.n.; p. 17); „Cîntăreața chema doruri ușoare, poate că zborul păsărilor araponga peste pădurea virgină a Brazilici" (p. 34); „Buzele groase lunecau, rîme roșii..." (p. 47); „Era prins ca un prigor în odaia de la etajul al patrulea, și spre el se rostogoleau faptele, imense arcuri fierbinți care încălzeau aerul." (p. 67); „Întrebarea sună în gol. Și tremură în geam; abur vag (s.n.). Sandu sta în dreptul ferestrei. Acum, plopii din curte nu se înălțau în șir inert, ci pîlpîiau — umbră de sacrificiu" (s.n; p. 129). Prezumția stilului literar, frumos, conduce mîna autorului în scrierea unor propoziții de acest fel: „Blocurile, înalte unghiuri adormite, își pierduseră legătura cu pămîntul, și prin acoperișurile plate, pline cu antene, cochetau cu luna. Da, cu luna". (p. 128); „Biciclistul lui (Albu, dintr-o acuarelă n.n.) devenise un pericol în mișcare, care îi masa (s.n.) inima, o făcea să bată cu furie" (p. 172); „Dungile de sticlă ale etajerelor (probabil etajelor n.n.) liniau seara împresurată de nori voluminoși" (p. 137); „Dorința tinereții îi păru hașurată de dungile unui calendar istovitor". (p. 140); „Gîndurile lui se deșteptaseră, înnobilate de încercarea de a prinde gazul otrăvitor al micilor potrivnicii care se tîrau în jurul formelor clare" (p. 166); „Alungi gazul otrăvitor (metaforă persistentă n.n.) din destinul meu!" — îi spune cu recunoștință Trestianu lui Albu (p. 168); „Simbolul naviga în arterele sincere (s.n.) ale viitorului" (p. 204) etc. etc. Puse cap la cap astfel de fraze alcătuiesc stilul infatuat și obscur al volumului — pe care pentru a-l înțelege îl citim cu tot atîta atenție de cîtă are nevoie o carte bună. Valentin Berbecaru cultivă un ermetism al banalității.

Acum aproape o sută de ani Titu Maiorescu publica articolul Beția de cuvinte. Cu gestul energic al unui vestit rege dac care dăduse foc podgoriilor, criticul a încercat să stîrpească din literatură vița nocivă a lui Bachus, provocatoare de incoerență și imoderație. De atunci tăișul pamfletului maiorescian stă deasupra oricărei mese de scriitor ca o sabie a lui Damocles. Uneori uităm de ea, dar mai devreme sau mai tîrziu, sclipirea ei ne fură iar și ne înfricoșează. Valentin Berbecaru însă șade sub ea nepăsător și scrie: „Sidonia se împrospăta, Colonia ei avea statornicia unui păcat inepuizabil"...

Dacă trecem acum dincolo de împletitura barajului lingvistic, spre acțiune, personaje și simboluri, vom observa că toată cartea se învîrtește în jurul unui banchet (al absolvenților facultății de mecanică) organizat de Trestianu, administratorul de cantină. Din acest obișnuit banchet Trestianu vrea să facă un eveniment iar autorul un mare simbol al unor metamorfoze paralele în concepție și sentiment. Aceste prefaceri ating patru-cinci personaje, construite toate după aceeași schemă: aparențele cenușii ascund un fond colosal de bogat. Trestianu, de exemplu, nu este numai un simplu administrator, ci un înțelept, ba chiar un filozof. Albu nu este numai un student de la mecanică, ci un pictor extrem de talentat, Sandu nu este un student scos din producție, atît și nimic mai mult, ci un bărbat de mare energie, fascinat de călătorii maritime, însetat de aventuri (singurele aventuri în care se lansează deocamdată sînt însă cele strict erotice.) În toate compartimentele (acțiune, personaje, limbă) cartea stabilește un record de falsitate. Lui Trestianu, care citește pe Aristot și Spinoza „îi plăceau disputele ospătarelor pentru cîrpele de șters; le urmărea cu nedumerire reflexele fulgerate". Personajele își fac mari probleme de te miri ce (Zbarcea), se întîlnesc „întîmplător" pe stradă (Trestianu-Grăjdaru), conversează cu personajele create de el (Albu și biciclistul de pe acuarelă). Exact în ziua în care Albu realizează, după sute de încercări, tabloul unei vechi obsesii, ușa camerei sale se deschide și (întîmplător!) pe ea intră... un fin critic de artă ce privește picturile studentului, se entuziasmează și-l invită imediat acasă la el. Cînd, ca să-l atingă pe Sandu, Sidonia face aluzie la faptul că el nu știe limba franceză, Sandu care venise la facultate din producție îi replică pe loc într-o franțuzească fără cusur. Doi soți vorbesc astfel: „Întinzîndu-se seara pe canapeaua de piele din hol, (Zbarcea n.n.) îi mărturisea nevesti-si: — Nu mai cred de mult în deviza de pe frontispiciul oracolului de la Eleusis: Cunoaște-te pe tine însuți. Cred că ea trebuie schimbată, în alt sens, într-un sens care să vitalizeze. Cum ai gîndi o nouă deviză?"

„Nevasta sa îi răspundea că nu știe". Iar doi amanți (Sidonia și Sandu) conversează în felul următor (despre o piesă a lui Eugen Ionescu): „— Ce au înțeles acei domni? (întreabă bărbatul n.n.) — Piesa le-a plăcut. Și pe bună dreptate. — De ce? — Pentru că este un protest față de brutalitate și uniformizare. — De aceea? — Da. — Atunci trebuie să le placă orice piesă. — De ce? — Fiecare piesă este ceva. — Ești prea subtil, domnule pirat (îndirect acest compliment absolut gratuit al Sidoniei se adresează autorului n.n.) — Nu, gîndesc prin capul meu și vreau să înțeleg".

Pînă la urmă, după pregătiri minuțioase și ingenioase banchetul are loc și în timpul desfășurării lui se pecetluesc metamorfozele sufletești ale eroilor: inima lui Trestianu „se va reaprinde în curînd", Sandu nu va mai alerga după fuste și se va statornici în iubirea lui mai veche pentru Marioara, Albu,... „era sigur că simțirea lui era alta, impulsivă, aplicată ca o donație de sînge pe sursele evoluției!"

AUREL DRAGOȘ MUNTEANU:

După-amiază neliniștită

Într-un scurt interval de timp ne-au parvenit de la Oradea numele a doi debutanți în proză mai mult decît onorabili, promițători în sensul serios, de sinceră încredințare, al cuvîntului și nu în cel frivol, de amabilitate stereotipă. Unul se numește Vasile Spoială, și despre el am spus deja cîteva cuvinte în altă parte. Celălalt e Aurel Dragoș Munteanu. Ca și Vasile Spoială, Aurel Dragoș Munteanu e o crisalidă de scriitor autentic, avînd comun cu primul un mod dezinvolt, natural de a evoca realitatea prin imagini ce anulează distanța pînă la cititor, încadrîndu-l pe acesta direct în ele. Din cele mai bune povestiri ale lor, sentimentul vieții se degajă sesizabil, cu o anumită violență, precum căldura din pămînt într-o seară de vară caniculară. Din cîteva elemente foarte simple Aurel Dragoș Munteanu transmite sentimentul nemijlocit al vieții ca în schița Anno Domini, cînd ne arată cum Vasile „se odihnea în ușa bucătăriei, stînd pe un scăunaș" sau cînd îi saltă în spinare personajului, pe jumătate muncitor, pe jumătate țăran, un sac de mălai și-l pune să străbată drumul lung pînă acasă. Omul se încovoaie sub povară, blestemă și înceață, mai pune sacul jos, aprinde cu degete tremurătoare o țigară și în tot acest timp gînduri disparate, fără nimic neobișnuit i se rotesc prin cap, repede pînă la ameteală numai atunci cînd înconjoară chipul Auricăi, fata din vecini cu mult mai tînără decît el. Autorul semnalează cu discreție rupturi în circuitul cotidian cauzate de puterea centrifugă a unei obsesii erotice incipiente, ce nu atinge deocamdată aparențele și nici măcar luciul de oglindă al conștiinței, dar se manifestă și produce deja perturbări în inconștient. E o dovadă de finețe că autorul face să coincidă momentul divulgării cu oboseala împinsă pînă la suferință: căci aceasta reduce la esențial gîndirea, care devine mai directă, mai dreaptă, mai sinceră într-un anumit înțeles. Punînd în spinarea personajului un sac uriaș, autorul nu împovărează cîtuși de puțin narațiunea, care, asemenea celorlalte din volum, se desfășoară reținut, impersonal, fără acele participări impetuoase care ar putea să o dezechilibreze. Obsesia bărbatului este indicată aici fără nici o exagerare, sugerîndu-se că ea se poate dezvolta sau dizolva în viitor. Iar pînă atunci ciclul vieții se împlinește neschimbat. Povestirea place, deși se observă unele reminiscențe, iar limba (mai ales a monologului interior) devine, dintr-o intenție altfel justă, eliptică și sincopată pînă la artificial.

O secțiune sigură în viața unei familii este operată în nuvela titulară, După-amiază neliniștită, avînd o urmare (Sîmbătă și duminică). Ceea ce contează aici nu sînt faptele și nici măcar personajele, ci autenticitatea gesturilor și a atmosferei. Totul pare văzut din goana trenului: nu se rețin întîmplări și figuri, ci doar, de ex. vreo curte în care un om sapă la fîntînă sau în care o femeie toarnă unui bărbat, gol pînă la brîu, să se spele, o bicicletă scorojită rezemată de un gard etc. Secțiuni din viața unor oameni (un bătrîn care are necazuri cu feciorii, un actor în vîrstă și singur, distribuit în roluri tot mai modeste) sînt și schițele Poveste și Piesă dodecafonică. Aurel Dragoș Munteanu face o proză a cotidianului, care devine interesant prin forța și caracterul spontan al reprezentărilor. În jurul omului natura nu cunoaște salturi bruște, lumina soarelui cade peste o realitate puternic constituită, previzibilă. Surprizele vin dinlăuntru. Despre un personaj, autorul spune: „Avusese brusc o senzație..." și într-adevăr unii dintre eroii săi încearcă, într-un moment ce nu pare să se deosebească prin nimic de altele, sentimente extraordinar de bizare, ating un fel de revelație care le modifică viața, și pe care scriitorul o urmărește în manifestările ei exterioare, fără a o numi și fără a o analiza (O iarnă. Peisaj interior). Puterile nu-i ajung deocamdată, de aceea scriitorul înregistrează explozia clipei psihice fără a mai încerca să afle de ce și cum s-a produs. În plin cotidian, în mijlocul calmului și stabilității lucrurilor izbucnesc și se consumă în tăcere revoluțiile sufletești. Așadar, secțiunile pe care le face Aurel Dragoș Munteanu sînt mai adînci decît par la prima vedere: ele desfac nu numai felii de existență socială, ci și mecanisme psihice (pe care însă nu le explică). Oricum, dovada unei ambiții lăudabile și a unor posibilități de reflectare mai complexă a vieții este făcută.

Valeriu CRISTEA

CLUJ

periplu

Cluj revăzut după un deceniu...
Cluj, tărîm cîndva al necunoscutului, în care păşeam într-o seară de toamnă, cu sfială, orbecăind (era război... era camuflaj...) în urma unui ţăran greoi, prin întuneric şi ploaie,
Cluj în care, ne-mai-copil, am coborît deunăzi, din văzduh, dimineaţa, adus de pasărea argintie,
Cluj al adolescenţei devorate de nelinişti, de febre, de întrebări, de toate ambiţiile şi de toate spaimele, al primelor stîngace, neîmpărtăşite sau trădate iubiri, al celor dintîi mari prietenii, împietrite mitologic în amintire.
Cluj al dezamăgirilor, al autoreprimărilor, revoltelor, evadărilor din pravili, dezgusturilor, ascezelor, al nesfîrşitelor discuţii filosofice, în curtea internatului, cu Ion Aluaş, al lecturilor clandestine (căci erau interzise după ora stingerii) în „silenţiu" pînă spre dimineaţă, al oboselilor, neurasteniilor, zăvorîrilor în închisoarea lăuntrică,
Cluj al speranţelor, al avînturilor, al iluziilor spulberate şi renăscute din propriul scrum, al dramelor de conştiinţă, al lirismului juvenil, al revelaţiilor, limpezirilor şi reînvolburărilor...
Cluj al jimblelor aurii, pe care mi le închipuisem fructe edenice, cînd cei de acasă, din satul preistoric, exasperaţi de a nu-mi putea oferi hrană pe plac, moşturos cum eram mă pofteau să ospătez „jemble din Cluj"...
Cluj cu un Someş lîn curgător, pe care încercam odată să-l cînt:

Curge Someşul la vale,
Curge — aşa de mîl de ani...

Someş, prieten, fără grai,
nod ascuns, în cuget, tai.

Ani cu primăveri fierbinţi,
clocot, zbor, teşiri din minţi
Someşule le mai simţi?

★

Someşule, prieten bun,
ale tale valuri tulburi
zbuciumarea mea o spun.

Cluj cu biserici vechi şi alte vestigii istorice, amintitoare de suferinţa iobagilor,
Cluj al procesului Memorandumului şi al atîtor altor lupte,
Cluj cu un parc nu prea aspectuos, îndrăgit totuşi pentru castanii lui cu umbră generoasă, cu cimitire în care, studenţi, ne duceam (îţi aminteşti, Ion Brad?) cu colegele, să învăţăm la dialectologie şi slavă veche,
Cluj străjuit de dealul pe care se înalţa oarecînd Cetăţuia, deal urcat într-o după amiază de toamnă, într-o tăcere cucernică, cu o fată capricioasă şi fascinantă, a cărei făptură înţepa, cum zice un poet, ca o mură sălbatecă;
deal de pe care vezi tot oraşul, cu Mănăşturul, cu elegantul cartier Grigorescu, cu Dîmbul rotund; vezi şi împrejurimile oraşului, pînă la Hoia, pădurea în care mergeam odată pe an, primăvara în excursie cu şcoala... (acolo o colegă, cea dintîi căreia îi scriam, mi-a rupt scrisoarea de dragoste, în văzul tuturor, necitită... eram în clasa a doua...); vezi Feleacul, efemerul hotar de odinioară, dincolo de care închipuirea de copil vedea Podişul Transilvaniei, cetate de basm, vedea Oltul şi Mureşul, cei doi fraţi prefăcuţi în rîuri, vedea arcul Carpaţilor, vedea Bucureştii cu a lor „Dîmboviţă, apă dulce", vedea într-un cuvînt, Ţara — miraculoasă...
Cluj, cavou al vîrstelor de jăratec, pe care le-aş fi simţit, probabil, înviind, de n-aş fi zburat în aceeaşi zi spre altă cetate transilvană străveche, împrejmuită de coline mitici, din care aveam să văd ţîşnind, pe versuri de Goga şi Blaga, copilăria Prietenului,
Cluj pe care îl duc în fiinţă pretutindeni unde mă trimite destinul,
cum să-ţi mulţumesc pentru căldura cu care ţi-ai primit fiul risipitor? M-ai întîmpinat la aeroportul Someşeni cu soare zglobiu, cu pajişti de un verde virginal, cu pomi ce-şi ascundeau sub frunze roadele mijinde, ca fetele minusculii sîni, cu fîntîni răcoroase, cu muget patriarhal de vite şi gîgîit de gîşte, inefabil; mi-ai arătat apoi străzile îndelung cutreierate în anii de şcoală, vechile monumente şi edificiile noi; mi-ai deschis uşi şi inimi.
Ai regretat că plec prea de vreme.
Am să revin. Am să revin, poate, spre a nu mai pleca Soarta îmi va îngădui, poate, să-mi dorm somnul lung, fără visuri, în vreun colţ al grădinii cu cruci în care merg să înveţe, în preajma examenelor, studenţi şi studente.

Dumitru MICU

MARIA BANUŞ

CIOCÎRLIA

Spune-mi adevărat,
de cîte ori ai auzit ciocîrlia,
în singura viaţă pe care o ai ?
Ciocîrlia de dimineaţă, din aer neînceput,
nu ciocîrlia din cărţi, nu cea din nai ?
Ciocîrlia din aerul mării...

Vile albe şi ciubere de leandru,
frunze-ascuţite în rouă, în stropi de soare.
Şi tu, cu capul în sus, la cîntecul ei,
sfărîmat în miriade de cioburi de soare,
liber şi tremurînd
în imensul extaz.

REVINO

Te mărunţeşti în arderi mici Revino
la flacăra întreagă de pe plai,
la vastul tău amurg, la zeii
hotărîtori, din floarea de cais.

VIS CU LACRIMI

Stăteam lîngă soba veche de tuci.
Scoteam dintr-o pungă
un pumn de praf alb
şi-l azvîrleam în ceaun.
Bătrîna mea,
cu ochi mici, negri, strălucitori,
ca mărgelele ei de cilic,
striga la mine-ncruntată :
„Ai pus sare, nătîngo,
în pungă nu-i zahăr, e sare !"
M-am trezit cu faţa boţită, bătrînă
Scînceam :
„Am greşit, maică mare.
Aşa-i, era sare acolo,
lacrimi de sare".

SPIŢERIA PĂRĂSITĂ

Cînd am să las cîntarul şi pocalele mele verzi
cu lipitori şi salamandre,
în spiţeria cea veche
or să se-aşeze păianjenii.

Cine-o să-ţi dea doctoria ?

Clopoţelul sună la uşă pe înserate
Păienjenişul vibrează.

Cine amestecă pulberea ?

NOAPTE

Ah, în ceaşca pe care-o ţineam
sus, cu braţul tremurînd încordat,
albă, lumina lunei picura.

Şi am băut-o.

Încă nu am uitat de tot
gustul băuturii dintîi,
sînul prea plin,
tînăra noapte-n extaz.

AM SPUS: TOTUL E NUMAI LUMINĂ

Am spus : totul e numai lumină, val de lumină.
Am spus : totul e numai beznă şi deznădejde.
Am spus : totul e numai migraţia, mişcarea.
Am spus : totul e numai popasul şi liniştea.
Şi aşa, mereu :
despletirea, beţia, strigătul brut —
măsura, migala, cristalul —
le-am fluturat pe rînd, ca pe-un tui,
cu cozile albe sau negre în vînt.

A VENIT UN CLOVN

A intrat un bătrîn în arenă.
Circul — gol.
S-a uitat la trapeze,
la băncile goale,
la alămurile orchestrei.
A lăsat capul în jos.
S-a uitat la nisip.
A-ngenunchеat.
L-a strecurat printre degete.
A privit cum grăuncele curg.
Aici era locul lui,
în arena cu miros de bălegar şi de clini,
de pomadă, de sălbăticiune.
Aici, cînta pentru el, privighetoarea.
Cortul era o noapte de vară-nstelată.
Aici copiii rîdeau şi mîncau covrigi.
Rîdeau cînd el deschidea ochii mari
pe un chip văruit,
cînd era trist că nu înţelege
de ce turnul de scaune, frumos înălţat,
se prăbuşeşte, de ce mingea sare-napoi
şi-l loveşte în cap,
de ce el e el şi tu eşti tu,
de ce ştie tot şi nu înţelege nimic,
şi copiii se amuzau grozav.
Dar asta fusese demult.
Acum e bătrîn.
Şi viaţa s-a scurs, pe neobservate,
în timp ce el făcea figuraţie dincolo,
în Teatrul cel Mare.

PENTRU CEL BOLNAV

Pentru cel bolnav de singurătate,
pentru cel ce visează cearşafuri curate,
pentru cel ce limba de taină n-o mai vorbeşte
— a uitat iepureşte a uitat păsăreşte, —
dă-mi pădure o cetină, dă-mi frunza de mintă,
să i le pun pe pat, să tresară, să simtă.

ALEXANDRA TÂRZIU

PERLA DE CALCAR

Desen de NICA PETRE

Mă alăturasem unui grup de alpinişti, dintr-o dorinţă agresivă de a-mi părăsi oraşul, profesia şi toate habitudinile cotidiene.

Axinte, cel care conducea grupul, nu era prea încîntat de prezenţa mea (dar parcă cine ar fi fost încîntat?), acceptîndu-mă totuşi împotriva celorlalţi.

Mergeam şi tăceam unul în spatele celuilalt, asiguraţi în coarda groasă. Era ideal. Colţii muntelui ne rodeau tălpile; pereţi împietriţi, împlîntaţi direct într-un cer fumuriu de film radiografic Axinte mergea în faţa mea greoi, cu un calcul anume, şi eu după el ca o capră în ochiul meu de sfoară.

Am reuşit să mă strecor printr-o fisură osoasă, din care nu mă mai pricepem să ies. Axinte m-a semnalizat brusc şi trebuia să improvizez dintr-odată orice punct de sprijin, pentru că eu evadasem din oraşul meu, în schimb mă lăsasem de bună voie legată în frînghia alpiniştilor. Şi asta înseamna alt traseu decît acela al străzilor.

Deocamdată singurul punct de sprijin era cerul. Coarda lui Axinte s-a încordat brusc ca o venă, prin care de altfel comunicam şi m-a smuls din înghesuiala fricii mele, anexîndu-mă unui colţ vertical, anonim, absurd, la care nu mă aşteptasem. Eram pe burtă cu capul în jos, încercînd să calculez distanţa dintre mine şi restul lumii cu avantajele ei. M-am trezit apoi din nou cu picioarele pe pămînt, între ceilalţi, pe o încheietură verde, mătăsoasă, unde eram sigură că ne vom opri.

— Continuăm! a zis Geo, cel care se afla primul în şirag. Mai tîrziu am aflat că nu aveam să ne oprim nicăieri.

Traseul devenise duşmănos. Nu-l vedeam decît pe Axinte. Soarele se frînge în gresia albastră, se pulverizа. Urcam din piton în piton. Axinte mă urmărea atent. Distanţa dintre noi, adică frînghia care ne lega, fiind limitată, trebuia să mă armonizez cu el, cu fiecare piton în parte ca să-l pot urma.

— Atenţie, piatră!
— Piatră!
— Piatră!

Semnalul se repeta sărind înaintea bolovanului tepos ce ţopăia spre prăpăstii.

Ne aflam lipiţi de perete, cu tălpile pe o margine calcaroasă. Trebuia să alunecăm cu şiretenie peste un pinten coroiat, să-l îmbrăţişăm chiar, indiferent de profilul lui, de golul de sub el. Ceilalţi semnalizau. Ei trecuseră şi acum ne aşteptau. Axinte zvicni coarda şi ochiul ei se prinse în pitonul de sub pinten. Se întoarse apoi spre mine. Eram încă foarte aproape unul de altul. Apoi, cu o suplete de panteră, începu să se cţtere pe coardă. Dispărea în sus ca o flamă şi eu îl priveam aiurită, fără prea mult entuziasm. Aveam de făcut acelaşi lucru. Se întîmplă însă ca sub vîrful ghetei mele ceva să se rotească, un rulment cred, o perlă din calcarul muntelui şi tot extazul meu s-a dus dracului. M-am dezmeticit tot pe acolo pe undeva, agăţată într-un piton. Dumnezeu mi l-a înfipt în spate, sînt sigură de asta. Stăteam deci agăţată ca o şuncă. Axinte se oprise şi el. Îi lipsea frînghia pe care i-o răpisem eu prin cădere. Alunecam uşurel printre firele sintetice ale maiculuі meu, de care depindeam într-o mare parte. Simţeam sub palme muşchii stîncii încordaţi, fibroşi, găuriţi de variolă. Dar sub tălpi nu simţeam nimic pentru că n-aveam. Geo semnaliza de undeva din cer. Ei erau asiguraţi, puteam veni, ne aşteptau. Un vînt alb îmi scotea ochii, mă busea. Tocmai acum se pornise. Coarda lui Axinte începuse să cedeze, sau poate pitonul ceda. Înţelegeam asta după cum oscila el în aer.. I-ar fi trebuit încă puţin timp şi încă puţină coardă, să-şi ajungă pintenul, să-l îmbrăţişeze. Dar coarda dintre noi încremenise într-o extensie strălucitoare. Venise sfîrşitul lumii. Am tras cu dinţii lama briceagului şi-am retezat sfoara şi echilibrul care ne mai ţinea deasupra morţii, deopotrivă, într-o prelinsă ameninţare şi amăgire. Mă liniştisem pentru că nu mai depindeam de nimic şi acum nu mai aveam nici o grijă. Se semnaliza mai departe, ceea ce mă liniştea şi mai mult. Cerul avea pe el doi nori albi, agăţaţi în soare la uscat. Restul gîndurilor se refereau direct la mine. Poziţia mea din cui mă constrîngea spre un dispreţ profund. Isprava pe care o făcusem oferindu-i lui Axinte porţia mea de viaţă, i se cuvenea: fusese singurul care mă acceptase din întregul grup. Eu, renunţînd la oraşul meu, autobiografie etc. nu mai avem nimic. Deci, practic, moartea mea nici nu conta, ceea ce era ideal. Tocmai de asta însă n-am murit. Cînd mori, trebuie să regreţi. Şi cînd trăieşti, poate tot trebuie să regreţi. Altfel nu se poate, ar însemna să te opreşti.

Am fost examinată amănunţit. Axinte mi-a pansat rana din spinare. Vali bombănea nemulţumit, explicîndu-i lui Geo că ceea ce fac ei nu-i treabă de fete. Dar Geo mi-a dat salam cu pîine şi zahăr cubic. Mai erau şi doi gemeni cu fesuri roşii. Stăteau şi ei lîngă mine şi mîncau salam cu pîine. Ne aflam pe platou, extraordinar de sus. Un nor nisipos, îmbibat cu paete, ni s-a aşezat în cap. Am băgat degetul în el ca să văd ce-o să fie. Dar Axinte mi-a pus mîna la loc. Avea dreptate, eram o nepricepută.

— Sînt o nepricepută, i-am spus.
— Nu eşti.

Şi dacă el spunea astfel, înseamnă că nu eram. Axinte ştia mai multe decît mine, pentru că el, în oraş, era fizician atomist, iar aici cu totul altceva. Reuşise să fie. Pe cînd eu, eram exclusă de propria-mi biografie, depusă undeva pe tărîm ca necorespunzătoare, fără conţinut. Oraşul terminase cu mine, nu eu cu el, cum spusesem la început. Axinte reuşise să fie. Poate că uneori ştiinţa devine înspăimîntătoare, şi de asta Axinte fuge pe platou.

— Să nu te temi, l-am auzit spunîndu-mi. Muntele nu trebuie învins, este prea frumos. Iubeşte-l. Stimează-l. Înţelegi?

A luat apoi în palmă o pietricică, mi-a arătat-o şi a pus-o la loc. Norul ne acoperise cu totul şi eram pe altă lume. Începusem să visez, dar Geo m-a întrerupt. Din nou plecăm. Coborîm prin Hornuri, eliberaţi de coardă. Axinte e primul şi eu după el. Ştia că mă doare rana din spate şi din cînd în cînd mă privea îngrijorat cu ochi de răşină.

— Ce să fac? l-am întrebat cuprinsă de spaima coborîrii şi a întregii mele vieţi.

— Să faci orice, dar să nu te bizui pe nimic. Jos, îţi voi explica mai multe, acum urmăreşte-mă doar Va trebui odată să mă înlocuieşti.

Înţelesesem. De asta mergeam unul în spatele altuia. Axinte îmi oferea coroana unor valori de granit. Iar eu îl urmam prin zimţii Hornurilor cu aceeaşi armonie insinuantă, continuă, prelungă. Era tot ce dobîndisem în viaţa mea: încrederea unor pietre. Şi şchiopătam demnă prin întunericul Hornurilor, ce plesnea la încheieturi în fisuri albastre de cer. Tropotul unui bolovan ne asurzeşte deodată. Tişnea din măduva muntelui ca un blestem. Axinte m-a lipit de perete, smulgîndu-mă şi înghenunchind brusc, — în clipa aceea l-a înghiţit pămîntul. Cred. tot o perlă de calcar s-a rotit sub călcîiul lui ca un glob ocular, spre alt sens Spre care sens? Nu aceste perle erau iubite de Axinte ocrotite de el, idolii lîngă care îngenunchia? Care este deci sensul spre care s-au rotit ele?

Tuna. Am tresărit surprinsă. Şi viaţa şi moartea te surprind deopotrivă. Fulgere tăiau cerul cu briciuri, răgind şi împlîntîndu-se în pieptul muntelui. Ploaia zornăia în monezi asurzitoare. Ne oprisem îngenunchiaţi pe marginea hăului, cu urechea lipită de negrul coagulat al morţii. Ascultam. Ce frică ne era la toţi, ne tremurau pupilele. Cînd s-a făcut linişte şi furtuna s-a topit într-un celofan verzui, numai atunci. Vali, cu capul băgat în nenorocita de spărtură, s-a apucat să zbiere. Geo s-a fixat în coardă începînd să coboare. Vali şi un geamăn coborau şi ei. Axinte trebuia găsit, de aceea nimic nu-i putea împiedica pe ei să-l caute pînă în fundul pămîntului.

Am fost trimisă la bază să anunţ totul şi să continuie cei de aici ce mai era de continuat.

Am coborît apoi mai jos, din ce în ce mai jos, spre oraş. Funduliţe de fluturi albaştri mă însoţeau încă. Auzeam braţii cum vuiau prin mine în respiraţii de tablă

Oraşul din care crezusem că am evadat bîzîia în dezordinea lui pavată. Aici se afla ceea ce Axinte mi-ar fi destănuit. De asta mă întorsesem, dar n-aveam de gînd să rămîn.

DUMINICA DANUBIANĂ

Pe timpul obişnuitelor mele peregrinări înfloriră în clinul dealului cu faţa spre Dunăre, pe unde urcam, mixandre, răsfirînd miros puternic ca de eter în aerul fierbinte. Aburul smuls de căldură tremura printre mărăcini scunzi şi făcea să palpite carapacea groasă a lutului de parcă dedesubt s-ar fi zbătut inima lui. Prea năpăstuită-i scoarţa încinsă de vînt şi de soare, aici la sud.

Mă aflam pe vechile maidane de joacă, călcam cu pantofii urmele copilăriei. Pe unde piciorul meu zburdase gol, se zbenguise străpuns de cîte un ghimpe, se auzea iarba strivită de talpă. Pîngăream într-un fel frenezia anilor voluptoşi şi clipele se întorceau la mine desvăluite de parfumul lor secret.

E un acid nevăzut care usucă frăgezimea copilăriei cu cît te depărtezi de ea şi acea imaculare căreia ai vrea să-i redobîndeşti integral valenţele se macină, fuge impletictită, pierzîndu-şi consistenţa.

Superbele emoţii se evaporaseră şi mă simţeam ca un bidon articulat poposind pe dealul încă neacoperit în blocuri, privind spre albia destul de umflată de ploi.

Timpul călduros mă obligă să-mi zvîrl haina într-o răsură. Svîcnind, crengile scoaseră praf ca o canapea veche.

N-ai unde să te întinzi, pentru ca să-ţi joace-n pupile sub pleoapele lipite, ca atunci, soarele roşu şi să-ţi frigă faţa, văpaia lui.

Am rămas în capul oaselor privind peste tot.

Înapoi, oraşul căzuse pradă apatiei duminicale.

Amorţite între macarale şi schelele dantelate, şantierele par pustii.

Lumea s-a îmbrăcat de sărbătoare şi se adună ciopor în staţiile de autobuze, pe care le asaltează într-un vacarm de nedescris; şi pe aici, vehiculele publice, cu toate mecanismele lor vii sau metalice, se străduiesc din răsputeri să îndîrjească pasagerii, stricîndu-le dispoziţia, de parcă bucuria întîlnirii cu răcoarea parcului sau briza falezei, trebuie plătită virtos, prin acest canon.

Într-o asemenea ambarcaţie pe cauciucuri, tîrîtă la refuz, am avut supriza ca un beţiv să-şi rezeme capul duhnind puternic a doagă şi scrumbie, nisind la perna de acasă, în timp ce o farfuză congestionată, tipa ca din gură de şarpe, peste mulţime, la neamul ei ajuns pe platforma din faţă.

„Aşteaptă-mă, n-auzi, spune şoferului s-o ţină pe loc ca să cobor. Mă sufoc, nu pot trece, nu vezi, pardon" şi curgeau sudorile de pe ea în risul general al călătorilor amuzaţi răutăcios de panica femeii, strîngîndu-se anevoie unul în altul, să-i facă loc printre ei.

Jos în stradă văzurăm neamul, o ţărancă stîngace cu mîini mari şi păr lins. Cucoana arăta rău mototolită, agitînd pumnii disperată spre cabina şoferului zeflemitor.

La următoarea staţie mi-am abandonat povara moleşită fără remuşcări, avînd siguranţa că-n ghemuiala de acolo nu se va prăvăli pe jos.

Însăşi Dunărea dormita între maluri, cu faţa brăzdată doar de vasele de pasageri sau turişti. În faţa agenţiei, sîrguincioşi, căpitanii trimiteau în văzduh salutul sirenelor, acoperind o clipă gălăgia de pe punţi, muzica îndrăcită a tranzistorilor ori a staţiilor de radio de la bord amplificate la maximum. În schimb cabotierele, şalupele căpităniei, remorcherele picoteau la ţărm cu cîte un marinar de serviciu fie la vinciu în umbra unei tende, fie sprijinit de balustradă, omorîndu-şi plictiseala, fluierînd.

Priveam la ei, la un moment dat îşi îndreptară ochii spre vaduri, căci era ora coborîrii nevestelor în port. Le vezi de departe cu poalele rochiei fluturînd, un brat gol poartă sufertaşul, celălalt palma copilului. Dacă are mai mulţi pui, îi lasă să gonească pe pantele abrupte chiuind.

Nevestele şi copiii par altfel în vîntul şi soarele cheiurilor, decît în curtea domestică; copiii mutîndu-şi neastîmpărul, femeile graţiile descătuşate de obişnuinţe pe vaporul lui „tati" şi dintr-odată puştii trezesc din somn ecourile de sub punţi, cătărîndu-se pe unde-i voie, în vreme ce mama coboară să-i dea bărbatului să mănînce bine, ca duminica, în cabină.

Cătărăţi pe coverţi, colaci, pe bintele din borduri, pe frînghii, cei mici s-au apropiat de mirajul Dunării. Aproape-i sclipătul mărunt al apelor care-i obligă să-nchidă ochii şi să viseze apoi tăcuţi la anii de mai tîrziu.

Să nu ne mirăm de paradoxul moştenirii îndeletnicirilor marinăreşti. Fiii de marinari devin, cu toate împotrivirile şi blestemele mamelor, tot marinari. Îşi spun cuvîntul lor tainic legile nescrise ale meseriei tradiţionale. Seducţia călătoriilor, e tiranică, nu poate fi stăvilită, s-a injectat insidioasă, înfiorînd sîngele crud al copilăriei.

Privesc ritualurile portuare din dealul cu mixandre şi cioburi de sticlă strălucind printre scaieţi. Va trece un ceas poate mai mult şi acest ritual neschimbat de decenii va izbuti să mă tulbure înlăturînd zidul opac al indiferenţei mature de pînă acum.

★

Dispersîndu-mi atenţia, dedublîndu-mi-o, ajung în clipele următoare, lîngă pieptul zvîcnind de efort al sportivilor de la „Ancora". Uitam să vă spun că a pornit adineaori din umbra sălciilor un stol de caiace. S-au apucat de antrenamente pe o Dunăre periculoasă, ameţită de vîrtejuri.

M-am trezit concomitent în sala clubului de pe chei, unde-i aflu, ca totdeauna, aplecaţi deasupra cărţii lui de căpătîi, pe Sile Cricopol, secund pe un remorcher Navrom.

Recitesţe cu fervoare nu ştiu a cîta oară : jurnalul de călătorie al lui La Peróuse. Reia cu o nealterată pasiune, pagină cu pagină, calea peripeţiilor căpitanului celebru şi nu se mai satură.

Sile Cricopol mocneşte de furie cînd îi sondezi preferinţa şi-ţi răspunde cu oarecare aprindere : „Da, e printre cele mai izbutite jurnale din cîte am citit. De ce nu ne parvin asemenea cărţi în fiecare zi ! ? Toată viaţa m-aş îmbăta cu ele. Dar pînă dai peste aşa ceva, continuă el sceptic, te îneacă maculatura atîtor eşecuri brodate pe canavaua genului, construcţii fade şi lipsite de viaţă, Stupide. Se îndeasă autorii dornici de succese rapide la fruptul unor asemenea subiecte, dar ele le joacă renghiul, fiindcă dumnealor n-au trăit nici o zi, în lumea pe care noi o cunoaştem din faşă. Vă întreb de ce ne trişează, de ce ne mint la urma urmei pe noi marinarii ?".

Tonul secundului şi nevoia bruscă de a rămîne singur îmi forţează retragerea precaută pe vîrful picioarelor, grijuliu ca nu cumva, trîntind uşa sălii cu ecouri, să-l fac să tresară.

Sile Cricopol plonjase îndărăt în timp cu trei veacuri, să ajungă legendarele fregate „Boussole" şi „Astrolabe", să-l întîlnească acolo sus, pe coverta principală pe faimosul navigator Jean François Galaup de la Peróuse — bărbatul acela temerar care încerca să domesticească furia oceanelor, reîntregindu-le geografia.

Ori de cîte ori trece Sile cu remorcherul mînjind cerul cu fum prin dreptul şantierului naval, urcă la timoneri şi i se scurg ochii după siluetele elegante ale cargourilor în construcţie, de care e convins că-şi va lega într-o zi soarta. Visează neabătut o cursă în Marea Caraibilor printre insulele arhipelagului Hawai, un popas la Manila, la Macao şi Bering, căutînd să refacă drumul idolului său.

Iată-mă întors pentru o clipă la limita vederii. Vislaşii clubului „Ancora" au atins malul în dreptul unui loc presărat cu piatră pisată. Luntraşii şi-au ridicat în spinare catacele şi lopeţile şi acum calcă pe acolo ca pe cioburi de sticlă, ca într-un supliciu. Resimt de aici parcă durerea după schimonoselile feţelor arse de vînt. Nu-s prea fericite condiţiile pentru canotaj între apele capricioase adînci de 50 de metri, mai ales cînd curentul te duce spre locuri neprielnice, miloase, unde pendulează bălţi de motorină.

★

Nu trebuie ignorate, după părerea mea, localurile vechilor taverne, oblonite astăzi din nu ştiu ce pricini. O anume poezie legată de activitatea portuară, chiar şi de pitorescul ei, iar trebui redeşteptată. Aşa precum la ieşirea din codri s-au reclădit hanurile de odinioară, s-ar putea face şi aici acelaşi lucru. O mobilă adecvată nu prea strident modernă ar reface peisajul străzii portului cam pustie la ora aceasta, lipsită de o anume atmosferă care-i era firească. Mi-ar place ca tinerii îndrăgostiţi să găsească un climat prielnic ceasurilor libere în asemenea cafenele tăcute, unde pe trotuar doi vechi căpitani îşi omoară timpul jucînd table, iar înăuntru un ventilator încearcă să înmoaie aerul, atingînd cu cîte o pală, cînd îşi îndreaptă elicea rotind-o într-o parte şi alta, părul fetelor.

O nostimă bufetieră de o vîrstă cu perechea ar întregi decorul, dispusă oricînd să dea relaţii asupra programului trecerii bărcilor cu motor peste fluviu, sugerîndu-ţi discret faptul că, deşi este elevă la seral într-a XI-a, nu se gîndeşte să-şi părăsească meseria după absolvire, fiindcă o atrag malurile, forfota muncii, trîntea matinală a pescăruşilor care-şi oglindesc zborul în geamurile localului după ce i-a deschis obloanele. Aşteaptă seara cu istorii cutremurătoare povestite aievea de bătrînii care le-au trăit.

Sînt plini de idei scriitorii oraşului meu, fie că trec punţile, odată cu Orfeu, fie că scriu biopoeme, fie că se întreabă dacă timpul e fără cusur. Destăinuirea lor în pagini cred că e atît de originală, pentru că pe acolo există un peisaj inefabil căruia îi datorează totul : Dunărea şi oamenii ei.

Eugen TEODORU

ILIE CONSTANTIN

NEMURITORUL DIN BIZANȚ

Poetului Ștefan Aug. Doinaș

De mult, într-o cetate fără vreme,
Trăia un om ciudat, un neiubit,
Pe care-l pomeneau cumplit blesteme
Și bănuieli îl ocoleau cumplit.

Negustător de săbii și pumnale
Străin de toți, însingurat, ursuz,
Prin larme de bazar călca agale
Cu urme tăinuite sub papuc.

Dar fața lui se întorcea-n ascuns,
Fără de văz, în sine navigînd,
De parcă asculta fără-ncetare
Rostit de mii de voci același gînd.

La început cătare-avu destulă
Negoțul lui și nesecat dever,
Jur-împrejur cetatea nesătulă
Cerea surîsul spadelor, sever.

Și luptători pieriseră-n tăișe,
Copiii celor morți creșteau bărbați.
Doar omul cu privirile piezișe
Sta neschimbat prin mulții ani schimbați.

Din vîrsta lui oprită, nefirească,
Un cerc de teamă se lărgi, treptat,
În preajmă, năzuind să se lărgească,
De parcă timpul s-ar fi depărtat.

Ei blestemau ființa lui neruptă
De nici-un semn și fără-ncovoieri,
Și-l bănuiau de mult că se înfruptă
Din roade care nu cresc nicăieri.

Și ce putea să fie acea hrană
Ce-l veșnicea ? Nu anii lungi rămași
Din vieți de tineri fără de prihană,
Adăugați la viața lui — urmași ?

... Sta printre panoplii negustătorul
Rememorîndu-și straniul destin :
Trecutul se-ncîlcea cu viitorul
Și însuși se pîndea ca pe-un străin.

Cînd se-ngusta de musulmani Bizanțul
În sfinți trecîndu-și teama și-n statui,
El, tînăr sclav, se minuna că lanțul
Lent ruginea pe, vie, glezna lui.

Lipsit de nume, nu se răzvrătise
Și nici nu se-ntîmplase-a fi bolnav,
De aceea îl uitaseră-n abise
Stăpînii pe bătrînul-tînăr sclav.

Odată, hoinărind la întîmplare
Prin scorburile minei, ca un duh,
Războ sub constelațiile clare
Și leșină pe stînci de-atît văzduh.

Cînd soarele i se opri în gene
Mîngîietor și proaspăt se trezi :
Străvechiul lanț se desclești alene
Și, liberă, sui întîia zi !

El într-un riu întîrzie la scaldă
Înfricoșat de tînărul său trup,
Simțind sub pielea netedă și caldă
Cum ritmurile sîngelui irup.

Dar pentru ce pe el îl alesese,
Și cine ? dăruindu-l din belșug
Cu șir de vieți, prin generații dese
Ce între naștere și moarte fug ?

Era frumos. Iubi. Îi fu întoarsă
Iubirea, pretutindeni, cu prisos.
Și viața lui din veșnicie toarsă
Se adînci-n iubire nemilos.

Dar anii peste dragoste trecură,
Soția ca ninsoarea se topi,
Iar el știa că îl privesc cu ură
Și furie bătrînii lui copii.

Atunci fugi în alt popor. O limbă
Necunoscută îi sună-n auz
Și viața lui păru că se preschimbă
Cu noul grai silabisit confuz.

Și lesne-i fu cuvinte noi să-nvețe
Pe gura unei noi soții, curînd,
Și se rugă pierdut de bătrînețe
Cînd nolii îi încărunțeau pe rînd.

Și părăsit de-atîtea ori cu sine
La capete de cicluri, mohorît.
El tinerețea, ca pe o rușine,
Și-o tăinuise. Și-i era urît.

Nimic nu mai putea să-l mai încînte
Și printre arme, zăbovind deștept,
Simțea un dor sălbatec să-și împlînte
Pînă la pumn, o sabie în piept !

Dar se sfia de propria ființă
Ca de o platoșă de împrumut.

În trupul ne-ncercat de suferință
Zăcea, ca într-o altă mină, mut.

ianuarie 1967

Desene de MIHAI SANZIANU

IULIAN NEACȘU

SOARELE, NOROCOSUL NOSTRU PRIETEN

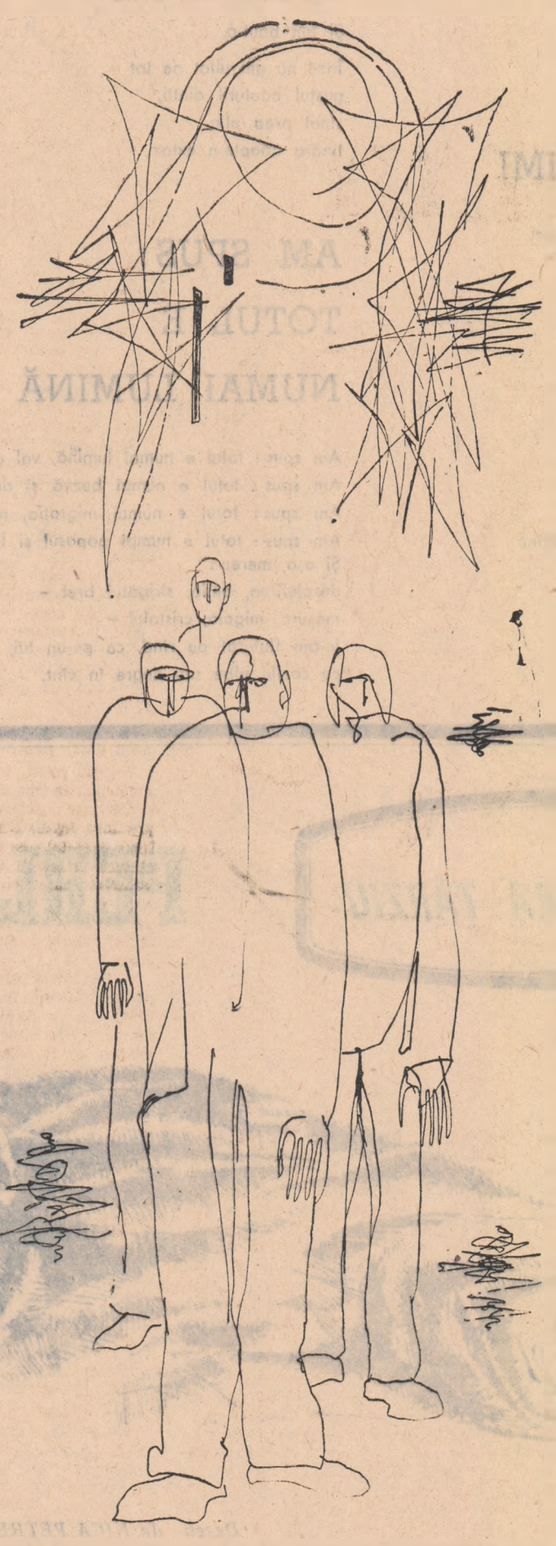

Și ploua subțire, mărunt, de toamnă, trecea ca din întîmplare tocmai atunci bîziind, tîrîtă de melci prin mijlocul străzii, o mașină cisternă, uruia termocentrala din parc, uneori destul de tare, alteori încet, pînă la urmă plăcut ; iar înainte, soarele se lipise orbit de pămînt, ca un ban mereu aruncat și pe urmă așteptat să cadă, și luna, dacă ar fi fost, s-ar fi văzut ca o fereastră în peretele de întuneric : aproape rotundă, ușor prăfuită pe margini, luminată palid de dincolo. De aceea era noapte, o noapte ca atîtea altele, la fel de neagră, liniștită, mai era tîrziu, și doar cîțiva, cu buzunarele lustruite prin circiumi, lepădați de somn și de curățenie, se țineau în picioare pe locurile cele mai de margine ale străzii, clătinați, apăsați de garduri, bîlbîiți și umflați, căutînd orbește cu brațele de-a valma spre stîlpi, spre mașini sau spre femeile pierdute de primii lor bărbați. Altfel era liniște, o liniște curată și odihnitoare, cum tot orașul ar fi fost culcat într-un pat de copil iar zidurile îi acopereau pe cei adormiți ca niște văluri de piatră, ridicîndu-se și lăsîndu-se pe buzele lor întredeschise, deasupra piepturilor și picioarelor bine întinse de-a lungul paturilor. Numai Elizei — oprit într-un colț al străzii **Silfidelor** — scurtă și neîncăpătoare stradă pe care începeai și sfîrșeai să umbli cam în același timp și fără să te miști aproape — sub firma unei Alimentare, ofta, icnind, suflîndu-și nasul sau aprinzîndu-și jumătatea unei țigări, cu filtru, cealaltă jumătate fiind pusă cu grijă într-o cutiuță plată de aluminiu, cu capacul negru dungat în stînga (și în dreapta lui „Marcovitch" scria, alături de poza unui gentelman cu pălărie — fața largă, nasul mare, buze subțiri, gură ironică și ochi curajoși — care își aprindea țigara cea mai preferată „Black & Withe", iar dedesubt, cu litere îndesate „Cigarettes", și mai jos, pe muchie, cu scris de furnică, pe un alb nevinovat „Made in London", England by Marcovitch-Piccadilly. W"). Și, cum el — Elizei — fuma numai cu filtru, iar bătrîna doamnă sau soția Elvira, fără filtru, rațiunea sau îndemnul la economii de tot felul îi făcea să cumpere anume țigări, neapărat cu filtru, el fumînd prima jumătate, ea cealaltă, așa că, această bună înțelegere era de neclintit și avea în urmă mai mult de 30 de ani de obișnuință, astfel încît nici unul dintre el neputînd fuma decît jumătate din ceea ce fuma celălalt, preferînd, chiar dacă uneori viața le oferise pe rînd cîte un pachet de țigări aparte, fiecăruia. Mai mult, cutiuța aceea fusese darul ei de nuntă, dar desigur excepțional pentru Elizei, care, pe-atunci numai sublocotenent de geniu, nu-și putea permite să cunoască asemenea țigări somptuoase (țigări din care și așa, din toată familia Elvirei, oricum întărită și cu multe relații, nu puteau să aibă decît foarte puțini, un unchi director de bancă sau un văr avocat celebru, ei, singuri, în afară de o rudă mai îndepărtată și deaceea străină). Tîrziu, cînd băiatul lui, Traian, crescuse atît cît să știe cum îl cheamă cutia se pierduse, o dată la un prieten de-al lui pentru niște nasturi, altădată în schimbul unei singure înghețate, și pentru că mama lui, Elvira, se îmbolnăvise de fiecare dată din aceleași motive, iar el, Elizei, înainte de a pleca pe front citise într-o carte cu poze o poveste emoționantă în care un ofițer nu moare datorită unei tabachere dăruită de o biată orfană cuminte și ascultătoare, nu se mai despărți niciodată de cutiuță și o fixă pentru totdeauna în buzunarul de sus al hainei, loc unde o așeza și atunci, noaptea, în timp ce venea spre el, legănîndu-și bocancii ca pe niște rațe în jurul bălților, Filimon. **Plouă**, zise Filimon privind în magazin, pe urmă lipindu-se de Elizei, sub streașină, **Plouă**, încuviință mormăind Elizei **Vine și toamna, Ai dreptate, Noroc, era și timpul să vină ca, Era, sigur că era, Liniște ? Liniște. Ce mai faci ? Bine, dar mă dor genunchii. E 12 ! Mie la 12 îmi vine schimbul, dacă nu întîrzie,** mai zise Filimon, iar Elizei își desfăcu încet paltonul trăgînd dintr-un buzunar ceasul, un ceas cu lanț mare, poate argintat și elvețian vechi, **Fără 13.**

Mașina care stropea pe unde nu plouase se tîra prin fața lor aruncînd jeturi puternice de apă, udînd pantofii unui bărbat legănat pe o margine de trotoar și care, deodată înfipt în asfalt, crăcănat ca un compas, striga intermitent în urma ei, sughițînd : **Mă !... Mă !... Mă !**

Și aceștia cum este, zise Filimon, **cînd plouă udă, dar Bine i-a făcut, el este beat, Eh, beția,** oftă Elizei, amintindu-și printre altele de serile pierdute într-o cîrciumă marginașe, **omul cînd bea își bea și mințile,** cu umbrar de viță și pietriș mare pe sub mese, **suferă și alții din pricina lui, dacă are nevastă, nevasta,** acolo unde bea el singur, mai de mult, cînd Elvira își vizita rudele care nu vroiau să-l primească și pe el prin mezalianță, **dacă are copii, copiii,** și unde stătea cîteva ore bînd pînă cînd plîngea de rușine, de furie și de frică, **iar, dacă n-are pe nimeni, se-nrăiește** așteptînd cu emoție să simtă cum îi va trece prin păr mîna grăsuță, netedă și albă a cîrciumăresei, femeie bună, alintată și curioasă de bărbați. Pe urmă venea ea Elvira, era frumoasă atunci cînd îl chema prin semne, din automobil, și-l lua, povestindu-i pe drum cum s-a întîmplat acolo de unde venea, cine era, ce-au spus, ce le-a dat să bea și să mănînce, iar Elizei nu putea s-o asculte, ghemuit în portieră și privind-o cu dragoste ciinească, chiar se clătina mereu pe canapea pînă cînd ea se prefăcea că observă, și-l descoperea deodată beat, îl făcea beliv din naștere și se îndepărta spre celălalt colț, șoptindu-i printre buzele strînse ca două ațe, neauzită de șofer, că a rămas cum l-a cunoscut, „de jos", că a înșelat-o, fiind o biată fată mică și naivă, cu mustața lui de chitarist balconagiu, și că niciodată nu o va merita îndeajuns el pe Ea. Iar, stînd departe, fiecare la celălalt capăt al pernei de catifea neagră, se simțeau mai singuri decît dacă nu s-ar fi întîlnit niciodată, singuri și răi, nerecunoscîndu-și măcar vocile, așa cum o femeie bătrînă nu seamănă decît cu o altă femeie bătrînă, și pe urmă venise Traian, se așezase între ei cu nevinovăție, neunindu-i, pentru că nu se mai puteau iubi, dar apropiindu-i, pentru că amîndoi aveau nevoie de el ca să se plîngă în fața celorlalți.

Ascultă ! chemase Filimon, căutînd cu orice preț să-l facă pe beliv să i se uite în ochi, **Ce ?** zise acesta și încercă să se-ntoarcă, **Ce ! Ce !** insistă răbdător Filimon, dar celălalt fugi și prinse de mînă o femeie ce venea grăbită din urmă, Filimon vru la început să fugă după el, dar se potoli văzîndu-i apropiindu-se, **Liniștește-te,** șoptea femeia, privind speriată, **ce-a făcut ? știi, eu sînt soția, ne-am certat, eu am rămas, el a plecat nervos din cauză că n-am vrut să, Știam,** zise bărbatul privind-o demn și poate de aceea regăsindu-și pe neașteptate mîinile în șold. **Nimic, nimic,** mormăi Filimon, **a băut și trebuie dus acasă, du-l acasă și altădată să nu mai bea, omul cînd bea e subconștient și nu mai știe ce face...** Cei doi se-ndepărtau cînd Elizei își amintea de noaptea de arest, cînd ieșind de la nuntă, cînd îl oprise patrula și el abia se ținea de brațul Elvirei, iar ea, după ce le spusese a cui nepoată de vară de cumnat prin alianță de general era, le ceruse să-l ia atunci, să-l aresteze la garnizoană, ca nu cumva, îi explicase mai tîrziu, să afle generalul că i-a folosit numele într-un asemenea hal fără de hal.

Tinerii se ceartă dacă sînt soț și soție, așa e ei se ceartă pentru că se iubesc, zise Filimon, privind. **Tinerii de azi sînt altfel decît cei de dinainte.** începu și Elizei din obișnuință, dar se opri gîndindu-se întîmplător la Traian, ce vlăjgan crescuse din el și cum îi mai semăna, aceeași ochi albaștri depărtați, părul răsucit, un umăr lăsat, vorba repezită, da, băiatul era numai „al lui", prea semănau, în toate, atîta încît ar fi vrut să creadă că se născuse de două ori în ciuda Elvirei. Sau, de cînd i se născuse băiatul, nu avea altă bucurie decît să-l vadă mîncînd și să se satur, privindu-l uita cîți ani are și se admira în băiatul lui ca într-o oglindă mai tînără.

Așa-i, recunoștea Filimon, **ei sînt altfel : și umblă, și unii... le-a crescut iar părul, părul crește repede, eu mă tund de două ori pe lună și tot îmi crește cîteodată mai mult, ei sînt nu ca noi, ei au unde să-nvețe, iar eu, cînd eram soldat, căram ranița, n-aveam timp de fleacuri cum ar fi (două puncte) cafele, țigări, ban ciupit de la baba...** se-ntrerupse și Filimon amintindu-și tot de Traian, **și au părinți cumsecade.**

Și ieșea cu el la plimbare, cu Elvira nu se mai plimba de mult, Traian era mic, dar deștept, odată, pe la cinci ani, îi păcălise de 1 aprilie venind de la telefon și tipînd cu lacrimi în ochi că murise mama sau tata într-un accident groaznic, pe stradă, iar după aceea, seara, spre hazul lor luase la telefon în șir toată familia ca s-o anunțe că a rămas orfan de unul, de altul, sau chiar de amîndoi, după cum cel de la capătul firului era mai puțin prost sau prost de-a binelea, **uite,** spunea Filimon, **a ieșit din nou nebunul de la 5 să se plimbe, el merge pe la ora asta pînă la florărie de trei ori, pe urmă el se uită acolo la flori,** priveau amîndoi spre blocul din care ieșea ca de obicei, cu țigara neaprinsă atîrnată de buze, un băiat înalt și subțire, îmbrăcat mereu în negru cu alb, și baschеți în picioare, albaștri pe șosete de bumbac, roșii, cu ochelari, **„Bunăseara, n-aveți un chibrit ?** îi întrebă ajungînd lîngă ei și primi chibritul lui Elizei, scoase pachetul de țigări și le oferi, **nu, mulțumesc,** respinse Elizei, scoțîndu-și cutiuța, rupînd jumătate cu filtru și aprizîndu-și-o, **Eu nu fumez,** zise Filimon cercetîndu-l atent din cap pînă în picioare. **Ce ploaie,** zise băiatul, privind în sus. **Da, plouă, Plouă bine, vine toamna. Pe timpul meu, toamna era altfel, S-au schimbat anotimpurile, cît o fi ceasul ? 12 și 14 minute,** îi spuse băiatul prinvindu-și ceasul în lumina vitrinii ? Oricînd întrebi mereu cît e ceasul, se gîndea Elizei, înseamnă că n-ai altceva mai bun de făcut, el, cel puțin, cît trăise, n-a avut nevoie, suna goarna într-un fel la 6 dimineața altfel seara la 9, o dată ceasul unui colonel o luase razna cu vreo două ore înainte, dar asta aflaseră abia spre seară, după ce ieșiseră din cazarmă la 7 în loc de 9, și nu erau așteptați cu masa acasă, altfel n-avea nici o importanță timpul măsurat, una era ora astronomilor, alta era ora negustorilor, după cum nimeni nu poate să-l oprească pe nimeni să creadă la ora 11 că e 12, să vrea să fie 12.

Tinerii, eu cunosc tinerii, continuase Filimon, **cafele, țigări, alune americane, Nu, și cum ? Așa, băieții își povestesc bătăile, bărbații discută despre femei, iar bătrînii despre tineri,** dar se gîndea băiatul, bătrînii nu se mai recunosc pe ei înșiși tineri, între ceea ce au fost și ceea ce sînt trebuie să fi trecut ceva timp pentru asta, și e normal să fie așa, pielea feții se strînge, ochii se sting și inima bate altfel, și pentru altele, mîinile se ocupă de altceva de aceea așa se-ntîmplă, cînd ar trebui să nu se-ntîmple, pentru că niciodată nu seamănă mai bine oamenii ca atunci cînd ori sînt prea tineri, ori prea bătrîni. **Și dacă în loc să creștem am descrește, cu ce plăcere am spune la 18 ani că eram altfel la 70, și așa le-am spune unor bătrîni de 70 de ani, și ei ne-ar crede.**

Iar Elizei privi lung după un trecător cu grad de colonel, amintindu-și că niciodată nu ajunsese să fie ceva mai mult decît un simplu căpitan, la început din vina Elvirei și a generalului, rudă cu verișoara cumnatei, cu ei se certa de fiecare dată cînd trebuia să-și dea examenul de major, pe urmă fiind prea tîrziu și aproape de pensionare ; acum și paznic, noaptea, cum dorise Elvira, iar Traian îl convinsese să cîștige mai mult, deși lui i-ar fi fost de-ajuns, **pentru mama,** spunea el, **pentru Traian,** spunea ea, pentru amîndoi, se gîndea Elizei, oftînd de plictis, de singurătate sau vrînd să se culce.

Și **Ce mai face, Traian, băiatul tău ?** îl întrebă Filimon, **Uneori învață, a căzut la admitere, Lucrează undeva ?** insistă profesional Filimon, **Citește toată ziua, Îmi dați și cîteva bețe ?** îi întrerupse băiatul cu ochelari, după care trecu strada pînă în fața florăriei, iar Filimon se-ntoarse atunci spre Elizei și-i zise, după ce făcu **un** semn fluturat cu mîna la cap, **Săracul, el n-are somn, el e astenic, nu mai vine schimbul meu, a stat ploaia, hai să ne mișcăm mai încolo, poate vine ăla să mă schimbe, poate nu vine, m-așteaptă și pe mine acasă cu masa caldă, am niște pește foarte bun prăjit, și ciorbă cu ardei, pe urmă sînt și eu om, să mă-ntind în pat și să-mi fac vise frumoase, ieri noapte am visat niște cai albi, mari, nechezau și-și țăcăneau potcoavele în curtea mea, ce frumos, ce frumos, cînd a tras de mine nevastă-mea să mă scoale îmi părea așa de rău că nu-i mai văd, ce-o fi însemnînd ? poate sînt bolnav, mă doare din cînd în cînd și capul, mai ales cînd mă supăr pe unul sau pe altul, e greu serviciul meu, plouă, ninge, tună, la datorie, noroc că-mi place de mic să-i păzesc pe alții, cînd eram copil mă mai duceam cu alții să furăm caise verzi din vecini, eu rămîneam lîngă gard, mă uitam în sus și-n jos, și-i păzeam, pe urmă nu-mi luam partea, mie nu-mi plăcea să fur cu ei, îmi plăcea să-i păzesc.** Mergeau alături, Elizei cu Filimon, iar acesta din urmă se oprea în fața porților încercînd dacă erau închise, lui Elizei de mic îi plăcuse să asculte de alții, să primească ordine de la toți chiar și de la cei mai mici decît el, iar mai tîrziu, cînd ajunsese căpitan, făcuse la fel, ordinele le dădeau alții în locul lui, chiar și sergenții, el nu primea raportul, raporta, îi plăcea să stea drepți și să raporteze, urmărind cu plăcere expresia celui din fața lui, mai marele lui, știind cît e de mulțumit acela că primește rapoarte și dă ordine, după cum era și el ascultînd.

Aici, spunea Filimon, **stă unul ionescu-popescu, inginer, doarme, dar acum trei ani intrase în patima beției din pricina unei femei, ce femeie ! de-aia care se vopsește tot timpul, inginerul era mort după ea, cînd mă întîlneam cu el numai că nu plîngea după ea, știi, eu după ce au divorțat am ajutat-o pe ea să-și ia lucrurile, el nu vroia, era nebun, abia l-am ținut cînd a venit aia cu mașina, Paisia, urla, mă lași tu pe mine ?, Te las, zicea, și l-a lăsat, pe urmă el a băut, venea mereu noaptea, mai fuma o țigară cu mine, stătea cu lumina aprinsă pînă dimineața, acum s-a însurat din nou cu alta nu chiar atît de frumoasă, mai tînără, are mașină, aia albastră de lîngă stîlp, s-a cumințit.** Și Elizei o întrebase o dată pe Elvira dacă îl lasă, și Elvira îi spusese cojind cu cuțitul un măr **Da,** numai că el trebuia să plece, avea lucruri mai puține, casa era a ei, și plecase, cum credea atunci, pentru totdeauna, în noaptea aceea plecase pe stradă, băuse ca un pierdut, prietenii așa îl și închipuiau, dar dimineața începuse războiul, trebuia și el să plece, oricum, și nu de la Elvira, era obligat deodată să plece din alte motive, și de aceea cînd se-ntorsese, Elvira uitase că el plecase de lîngă ea cu o scară înainte de a începe războiul, considera că el plecase la război, și deci nu se despărțise de ea, îl așteptase sau nu-l așteptase (poate plecase și celălalt la război, dar murise), sigur era că îl primise înapoi ca pe un bărbat întors de pe front, frumos, bucurîndu-se, plîngînd.

Iar aici, continua Filimon, **stă unul despre care nu știu nimic mai mult decît că are o candelă aprinsă în camera asta, uite și-acum, e suspect, dar n-am ce să-i fac, îl țin sub observație din proprie inițiativă pentru că l-am văzut aducîndu-și în casă fel de fel, i-am și atras atenția o dată că n-are voie, dar el mi-a spus că are și să-mi văd de treburile mele, că de-ale lui se ocupă singur, ceea ce nici nu e adevărat, nu ?**

Mergeau Elizei și Filimon, îndepărtîndu-se pe sub becurile agățate deasupra străzii, ca niște pălării de soare, cercetînd, observînd, studiind pătratele întunecate din ferestre, închipuindu-și somnul celor de dincolo de ele, tot felul de oameni dormind caraghios, pe burtă, pe spate, pe o parte sau pe alta, în timp ce ei vorbeau și-și aminteau de ei ca de niște obiecte lăsate în grija lor pentru o singură noapte, obiecte ce trebuiau apărate, distruse sau mutate de acolo, așa cum erau toți, buni sau răi, darnici, ascultători sau neascultători, cu sau fără îngăduință. Iar în fața florăriei, cu fruntea lipită de geam, deasupra verdeții dinăuntru, prea puțin luminată de neon, privind și spunîndu-și că important în viață ar fi să asculți cum ascultă peștii de apă, să vorbești puțin ca să ai timp, să faci cît mai multe lucruri, dar să nu vezi, trist pentru că **Cea** care ar fi trebuit să fie mereu lîngă el, cine știe pe unde dormea în noaptea aceea, stătea nemișcat băiatul, cu ochelarii în mînă, cu ochii închiși. De cînd orbise îi plăcea să-și închipuie că nimeni nu știe ce-i lipsește, mima foarte bine, învățase să facă repede numărul de telefon, știa mereu cît e ceasul pipăind limbile neacoperite de geam, deosebea o femeie de un bărbat ascultîndu-le mersul, un bătrîn de un tînăr după voce, privea cu ostentație în jur, cînd ploua se uita în sus și vedea nori, lua cărți oriunde se ducea, în autobuze, în tramvai, „citea" tot timpul, le spunea tuturor că abia așteaptă să-și cumpere o mașină, o dată se suise pe o bicicletă și ocolise de mai multe ori un scuar în fața unor cunoscuți. Ochelarii, departe de a-l trăda, erau „de vedere" înrămați cu metal auriu, și numai rareori îi scotea, și atunci era noapte, cînd rămînea singur acolo unde știa că e florăria și unde o aștepta de fosta lui logodnică, cu emoție, cu nerăbdare, neștiind ce-i va spune, dar știind că nici nu va veni oricît ar aștepta-o. Și fiind orb, el nu mai știa cum ar arăta după atîția ani ea, numai vocea ar fi știut că i s-a schimbat, altfel rămînînd pînă la sfîrșit așa cum o văzuse într-o dimineață, alături de el, înainte de accidentul acela, în laborator, cu un halat alb, blondă și subțire, cu ochii strălucitori de frică, și pielea atît de netedă, velină, iar aceasta îl făcea să fie ciudat de îndrăgostit de imaginea ei împietrită atunci, să uite că au trecut și ani de zile de-atunci, cum poate Pigmalion n-a uitat, privind îngrozit îmbătrînirea Galateei, căreia numai din nesăbuință îi dorise carnea, odată cu asta și moartea. Privea florile, și le închipuia, știa că în orice vitrină de florărie sînt cîțiva cactuși mici, țepoși ca aricii, și unul mare ca în filmele mexicane, uneori cale, crini, trandafiri, violete, ghiocei, acum spre toamnă crizanteme, albe, foarte multe crizanteme, și colorate, pătate pestriț cu galben, vișiniu, negru, și se gîndea nu tocmai serios că dacă ar sparge vitrina, lui nu i-ar putea face nimeni nimic, un orb este crezut lesne cînd sparge ceva din greșeală, este compătimit, este ajutat să treacă strada, i se dă voie să lovească pereții cu bastonul, să lovească și oamenii, un orb nu vede, își închipuie pe unde merge, numărîndu-și pașii, cincizeci pînă la florărie, o sută douăzeci și cinci pînă la biserică, strada are 248 de pași, stîlpii sînt așezați din treizeci în treizeci de pași, totul se numără în pași, cînd mănînci, cînd te culci, cînd te întîlnești cu cineva, cînd dai telefon, cînd spui în gînd o poezie, cînd îți amintești de ceva. Tot. Filimon merge din ce în ce mai repede, iar bătrînul Elizei rămîne în urmă mereu cu trei pași, acum se despart, Elizei se întoarce, pînă la el are de făcut 242 de pași, iar Filimon trece de colț, din ce în ce mai grăbit, pentru că bocancii îi țăcăne tare pe asfalt, o mașină veche de scris, mai aude ceva venind spre Alimentara, mai mulți pași, poate un grup de cheflii întîrziați, oricum tineri și neînsoțiți de femei.

Într-adevăr, cei doi se despărțiseră la colț urîndu-și noapte bună, Filimon, din ce în ce mai nervos de întîrziere, plecase, Elizei se întorcea încet, numărîndu-și în gînd pașii, strada avea 248, de-atîtea ori măsurase astfel din lipsă de altceva sau din dorința de a nu-și mai aminti de nimic, nu ca să treacă timpul, ce mai însemnau cîteva ore pe care le-ar fi putut avea mai mult de cînd simțise că se-apropie vremea în care va trebui, va fi silit să doarmă pe un pat de lemn, într-o cameră cu pereți de pămînt, singur, în liniștea liniștilor.

Apropiindu-se de colț îl văzu din nou pe Cel de la 5, băiatul cu ochelari de care zicea Filimon că-i scrîntit, putea să și fie, treaba lui, lipit de vitrină, poate că-i plac foarte mult florile, poate n-are treabă, nici somn, ciudat era numai că florăria fusese golită de flori, dimineața, auzise că vor să deschidă în locul ei o agenție (sau o cizmărie) sau cine mai știe, și ciudat era numai că băiatul părea că se uită înăuntru cu ochii închiși, putea să-i pară rău că nu mai sînt florile acolo sau se obișnuise să-și lipească fruntea de geam, și el, Elizei, obișnuia să se plimbe într-un parculeț, să se așeze pe bancă și să privească un castan, acum castanul nu mai era castan, în locul lui se construise un cinematograf, dar tot pe acolo se plimba, și se așeza pe aceeași bancă, privind în același loc, ca și cum nimic nu s-ar fi schimbat atîta timp cît el venea să privească acolo.

Și întorcîndu-și privirile, văzu Alimentara, luminată slab de firmă, parcă și o umbră lipită de ușă, dacă ar mai fi plouat n-ar fi fost nimic, oricine se poate ascunde oriunde cînd plouă, dar nu ploua, iar umbra se mișca prea mult și prea înăuntru, cum ar fi intrat și ar fi ieșit pe ușă, ori asta îl făcea să tremure, dar să nu fugă, ci să se apropie încet, căutîndu-și fluierul în buzunarul paltonului, și strîngîndu-l în palma apropiată de gură, mergea din ce în ce mai încet, nu putea să fluiere din senin, din greșeală, aștepta să vadă sau mai bine să vină cineva, și să-i poruncească să fluiere. Trecuse strada la fel de încet, sperînd să fie văzut, să sperie astfel, dar pînă ajunse dincolo nu se întîmplă nimic, de aceea se lipi de colțul vitrinei în liniște, neauzit și nebănuit de cei ce intraseră înăuntru, după cum putu să vadă, cîțiva tineri, aproape copii, care-și băgau în buzunare și în sacoșe de sport portocale, cutii, sticle, șiruri de salam, alune, ciocolate. Și Traian, chiar El de seama lui Traian, urcat pe un raft după o sticlă cu etichetă întortocheată, chiar **El** era, avea în picioare pantofii negri, buni, și pantalonii aceia urîți din raicort, cu buzunare aplicate, și canadiana cu glugă pe care i-o făcuse o prietenă de-a Elvirei după o revistă de modă nemțească. Era fața lui schimonosită de efort, roșie ca atunci cînd făcea cîte-o prostie și-și aștepta pedeapsa, dar frumoasă, cu nasul **Lui,** lung și ascuțit, cu urechile **Lui,** blegi, cu ochii **Lui,** albaștri, părul îi alunecase pe ochi, mîinile **Lui** lungi, totul era al **Lui** pe raft, spre sticla aceea, era **El** dacă ar fi întinerit deodată în noaptea aceea cît să se poată sui pînă acolo. Fluierul i se lipi de limbă, dinții scrîșniră pe oțelul rece, și trebuia să sufle, ar fi trebuit să fluiere, ah, dacă ar fi venit cineva, indiferent cine, și un copil, și i-ar fi spus **suflă,** singur însă nu putea, trebuia mai întîi să creadă că **El** nu putea fi acolo sus, pe raft, cu amîndouă brațele întinse spre eticheta aceea roșie, prea mult timp crezuse că seamănă cu băiatul lui, că **El** este Traian, la fel de tînăr sau că Traian este **El** la fel de bătrîn. Iar în tot acest timp îmbătrîni deodată neputîndu-se sui pe raft, după sticlă, cu buzunarele pline de nimicuri furate, îmbătrîni ajungîndu-și vîrsta pe care și-o amăgise pînă atunci, și nu mai putu să sufle, nu mai avea ce să-i facă, iar fuierul îi atîrna neputincios, lipit de limbă, spre pămînt. Pînă cînd trecea pe lîngă el repede băiatul cu ochelari, ajungînd în ușă și întrebînd ce se-ntîmplă în mijlocul lor, între ceilalți băieți, care, văzîndu-l, se speriară, răsturnară cutiile, o ladă de portocale, Traian căzu de pe raft cu sticla în mînă, și fugiră, unul dintre ei izbindu-l puternic și aruncîndu-l în vitrină înconjurat de o ploaie sticloasă și roșie. Iar deasupra lui, cum era înțepenit pe spate fără ochelari printre portocale, peste ochii lucind alb de sub pleoape printre linii însingerate lungi și adînci Elizei, căzut în genunchi, cu capul răsturnat pe spate, cu părul alb și răsucit de ploaie, chinuit de sunetul ascuțit, metalic al unui lucru pe care nu-l mai putea înțelege sau aminti, fluieră.

I. PELTZ

GALBENII GEAMBAȘULUI

— fragment —

Desen de TIA PELTZ

În pofida burzuluitei primăveri a anului 1908, stihiile se potoliră în acea zi ca prin farmec și soarele izbuti să biruie cerul încă smolit.

În patul larg cît un pogon, Vasile Geambașu, circiumar și cămătar, trăgea să moară.

Nae, fii-su („ăl mic"), țipa în gura mare că bătrînul s-a întors de la moșie cu banii de aur pe care îi avea ascunși în tainițele conacului. De două zile circiumarul se lupta cu moartea. Nae nu se mișcă de lîngă muribund.

Încercau frații săi — unul plutonier de jandarmi, altul hoț de cai — să-l gonească : să se ducă să se spele, să mai înfulece ceva. Nu era chip. Împietrise Nae acolo, pentru că voia să afle de la bătrîn unde anume a ascuns galbenii. Numai el să afle, numai el să se înfrupte din aurul adunat de circiumar. Mai întraseră în casă vecinii să vadă cum îi merge bolnavului și unii îl surprinseră pe Nae trăgîndu-l de cămașă : Zi, tată, unde i-ai ascuns ? Hai, tată, zi ! Nu mă fierbe, tată, că dau cu tine de pămînt !

Femeia care știnea să știe ce i s-a întîmplat circiumarului, glăsui din nou :

— L-am visat eu mai acu' o săptămînă că trăgea să moară.

— Zău, se miră altă femeie, ducîndu-și mîna la gură, chiar l-ai visat ?

— Da, soro, da... Se făcea că...

Își întrerupse vorba privind spre feciorul circiumarului, care trăgea de muribund să-i spuie unde a ascuns comoara :

— Ia te uită, lume, de ce-i în stare păcătosu' !

— Nu-l cunoști : e leit taică-su.

— Ba-i și mai...

— Adevărat, e și mai ticălos !

— E un tîlhar... Nu cred s-aibă pereche — citu-i lung și larg pămîntul !

— Și ochii...

Femeia își lovi cu brațul vecina :

— Uite, ce ochi are Nae... uite, soro, uite !

— Las' că-l știm noi !

— Priviți, oameni buni, priviți-i ochii !

Susțineau oamenii că băiatul circiumarului avea foc în ochi, îi ardeau luminile sub frunte de-și făceau cruce femeile cînd îl întîlneau căutătura. De atunci îl porecliseră „ochi de drac". Nae nu înceta să-l înghiontească pe tat-su, făcea spume la gură și-l tot zgîndărea :

— Unde-s gologanii, unde dracu' l-ai ascuns ? Am săpat în curte, am căutat în magazie, în grajd — n-am dat nicăieri de ei. Unde-s galbenii, tată ? Că, doar, ai venit cu ei de la moșie !

Curgea de pe Nae nădușeala și el nu se mișca de lîngă bătrîn.

Din cînd în cînd se ivea plutonierul de jandarmi, fratele mai virstnic și-i rînjea în nas. — „Adică tu crezi că noi sîntem niște pui de găină, noi nici nu bănuim de ce zaci aici lîngă taica, ă ?"

Și dacă se întîmpla să mai vie și hoțul de cai, îl atingea cu cotul : — Ce zici d'ăsta ? E isteț, nevoie mare, nu ? Și noi niște ageamii ! Noi — niște amăriți, niște blegi ! Pe noi, adică, nu ne interesează galbenii tatei, — nu ! Noi să rămînem cu buzele umflate, iar ăsta să se înfrupte din avere — din *toată* averea ! Numai el vrea să afle unde-s galbenii, să-i înhațe el, numai el ! Și rideau amîndoi în fața bolnavului care pornise pe drumul morții.

Nae nu le răspundea nimic. Își dădea seama că și frații săi au cutreierat prin gospodărie. Au săpat poate și ei prin curte, au cotrobăit și ei prin magazii, prin grajd, pretutindeni. Dar el nu voia să țină seama de nimic.

Noaptea, circiumarul gemea slab și se apăra de furia feciorului încercînd să-și întoarcă fața spre perete, dar nu izbutea. Îl dureau toate mădularele și i se încleiase limba.

Bolnavul cerea ceva, asta-i limpede. Se părea că buzele lui uscate cereau puțină apă și Nae cu ochii lui — două flăcări sub fruntea neagră — îl fixa pe bolnav cu ură : — Nu-ți dau nimic. Unde-s galbenii, mă ? Ce gînd ai, taică ? Unde i-ai ascuns ?

Bolnavul se tot smucea să-și întoarcă fața spre perete și nu izbutea să scoată un cuvînt ca lumea. Gemea, doar, — atît. Lui Nae nu-i mai păsa de nimeni și de nimic. Își lovea cu pumnii și nici nu lua în seamă rînjetul jandarmului și zîmbetul gras al hoțului de cai.

Făceau haz de el.

— Ce zici, se prefăcea jandarmul că se împacă, în sfîrșit, cu gîndul renunțării la avere, plecăm și-i lăsăm să dea el, de unu' singur, de bănet ?

Hoțul de cai consimțea :

— Să plecăm !

Și amîndoi izbucneau în rîs.

Bolnavul gemea slab, din ce în ce mai slab — părea că horcăie. Mișca anevoie, din buze : era vădit că cerea, mutește, apă.

— I-o fi sete, se auzi un glas.

— Păcătos, ticălos — da' să-i dăm puțină apă.

— Apă ! Apă ! strigară cîteva femei într-un glas.

Pe Paraschiv îl podidiră lacrimile. Și le șterse cu podul palmei și își reținu plînsul. Nu, nu-l îndrăgește pe circiumar, nu l-a îndrăgit niciodată — dar, fără să vrea, îl cuprinse din creștet pînă în tălpi o milă — o nesfîrșită milă de bătrînul ăsta care se zbate în chinuri.

Cînd Paraschiv s-a repezit pînă la cișmea de unde a adus o ploscă de apă ca să-i umezească buzele bolnavului, Nae a tăbărît cu gura pe el : — Car-te, că fac moarte de om ! Și către lume: Să nu care cumva să-i dea băiatul un strop de apă !

Iat-o și pe văduva lui Macarie, aia de crește opt copii muncind zi și noapte. A venit și ea să-i umezească buzele muribundului.

S-a repezit Nae cu pumnii în femeie și la țipetele ei au sărit vecinii. „Ai căpiat, mă, să fii tu al dracului de nebun ! îl înfruntaseră femeile. Ce ți-a cășunat pe ea ? A vrut să-i dea lui tat-tu un fir de apă, nu-l vezi că jinduiește ?"

— De ce, a urlat Nae și șingeriul ochilor lui îngrozise femeile, care porniseră, cu toate, să-și facă cruce, de ce ? Nu vreau ! Nu vreau să-i dea *nimini* nimic, dumnezeii mă-si de tîlhar !

— Cine-i tîlhar, mă băiete, tat-tu, mă ? se vîră printre oameni popa, edecul circiumii și care nu putea uita că bătrînul îl cinstea cu vin curat, ceea ce nu făcea cu mușteriii ceilalți, cu „prostimea".

— Da, el e un tîlhar, se semețea Nae și ochii i se mișcau — flăcări — sub frunte. Cărați-vă cu toții !

Paraschiv s-a repezit din nou la cișmea și a revenit cu o ploscă plină cu apă.

Preotul i-o luă din mînă :

— Dă-o-ncoa, puișorule, să umezesc buzele bolnavului.

Dar Nae îl opri :

— Nu !

Și-i puse mîna în piept.

— Nu te apropii de tîlhar ! Las' să sufere, — banditul.

— Taică-tu, mă, taică-tu, — de el vorbești așa ?

— Da, altaru' mă-sii de hoț !

Preotul se cruci de cîteva ori.

— Să vii să te afum cu tămîie, mă, a intrat în tine necuratul, spuse el și părăsi odaia, înjurîndu-l în gînd de mamă, cum obișnuia întotdeauna, la necaz sau la bucurie. De pe prispă i-a mai strigat : — Să vii să-ți fac și o citanie, auzi ? Taman bine e dragobetele și nimeni nu lucrează !

Nae l-a ,huiduit și s-a pornit iar cu rugămintea : — Unde-s galbenii, tată ? Unde i-ai ascuns, mă ? Vorbește, taică !

Dar bolnavul se silea mereu să-și întoarcă fața spre perete. Buzele lui uscate se mișcau anevoie și gemetele-i slabe se întețeau.

Spre seară au venit încă o dată frații, jandarmul cu chipiul pe ceafă, ușor ametit, iar hoțul de cai cu ghitara subsuoară, surizător ca la o petrecere.

— Ți-a spus, mă, unde-i comoara ? rînji jandarmul.

— O să-i spuie după ce o da ortul popii, glumi celălalt. Și către Nae : — Ce-ai să faci, mă, cu atîta aur ?

Dar mezinul circiumarului era adîncit în ale lui și nici nu-și băga în seamă frații. N-auzea nimic, — nu vedea nimic din juru-i : auzea numai răsuflarea grea, din ce în ce mai grea a muribundului. El nu-i vedea decît ochii bulbucați și buzele arse de boală și de sete.

Jandarmul a fumat o țigară, a mai șoptit ceva cu hoțul de cai și apoi l-au lăsat, iar, pe Nae singur cu bătrînul, care sufla greu, mai mult horcăia. Ca doctorul după ce l-a văzut a clătinat din cap, asta e altceva. Dar hoțul de cai a fost, dintre feciorii lui, mai *filotim*...

În crucea nopții au venit iar jandarmul și hoțul de cai. Erau și mai veseli. Chipiul jandarmului lunecase de-a binelea pe ceafă, iar hoțul de cai ciupea ghitara. Se întorsese și popa și își ținea potcapul în mînă, Părea înfierbîntat, în ciuda lui martie, încă rece. Îl adusese și pe dascăl care, mai slab, se clătina pe picioare. Privea la popa închizînd un ochi : ia te uită, adică, la hoțul de cai : îi arde de *mozică !*

— Nu ți-e rușine, mă, să cînți ? încercase popa să-l dojenească pe flăcăul cu ghitara, dar, ca și cînd ar fi rostit cuvintele astea pentru sine, nici n-auzi hohotul de rîs al hoțului de cai. Părea că n-aștepta nici un răspuns de la nimeni. De aceea fu surprins auzindu-l rostind pe nas cu glas bețiv :

— Lasă, taică părinte, că nu-i nimic. Nu cînt ! Încerc și eu *instromentul !*

Dascălul șopti ceva la urechea preotului și acesta dumirit se întoarse către jandarm :

— Și tu, mă, creștine, ce păzești aici ? De ce-l lași să se îmbete în halul ăsta, tocmai azi ?

Jandarmul îi rise în nas.

— N-are dreptul, popo ? Scrie undeva — arată-mi legea c-o înghit ! — că numa' 'mneatale te poți afuma cu drojdie și cu vinațuri — 'mneata și prăpăditu' ăsta ? (arătă cu mîna spre dascăl).

Femeia care stătea tot timpul cu mîna la gură izbucni deodată în rîs. Ridea cu gura larg deschisă.

Un băiețandru, care se ținea scai de ea, o trase de fustă :

— De ce rizi, mamă ?

Femeia printre hohote de rîs de-abia putu vorbi :

— Pen' că... pen' că... e dat dracului dom' plotonier...

Preotul porni, cu glasul care aducea a scîrțîit de car, să cînte o rugăciune.

Bătrînul gemea, mișcîndu-și cu greutate capul. Din ce în ce mai deslușit gemetele se preschimbau în horcăituri. O femeie cu bariș cernit (sora văduvei care, de săracă și nenorocită ce era, n.urise fără cămașă pe ea) vorbi cuiva din vecini, dar în așa fel că părea a se adresa tuturor din odaie :

— Se zbate al dracului Vasile și nu știu maică, milă să-mi fie, scîrbă să-mi fie, de fiara asta ? Ne-a mîncat de vii și pe mine și pe sor-mea, răposata, și pe cuscru' și pe mătușămea. Ne-a vîndut și lavița — nu mai pomenesc de salbă, sta-i-ar în gît, că atîta lăcomie de aur n-am mai văzut de cînd lumea. Pe rumân îl otrăvea cu drojdie pipărată, că mi-au spus slujnicele cum mai dregea băutura ca să-i pară omului tare, pe muieri le ademenea să-i lase zălog la ananghie pînă și ștergarele, — pentru un gologan-doi. Și nu se mai sătura de avere. Acum se zbate de mama focului și nu-și poate da sufletul. Îl vede pe diavol că-i dă tîrcoale, că ăsta de-a dreptu-n iad se duce, cum te văz și cum mă vezi. În iad, auzi, mă, Vasile, acolo ți-i locul și are să te scarmene liota dracilor, că altă soartă nu meriți, hoțule, răule !

Cîteva clipe bătrînul își ațîntă privirea tulbure spre femeie și încetă să-și clatine capul. Și-apoi se auzi un răcnet care aducea cu al porcului înjunghiat. Toți îndreptară capul spre bolnav. Răcnetul se repetă și, o dată cu el, glasul în panică sporită al lui Nae. Își zgîlțîia părintele :

— Unde-s galbenii, tată ? Fă semn cu mîna, cu ochii ! În pămînt ? În grajd ? În magazie ? Aici sub podea ? Măăă... măăă, tatăă, mă, moori, mă și nu știu unde ai ascuns averea, n-auzi, tatăă ? !

— Ce-l mai scuturi, mă, nebune ? răsunase deodată vocea popii, s-a dus, Dumnezeu să-l ierte ! Nu vezi ? S-a dus !

Bărbații se descoperiră. Femeile își făceau cruce, bolborosind un șovăitor : Dumnezeu să-l ierte. Numai Nae rămase năuc, rătăcindu-și privirea cînd pe obrazul rumenit al popii, cînd pe al vecinilor adunați în încăpere.

Preotul îi îndemnă :

— Hai, mă, ridică-te !

— Ce-ai zis ? glăsui Nae ca și cînd i s-ar fi vorbit pe altă limbă, — ce-ai zis ?

— Am zis să te ridici de-acolo... Taică-tu a murit, asta-i, — a murit !

— A murit ?

— Da, mă, tu nu-l vezi ?

Nea Vasile înghețase cu privirea lui tulbure și cu gura ușor strîmbată. Preotul rosti o rugăciune și dascălul închipui isonul mișcînd doar buzele. Băutura îl amețise și nu mai era în stare să articuleze cuvintele cum se cuvine.

Nae își înălță fruntea-i îngustă spre popă. Nu pricepea bine. privirile lui de jăratec întrebau : Ce-ai zis ?

Cineva rosti tare :

— S-a dus, mă, Nae, a murit tat-tu, nu vezi ?

Deodată amuțiră cu toții. Popa înghiți cîntarea, dascălul holbă niște ochi cît banița, femeile își acoperiră obrajii.

— Așa, vasăzică, tată, țipă Nae, te-ai repezit la țară să-ți aduci aurul. Și ai crăpat și n-ai scos o vorbă. Unde să caut acu' galbenii ? Mă, tîlharule, mă javră, mă blestematule !

Cuvintele nu le rostea Nae, le urla, desperat, cu gura băloasă. Pleoapele i se mai lăsaseră puțin pe ochi, să nu li se vadă jarul.

— Blestematule ! repeta el într-una, și (asta îndeosebi ului pe oameni) îl apucă strîns de umeri pe mort, îl trase spre sine cu putere și îi scuipă cu sete între sprîncene.

— Hoțule, articulă el istovit, tîlharule ! Și-l mai scuipă o dată și încă o dată.

Spre seară s-a ivit, din nou, plutonierul de jandarmi. Era beat — *și* mai beat — dar băutura nu-l dovedea. Se ținea drept și avea privirea vie, scăpărătoare. Doar chipiul îi alunecase și mai mult pe ceafă — gata-gata să cadă. Ca de obicei, rînjea și privea prin odaie cum ar privi un călător într-o casă străină. Nae, înotînd în sudori, zvîrlea cît colo obiecte de tot felul scoase din laviță și din dulapuri, se vîra pe sub pat de unde ieșea roșu-aprins la față, se cățăra pe acoperiș și se jelea și blestema : „Anafura mă-ti de tată, n-ai vrut să-mi spui unde ai pitit galbenii, n-ai vrut, mă hoțule, mă tîlharule, dumnezeii cui te-a botezat".

Jandarmul rînjea și tăcea.

— Geaba te omori cu firea, mă, nărodule, vorbi el, n-ai să faci nici o scofală.

Nae nu-i răspundea, căuta mereu prin încăperi, venea și pleca din același loc ca un apucat.

— N-auzi, mă *huidumă*, de ce *te-agiți* tu, mai mult ca noi ?

Cineva glumi :

— Păi *lui* i se cuvine toată averea!

Jandarmul se întoarse către cel care glăsui :

— Așa-i, am uitat !

Și-apoi, ca și cînd nu s-ar fi dumirit prea bine :

— Da' de ce lui, vericule ?

— Pen' că-i... mai hoț !

Jandarmul zîmbi fără convingere.

— Mai odihnește-te, mai potolește-te puțin ! Că, dacă vrei să afli de la mine, care-s de meserie — c-am făcut la viața mea atîtea percheziții — tu nici nu știi să cauți ! Tu mergi ca prostu' în magazie, în pod, sub pat, cum ar căuta orice ageamiu ! Că orice tîmpit, cînd e să caute lucru pitit, așa face !

Nae părea că se trezise cu totul : îl asculta pe frate-său cu urechile ciulite, cu ochii măriți, cu tot trupul cutreierat de fiori.

— Și dacă mai vrei să știi ceva, află că n-o să ne lingem pe buze de galbenii tatii ! Nu ne lingem, mă ! Da-i vorba că tu nu știi să faci o *percheziție !* Și tot eu o să dibuiesc averea.

Și după o pauză, privindu-l pe Nae care împietrise pe podea :

— Astîmpără-te, mă, n-auzi ? Nu mai scotoci sub pat. Acu' faci ce ordon eu ! Așa ! Acu', băiețl, porunci el, ridicați mortul !

Urmară clipe de tăcere. Nimeni nu pricepea nimic.

— Ce-ați asurzit, mă ? Am ordonat : ridicați-l ! Hai, săltați mortul ! Unu' de cap, altu' de *picere*.

Dumiriți, frații împliniră, gîfîind, porunca. (Circiumarul atîrna greu, umflat de vinațuri și de osîndă).

Jandarmul urmărea, grijuliu, cum cei doi țineau pe mort deasupra așternutului.

— Așa, acum lăsați-l puțin pe podea și căutați prin saltea, scuturați cu nădejde pătura, cercetați încheieturile !

Preț de cîteva minute frații răscoliră în fel și chip patul. Truda le-a fost zadarnică.

— Nimic ? Bine ! Puneți-l înapoi !

Cînd mortul fu din nou întins pe pat, jandarmul își scoase tunica și o zvîrli pe podea.

— Acu' lăsați-mă pe mine !

Și după ce-și suflecă mînecile cămășii, se apucă fără grabă să-l pipăie pe mort. Scoase un chiot.

— Ce-i ? Ce-i ? sări Nae și-i jucau cărbunii ochilor aprinși sub tîmple, să-i iasă din orbite.

Jandarmul mai scoase un chiot. Apoi glasul lui se auzi din nou :

— Liniște ! După care izbucni într-un *ha-ha-ha !* răsunător.

Și întorcînd capul spre hoțul de cai :

— Gata ! zise, am dat de galbeni !

Nae dintr-o săritură fu în patul mortului.

— Unde ? Unde ? șopti el cu sufletul la gură.

Jandarmul îl luă în brațe și îl zvîrli pe podea.

— Ai răbdare ! Ți-am spus, doar, că nu-s numai galbenii tăi, jivină. Și cu mișcări potolite, ca și cum n-ar fi băut nimic, desfăcu de undeva, de sub cămașa mortului, niște săculeți plini cu aur.

— Ai văzut, mă, ce va să zică să fii *de meserie ?* Nae a cotrobăit prin odăi, prin magazii, prin pod. Da' eu m-am gîndit că bătrînul și-n ceasul morții are să ție banii la el, lîngă el, — să nu se despartă de ei, să le simtă căldura !

Jandarmul își luă tunica, o întinse întreagă pe podea și răsturnă într-însa galbenii.

— Acum, hotări el, să-i împărțim !

Nae își scutura capul aidoma cîinelui ud și se ridica întîi într-un picior și apoi în amîndouă. Își plimbă holbat privirea de la jandarm la hoțul de cai, apoi stărui asupra salbelor și bănuților de tot soiul care se revărsaseră pe tunică. Sări, pisicește, în grumazul jandarmului.

— Galbenii, oftă el, galbenii, dă galbenii !

Sudoarea îi acoperise obrajii. Tremura. Mîinile-i smolite cu unghiile crescute încercau zadarnic să-l miște pe jandarm din locul în care se înfipsese și unde rămăsese neclintit. Simțindu-și fratele în spate, mîrîi doar : — Astîmpăr-te !

Celălalt stăruia, gîfîind, să-l clintească. Atunci jandarmul se întoarse și-l izbi cu pumnul între sprîncene.

— Auuu ! țipă Nae și-și duse mîna la nas. Mîna se înroși, toată.

— Lasă-l mă, rosti hoțul de cai, nu vezi că-i prost ?

— Prost, dar și *candriu*, răspunse jandarmul, începînd să numere banii de aur și să-i rînduiască după neamul lor, salbe de o parte, napoleoni de alta.

În pofida beției, le făcea toate calm, cu socoteală.

Nae se zvîrli din nou cu toată puterea în spatele jandarmului.

— Galbenii, se văita el, galbenii !

Și-i tremura trupul, care înota într-o baie de sudoare și de sînge.

Își încleștase mîinile cu unghiile mari în ceafa fratelui și se silea să-l miște din loc.

— Vezi-ți de treabă, Nae, c-o pățești, îl preveni hoțul de cai. O să-ți facă felul !

— Du-te-n...

Atîta putuse Nae să rostească. Jandarmul își smuci ceafa din mîinile fratelui și rînjind îl lovi în piept :

— Și mai dă-te dracului, păduche, lighioană ! Nu te mai saturi !

Îi mai trase una în cap.

— Spurcăciune ! Ce credeai, mă, vită, că-s galbenii tăi ? Numai ai tăi ? Ti-am spus doar limpede, sînt galbenii *noștri !*

Nae ofta și plîngea. Nu de durere (oamenii se cruceau de cît putea răbda).

— Galbenii, se auzea tot mai slab, galbenii !...

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

ÎNSĂ POEȚII

Cel care nu s-a-nvrednicit s-audă
cum seacă afluenții-n pomul tînăr ;
cel care n-a fost sfredelit în creier
de însolzirea pielei reci pe șarpe, —
acela și-a-nfundat cu cîlți urechea,
ca și corăbierii lui Ulise.
E surdă lumea lui...
Însă poeții,
legați de cel mai aspru din catarguri,
stau cu timpanele în vînt, și-ascultă
un sunet nemilos, pe lîngă care
cîntările sirenelor pălesc.
Prietenii, grăbiți să-i izbăvească,
taie otgoanele. Însă poeții
nicicînd nu vor mai auzi alt sunet !

NICOLAE TĂUTU

SCAMATORUL

Femurul mi-l preface-n fluviu,
părul în harfă răsfirată,
pupila în cascadă verde,
fruntea în apă înspumată ;
le stringe din palmă
în neagră năframă,
le-mparte, le-adună
cu stele și lună...
Zîmbind spre public se apleacă,
îmi schimbă glezna în funinge,
irișii i-azvîrle peste rampă
și-n sala toată cerul ninge !
Năframa-n flăcări își deșartă
inimă, oase, vise în foc,
și sîngele săltînd să scape
cu el mi-l duce de pe scenă,
uitînd formula fermecată
să mă adune iar la loc
din plante, pietre și din ape.
...Și nu s-a mai întors vreodată !

GRIGORE HAGIU

LACRIMĂ

ceru-nstelat îl privim și regretul
uitatelor mari constelații
zarul privighetorilor sună prin arbori
noaptea tîrziu ieșim în grădină
la lumina lanternei
să vedem dacă tînărul tei a-nflorit
mireasma ce-n nări am simțit-o
sub alte planete s-a copt
ori poate în anul trecut ne-am retras
fiecare cu sine mai singur o clipă
de apă limpede ne văduvim fîntîna
mir nou din adîncimi culeș
de frunte frigul mai întîi apropiindu-și
o lacrimă sîntem în pragul casei
prin care luna vede în pămînt
infernu-aprins pocnind cristale
umbrindu-ne cu stropi de sînge uneori

VIRGIL CARIANOPOL

TOAMNĂ DE INTERIOR

A plecat seninul, visul s-a culeș.
Noaptea mai adîncă se îngroapă-n șes.
Peste depărtare umbrele se șterg
Iar spre întuneric numai anii merg.

Unde este vara ? Unde trandafirii ?
A rămas neplînsă lacrima iubirii.
Timpurile duse, învelite-n ceți,
Suie către fruntea altei dimineți.

O să vină iarna ! Pomii, în noroi,
Îi aruncă humii hainele-napoi.
Vîntul trece vînăt și la orice pas
Stă și smulge vieții ce i-a mai rămas

Adunați din vreme, puneți la păstrat
Amintiri pe care nu le-ați adunat.
Culegeți miresme, strîngeți în hambare
Doniți cu lumină, baniță cu soare.

Iarna cînd de-afară vor sui troiene
Pînă lîngă tîmple, pînă la sprîncene.
Să aveți din vară podurile pline,
Ține cald Frumosul, iernii care vine.

OAMENII TREBUIE SĂ SE BUCURE

MOTTO:

„Numai așa, la capătul drumului, urmelor
Se-nvederează în calma aglindă a lacului,
În ochii bătrînilor aștri,
legea pămîntului, tipa-
rele...“
(LUCIAN BLAGA: Pean pentru o tînără. Intruchipare în lut de Romul Ladea).

Sculptorul Romul Ladea — născut la Sitin-Caraș în 1901; părinții Gheorghe și Eva au fost țărani. A studiat la București, ca elev al lui D. Paciurea, apoi la Paris, la Academia Julien — unde a predat și A. Bourdelle. A frecventat cu regularitate atelierul lui Brâncuși, muzeele și atelierele mai mari din Paris — sau în peregrinările lui, între 1924-1927, pe cele de la Budapesta, Viena, Dresda, München, Berlin.

În 1927, cînd la insistențele unor intelectuali de frunte ca Octavian Goga, Bogdan Duică, Ion Agîrbiceanu, Alexandru Pop se înființează o Academie de Artă la Cluj, Romul Ladea e chemat la catedra de sculptură.

Un capitol din istoria artei românești începe cu această Academie și cu primii ei profesori: Alexandru Pop, excelent dascăl, director și remarcabil pictor de fresce, Catul Bogdan, pictor, Anastase Demian, grafician, Aurel Ciupe, pictor, și Romul Ladea, sculptor. În vremea înființării Academiei aproape toți erau de-o virstă și toți aproape tot atît de tineri ca și elevii lor, dintre care Ion Vlasiu, Eugen Gâscă, Nicolae Brana, Tasso Marchini, Jenö Szervatius au fost primele serii.

În anii petrecuți în străinătate Romul Ladea și-a învățat temeinic meseria — înțelegînd prin acest examen nu faptul de a ciopli lemn sau piatră, de a strîmba fier pentru armături și a frămînta lut, aspecte în care el excelează de altfel — ci știința organizării formei. Prin peregrinările și studiile sale a putut cunoaște totul, sau aproximativ tot ce era nou și la modă pe atunci în artă și de a opta pentru una sau alta dintre noutăți. Fără să-i scape desigur faptul că o acoladă a noului, care rupsese cu forma tradițională orientîndu-se spre sinteze decorative sau nonfigurativ-abstract, avea în vîrf pe Brâncuși, iar cealaltă, care continua forma veche într-o expresie nouă avea în frunte pe Bourdelle.

Aici, în alegerea drumului, temperamentul și talentul au avut un cuvînt decisiv de spus. Pentru Romul Ladea din totdeauna frumusețea și arta au fost noțiuni aproape confundabile, el consideră arta ca pe o necesitate a omului, mijloc specific prin care umanitatea își satisface nevoia de cunoaștere, de frumos, iar pe artist ca pe un fel de „organism anume creat pentru a răspunde“, prin opere, acestei necesități. Ca atare, pentru Romul Ladea arta e nediferențiată în ce privește fondul, procesul de creație, trebuințele și țelurile tuturor artelor fiind în esență aceleași, diferențierea făcîndu-se doar în forma de exprimare specifică fiecărei arte: pictura — culoare, sculptura — formă, muzica — sunet etc.). Adevărul, fiind **fondul** (conținutul) profund al artei, iar frumusețea condiție de bază și specifică a formei. Romul Ladea a considerat deci că „adevărul“ artei — care se schimbă într-un fel de la epocă la epocă — trebuie să aibă o esență să-i zicem „eternă“, prezentă în toate lucrările tuturor epocilor. Căutînd asemeni poeților esența lucrurilor s-a oprit la cîteva atitudini profund și permanent omenești posibil de clasificat în două grupe: prima eroică, activă — atitudinea dîrză de bărbătească înfruntare a destinului, și a doua contemplativă: dragostea, mila, bunătatea; atitudini care toate înnobilează omul, îl ridică din condiția grea și de multe ori meschină a vieții de fiece zi și îl „figurează“ astfel înălțat și mare pe pînza veșnică a timpului.

„Atîta vreme cît omul nu-și va fi modificat substanțial organele de simț și gîndire, mi-a spus odată, el nu poate renunța la un asemenea conținut în artă care nu poate fi exprimat altfel, în opere, decît prin frumusețe. Iar frumusețea, oricît de subiectivă și particulară ar fi (prin natura subiectivă, a fiecărui artist în parte) trebuie să fie, pentru a-și merita numele, universală, adică înțeleasă în esență de toți, sau de cît mai mulți oameni de pe glob. Înțelepții ca și tîrgoveții lui Hokusai, regii ca și iubitele lor, de Clouet, ori Holbein, florile vechilor meșteri chinezi, ca și florile lui Van Gogh, spre pildă, pot lesne ilustra o asemenea afirmație. Deci cît timp omul va fi om, indiferent de forma mai explicită — analizată — sau stilizată — sintetizată — arta va trebui să fie realistă“.

O asemenea convingere, deși intuită de la bun început, Romul Ladea și-a format-o, firește — pînă la limpedea ei exprimare — cu trecerea timpului. Însă atunci, în anii învățăturii cheltuiți cu nepotolită curiozitate și luciditate, Romul Ladea a ales. Opțiunea lui pentru o artă figurativă ține, pe lîngă temperament, de faptul că Romul Ladea crede nu numai în universalitatea artei ci și în democratismul ei: **„Cît mai mulți oameni trebuie să se bucure de opera de artă. Se poate scrie în orice alfabet, sînt în lume destule; se pot și inventa alfabete noi, cum se și încearcă de cîțiva zeci de ani în plastică. Un mare neajuns al majorității acestor alfabete — lăsînd la o parte urîțenia lor — constă în faptul că sînt criptice, nu sînt valabile decît pentru cîțiva inițiați. Pierzîndu-și democratismul o artă își pierde și orice posibilitate de control, de confruntare sau raportare la ceva ce s-a cerut neapărat exprimat; la această graniță impostura, prostul gust, pot trece fără pașaport“.**

Cu asemenea credințe e firesc lucru ca Bourdelle să-i fi plăcut mai mult decît abstracții. Cum s-a observat, Bourdelle, prin opera lui, restabilea demnitatea — și într-un fel — clasicismul sculpturii. Pentru aceasta a insistat asupra arhitecturii unei sculpturi atît în construcția ei (intrinsecă) cît și în plasarea ei în mediul ambiant, iar distribuirea volumelor pe scheletul arhitectural al compoziției alese o face în așa fel ca ele, volumele, să coloreze cît mai intens — sau mai pal, în funcție de subiect — statuia. De acest mod bourdellian de a construi, Romul Ladea a fost oarecum influențat în tinerețe; după cum din muzec (și poate de la expresioniști) a învățat un lucru știut dealtminteri din veac de artiști dar uitat, sacrificarea oricărui detaliu în favoarea esențialului. Construcția statuilor lui Romul Ladea din acei ani trădează de la prima vedere aceste lucruri. Autoportretul său în piatră părîndu-i-se semnificativ. Planuri largi, tăiate ferm reconstituie volume ample care prin construcția lor colorează puternic tipul și îi dau expresivitate.

Școala la care Romul Ladea și-a început cariera de profesor era relativ săracă, elevii săi așișderea; existența atît a școlii cît și a profesorilor sta pe muchie de cuțit: de altfel în 1932 (anii de criză economică) se mută pentru motive bugetare la Timișoara. Lipseau atelierele, lipseau materialele de lucru, lipseau multe în afară de entuziasm. S-au văzut atunci profesori, în lipsa unor ateliere proprii, lucrînd în atelierele școlii alături de elevi, împărțindu-și mijloacele materiale cu ei, încurajîndu-se reciproc.

Fiindcă pe atunci, în special în Ardeal, o plachetă, un portret sau un bust pentru te miri ce instituție culturală (teatru ori primărie) era un eveniment, vai, prea rar. În aceste condiții activitatea unui sculptor era redusă la subiecte și comenzi particulare — dacă sculptorul accepta.

Romul Ladea a suferit mereu de lipsa comenzilor dar a refuzat să lucreze pentru „gustul“ particular al epocii.

Convins de marile adevăruri ale artei își căuta subiecte pe măsură. Și această prima epocă de creație pe care o numesc eroică, îi va fi populată de figurile celor care luptaseră și înfăptuiseră „unirea tuturor românilor“.

Lauda țăranului — sau a eroilor lui de baladă — și a valorilor naționale era o preocupare comună a artiștilor epocii care găseau în aceste subiecte mijloace de a-și păstra și manifesta demnitatea.

Romul Ladea avea afinități particulare pentru aceste subiecte, afinități împărtășite și

LIVIU REBREANU

de cercul său de prieteni, artiști și literați la care vom adăuga pe lîngă cei pomeniți pe Ion Agîrbiceanu, Lucian Blaga, D. D. Roșca, Liviu Rusu, Pavel Dan, arhitectul Ion Vlad. Afirmarea permanenței noastre pe aceste locuri, e semnul sub care în opera lui Romul Ladea ia ființă seria de „Țărani bănățeni“ sau „Din satul meu“ începută cu un „Pătru Opincă“ (lucrare în piatră, pierdută din păcate) și terminată cu „Iovan Iorgovan“ — în 1940.

Lucrările acestui ciclu, cioplite în piatră sau lemn, se caracterizează printr-o construcție sigură, solidă; planurile se constituie în volume analizate în amănunt; formele se îngrămădesc, se succed îmbinîndu-se în muchii drepte (cerute și de tehnica lemnului), asemeni materiei cristalizate. Și, totuși, impresia de viață autentică e covîrșitoare, pentru că Romul Ladea nu s-a lăsat niciodată dus de apele căldute ale întîmplării sau gratuității.

„În natură — îmi spunea — nu există nimic fără formă. Materia se prezintă sub o anumită înfățișare dictată de legi complicate dar întîmplătoare; arta și fiecare artist trebuie să-și creeze legi cu ajutorul cărora să-și figureze forme proprii neîntîmplătoare. Ordinea, măsura, forma, iată, în trepte, atributele pe care trebuie să și le însușească orice creator; fără de ele e imposibil să realizezi o adevărată operă de artă“.

Pe lîngă asemenea lucrări, Romul Ladea a creat portretele unor bărbați de seamă ai istoriei și culturii noastre, figuri de care, chiar dacă erau comenzi, nu s-a ocupat decît dacă se înscriau în raza preocupărilor sale, și la care a revenit de mai multe ori în decursul anilor: Eminescu, Horia, Cloșca, Crișan, Ion Popovici-Bănățeanu, Damaschin, Bojincă, Simion Bărnuțiu și alții.

Acestei prime etape de creație eroică, activă, îi va pune capăt războiul, cel de al doilea război mondial pe care Romul Ladea îl trăia acum la anii plini ai bărbăției.

E de notat în chip de bilanț că deși lucra zilnic, opera lui Romul Ladea pînă la război e relativ puțin abundentă. Expozițiile personale nu l-au tentat; în afară de cele din 1923 și 1924 a expus puțin și totdeauna în grup. Cu toate acestea era un artist cunoscut și apreciat, cu o faimă larg răspîndită de elevii și prietenii săi. Fiindcă Romul Ladea a fost și este un excelent profesor. Nu ezita să-și împartă avutul cu elevii, înțelegînd nu numai banul sau mîncarea ci și cunoștințele. În plus Romul Ladea i-a îndrumat și instruit în diversele domenii ale culturii, de la literatură la muzică, împrumutîndu-le sfaturi, exemple și cărți. Toți elevii îi datorează pe lîngă instruirea în meserie și pe cea la fel de prețioasă în tainele culturii. Romul Ladea, obișnuit cu multe în viață, nu tolera sub nici o formă prostia și incultura. Încerca să le îndrepte și cînd nu reușea le alunga. Fire socratică, îi plăceau discuțiile la școală, în atelier, pe stradă, sau seara la masă. În jurul lui găseai frecvent oameni culți, mulți cu faimă și merite în istoria culturii; faptul în sine era pentru elevii săi un îndemn.

Pentru epoca de care vorbim relieful tăiat în lemn roșcat de păr „Iovan Iorgovan“ îl reprezintă, credem, mai mult decît oricare altă lucrare, pe artist. Eroul de baladă „brat de buzdugan“ se avîntă călare și cu mîna goală, neînarmat (decît cu spiritul și nețărmurita și mîndra credință; în el și în bine) supune șarpele răului hăulind, Munții și apele parcă răsună în jurul lui; undeva departe o ființă iubită — idealul — pentru care de altfel eroul a pornit lupta, își astupă vederea cu mîna, întrucît marile avînturi taie oricum răsuflarea femeilor. Relieful constituie în același timp treapta cea mai înaltă a fuziunii, în opera lui Romul Ladea, a artei și a literaturii noastre populare. Ca orice operă de artă, cu cît o privești mai mult cu atît îi descoperi noi sensuri grefate pe tema de bază a lucrării; temă mărturisită cu sinceritatea, frumusețea și rigoarea unei opere muzicale: răul poate fi supus prin luptă.

Războiul se apropie de sfîrșit. Eliberarea deșteaptă un val de entuziasm ce-l va contamina și pe Romul Ladea. Își pune arta în slujba celor mulți, cu convingerea că o eră nouă începe. Face cîteva proiecte de monumente — comandate — pentru eroii învingători, se zbate alături de alții pentru a deschide la Timișoara o școală populară de artă — unde și predă gratuit sculptura pînă cînd se mută din nou împreună cu Academia de Artă la Cluj.

O dată revenit la Cluj organizează și expune la diverse expoziții, continuă să strîngă în jurul lui elevi și să-i instruiască; se instalează într-un atelier propriu la Suceag, în imediata apropiere a Clujului.

Lucrările din această perioadă, portrete, sau compoziții cu două-trei personaje au drept temă conținut tematic, aproape invariabil, dragostea, înțelegerea, bunătatea, mila — indiferent de titlul lor: AUTOPORTRET, FRAȚII, DRAGOSTE DE FRATE, MATERNITATE, COMPOZIȚIE.

Nu încape îndoială că plusul de expresie al lucrărilor care emoționează profund și de la prima vedere pe privitor se datorează perioadei în care au fost create. Lucrările lui sînt tot atîtea mărturii de credință în forța nemuritoare a artei. Un autoportret din acest timp ni-l înfățișează în picioare, într-o șubă largă, contemplînd ceva nedefinit. La picioare, simbol al dragostei și în același timp al fidelității, artistul și-a modelat ciinele. Forța exprimată mai grandilocvent în trecut face loc unei forțe interioare meditative. E în statuieta aceasta ceva adînc, omenesc, ceva din substanța lui Colas Breugnon. Lucrarea amintită ca și celelalte din această epocă este învăluită parcă într-un aer de taină. Modelajul — și de aici înainte Romul Ladea va renunța la cioplitul lemnului sau a pietrei, preferînd contactul intim și direct cu lutul — este rotunjit, șlefuit cu voluptate și pasiune, în așa fel încît lumina curge pe suprafața statuii neoprită de accidente. Un plus de „mister“ îl conferă lucrărilor privirile personajelor modelate, care, toate, cu excepția cîtorva portrete după natură, au pleoapele coborîte: parcă s-ar scruta interior.

Tot acum Romul Ladea va executa portretul lui Lucian Blaga. Din multele portrete create de el, acesta mi se pare unul deosebit. Toate amănuntele compoziționale ale lucrării converg pentru a întări impresia covîrșitoare că te afli în prezența unui poet de geniu. Draperia ce curge spre mîinile încrucișate (și mîinile lui Blaga, ca toate mîinile modelate de Romul Ladea, sînt foarte expresive) dezvelind puțin pieptul de bărbat al poetului, servește oarecum drept soclu capului ușor aplecat în față, a cărui frunte masivă adăpostește ochii ce privesc în inima lucrurilor, ochii larg deschiși ai prietenului său, poetul.

Aici, la Suceag, Romul Ladea își desăvîrșește a doua epocă de creație a sa; mai la propria-i dorință, mai rugat și îmboldit de prieteni și de foștii lui elevi își selecționează cîteva zeci de lucrări pentru o expoziție personală, ce avea să se deschidă la București, în sala Dalles, în mai 1958.

Romul Ladea împlinea în acea lună cincizeci și șapte de ani și deschidea — după 30 de ani — cea de a treia expoziție personală, care a constituit pentru publicul larg bucureștean, și chiar pentru colegii mai tineri, o revelație.

Amestecul de forță, ce glorifică acțiunea umană cu atitudinile stăpînite, interiorizate, calme, ce, oglindind dragostea și bunătatea sînt îmbold la cugetare filozofică, vie, compoziția și forma statuilor ce trădau o perfectă cunoaștere și stăpînire a mijloacelor sculpturii — reprezentate în expoziție prin aproape toate genurile sale: relief, compoziție portret, nud; în sfîrșit, execuția lor ce demonstra o desăvîrșită măiestrie a modelajului și în egală măsură a cioplitului în lemn sau piatră au sfîrșit prin a-l impune pe Romul Ladea; publicul, oriticii și oficialitățile au recunoscut în el pe unul din continuatorii de frunte ai sculpturii românești.

Expoziția aceasta care marchează o dată în existența lui Romul Ladea, și, credem, și în sculptura noastră, nu-i mai schimbă totuși artistului atitudinea fundamentală. Cele realizate la Suceag vor fi continuate în ceea ce putem numi a treia etapă de creație a lui Romul Ladea, etapă care de data aceasta nu mai e decît o determinare istorică, de timp. Lucrările lui din ultima decadă vor evolua, se vor desăvîrși, însă pe acest drum. Poate că un plus de optimism, manifestat în special în unele nuduri, „glume în pămînt ars“, cum îi place să le numească, își va face simțită prezența în opera lui.

Întoarcerea la forță ca atitudine exterioară a expresiei, Romul Ladea n-o va mai face nici cînd e vorba de lucrări care ar justifica-o. Ne gîndim la bustul lui Iosif Rangheț, de la Arad, unde activistul politic e interiorizat, modelat reținut, în volume statice, la cel al lui Petöfi, subiect care s-ar fi pretat de minune unei interpretări mai romantice, de „primă epocă“ a lui Romul Ladea, și mai ales la un proiect pentru statuia lui Petru Groza.

De fapt e vorba de o suită de cinci machete, care propuneau soluții pentru tema dată. În cele două variante executate la peste 2 metri, Romul Ladea se orientează tot spre redarea puterii lăuntrice. Un ușor gest al brațului drept, care pare a orienta, a dirija, și care în același timp constituie latura stîngă a piramidei compoziționale, ne conduce privirile spre portretul, perfect asemănător și expresiv al lui Petru Groza, tăiat în planuri pe care joacă puternic și contrastant lumina; vestimentația simplu modelată, fără accidente care să rețină privirile, contribuie în plus la evidențierea portretului acestei statui, pe care am dori-o expusă într-o piață publică.

Tot ca o realizare notabilă a celei de a treia perioade de creație trebuie să-l pomenim pe „Horia“, temă îndrăgită deosebit încă din tinerețe. Eroul revoluționar, descărcat de atribute de legendă sau simbol, e modelat parcă mai viu; nu s-a putut reda o asemănare iluzorie, firește, ci s-a modelat într-un fel măreț și personal însuși obrazul eroismului. „În ciuda oricăror greutăți și chiar a morții un adevărat bărbat e obligat de puterea lăsată în el de moșii și strămoșii lui să deschidă drumul spre mai binele urmașilor săi“. Acesta e motto-ul săpat de Romul Ladea în fiecare plan, în fiecare volum al statuii lui Horia.

Dintre oamenii de cultură, Romul Ladea realizează statuile lui Rebreanu și Sadoveanu.

Cele trei variante ale lui Rebreanu oglindesc succesiv felul în care Romul Ladea a reușit să rezolve spiritualizarea unui portret — împingerea chipului omenesc la esență (spirit, gîndire) fără a renunța la forma realistă și fără a recurge la simboluri. Această modalitate este oglindită în artă, printre alții, de El Greco sau Rembrand. Cine vrea să înțeleagă deplin pe Romul Ladea va trebui să cunoască pe acești doi titani ai artei de la care, mai mult decît de la alții, sculptorul a învățat compunerea unui portret.

Cele trei variante Rebreanu sînt parcă trei trepte ce urcă spre esența spirituală a romancierului. Lucru pe care Romul Ladea îl va căuta și reda și în Sadoveanu — temă generos tratată în plastica noastră, pe linia, devenită oarecum clasică, a „Ceahlăului culturii noastre“, insistînd asupra impunătoarei și masivei lui înfățișări fizice (era și firesc: marele povestitor și șlefuitor de limbă a trăit în mijlocul nostru) — Romul Ladea pe care „muntele“ nu-l avantaja în ceea ce el urmărea să redea a renunțat la masivitatea trupească a lui Sadoveanu, nepăstrînd din ea decît înălțimea. Insistînd asupra chipului și mîinilor, Romul Ladea a creat un portret tulburător: seamănă de la prima vedere cu Sadoveanu, un Sadoveanu tînăr, svelt, un chip contemplativ, adîncit în sine, dar nu mai puțin activ, cu mîini fine, nervoase, gata parcă și ele de acțiune, într-un cuvînt, scriitorul care include și opera lui.

De altfel, perfecționarea, selecția, simplificarea — eliminarea, oricărui amănunt ce ar îngusta aria de percepere a finalității temei alese — e caracteristica de bază a actualei perioade de creație a lui Romul Ladea ilustrată pe lîngă portrete, nuduri și compozițiile realizate în ultima vreme. În nuduri Romul Ladea exprimă jocul, odihna, destinderea, grația. Liniile nudurilor sale sînt șerpuite, volumele rotunjite; lumina curge pe ele, umbra nestăruind decît pe chipurile grațioase ale femeilor.

Zonele pe care le sondează și pe care de cele mai multe ori reușește să le maturizeze în opere aparțin sublimului. În și în jurul statuilor lui Romul Ladea există, vibrează, pură, muzica.

Toate aceste laturi ale talentului lui Romul Ladea manifestate și închegate în opere trainice constituie valoarea și particularitatea artistului în sculptura noastră.

Crescut și format între cele două războaie mondiale — cum ne-am obișnuit a zice — maturizat în vremea noastră, vremea noastră bogată pe care o trăiește din plin și din care a luat pentru artă toată noblețea ei, Romul Ladea continuă prin opera lui sculptura românească începută — pentru a nu cita decît piscurile — cu Ion Georgescu, continuată cu D. Paciurea apoi cu C. Medrea sau Ion Jalea.

Pentru viitorime, opera lui Romul Ladea, alături de opera colegiului său de generație Gheorghe Anghel, constituie o moștenire fără de care drumul ascendent al sculpturii noastre nu poate fi nici înțeles, nici urmat.

N. CRIȘAN

IOVAN IORGOVAN

In memoriam

Din goana automobilului și din repetate treceri prin aceleași sate, revedem lespezile cu zborul unui vultur de bronz oprite pe creștetul lor, ori așezate sub simbolicul monument al soldatului în atac cu inscripția „...eroilor din războiul din 1918...“ Nu e sat care să nu-și fi dat obolul în singe și vieți pentru apărarea vetrei din străbuni..

Faptele însă petrecute mai de mult, și candela mormintelor aprinsă în conștiința oamenilor — unele se pierd, altele se păstrează — fapte aparent mici, dar care pentru istoria unor acte și evoluția unor evenimente au pus alături curajul de suferință și abnegația față de moarte.

Sînt locuri, mai ales pe lîngă păduri și pe sub munte unde se mai descoperă eroi și luptători pentru libertatea sătenilor, fără nici o inscripție, fără nici o comemorare, aproape că și fără amintiri. Poporul i-a păstrat însă în inima lui, cinstindu-le veșnic faptele, în doine, în balade și cîntec... E o casă în Rădești Muscelului pe care bătrînii o știu bine că a fost locul de popas ori refugiu al haiducului Radu Anghel, casa zisă Antonoaia. Preotul din Rădești, Ion Matescu, a adunat de la oameni o seamă de povestiri — casa însă, cu o vechime mai mult de veac, e șubrezită și amenințată cu risipirea. Nu poate fi acesta oare un punct de pioasă amintire și stimulare a sentimentului patriotic pentru tinerele generații? O inițiativă locală ar putea transforma acest loc într-un mic muzeu „haiducesc“ cu o semnificație multilaterală...

În orașul Abrud a cărui istorie se confundă cu temeliile lui romane, șirul evenimentelor însemnate rătăcesc pe ulițele lui, știute și repovestite de la școlari la virstnicii care le străbat pe tiag. Răspîntiile micului oraș, mare prin rolul jucat în istorie, ni-l aduc aminte pe Nicolae Bălcescu, pe pictorul Iscovescu, Ion Ionescu de la Brad, pe Alexandru Golescu și Zaharia Birsan. Aci într-o casă cu pridvorul plin de mușcate, Ion Maiorescu, tatăl lui Titu Maiorescu, a scris în 1849 celebrul raport despre viața țărănimii, cu care a purces la Viena... Aceste ulițe cu case vechi l-au văzut pe Bela Bartok și i-au auzit acordurile sonore ale culegerilor lui de folclor.. În casa fostului preot Amos Tobias, parohul Abrudului în timpul revoluției din 1848—1849, trăgea Avram Iancu, venind la consfătuiri cu tribunii lui... Aci s-a născut și a lucrat scriitorul Alexandru Ciura

Dintr-o inițiativă și un profund respect pentru marii înaintași, luată de profesorul emerit Dumitru Braharu și de cărturarul Gh. David sprijiniți cu însuflețire de forurile locale, a fost organizată o „casă memorială“ în casa lui Al. Ciura, grupînd documente, fotografii, materiale de presă, publicații, ilustrînd activitățile politice și sociale ale grupului de conducători ai revoluției din 1848... De fapt e o singură cameră pusă cu bunăvoință la dispoziție și îngrijită gratuit de Elena Resiga, o descendentă a familiei lui Avram Iancu E în fond un proiect practic pentru ce va fi odată un mare muzeu al revoluției chiar la obîrșia ei

Contactul spiritual cu acest loc este cutremurător, instructiv și binevenit: descoperim lucruri inedite, date pe care le uitasem, amănunte pe care nu le cunoșteam, figuri ale culturii trădate de memoria noastră... Piesele expuse aici sînt unice, altele rare. Impresionează pagina școlară scrisă de mîna lui Ion Pop Reteganul. Ne cucerește inima o baladă populară necunoscută intitulată „Visul lui Avram Iancu“ aflată în copie fotografică; originalul scris de mîna învățătorului Nicolae Cioara, aflat în studiul profesorului Braharu, e un document de literatură... Acte dovedind desfășurarea la Abrud, sub conducerea lui Bariț și Ciparîu a adunării generale a Astrei... Amintiri despre marele prozator Ion Agîrbiceanu care la Bucium-Șasa, lîngă oraș, și-a scris Arhanghelii și Fefeleaga...

Fiecare casă aproape din miezul Abrudului e un loc unde istoria și-a dat mîna cu generațiile oamenilor însuflețiți de realizarea înaltelor idealuri de libertate și pace. Zidurile lor poartă plăci comemorative și de informare.

— În oraș am pus 10 plăci, iar pe cuprinsul raionului încă 9, ne spune profesorul Braharu... Numai în Bucium-Șasa am depistat patru locuri importante pe care le-am marcat tot așa, în cadrul unor adunări populare locale... De un mare și competent ajutor ne-au fost indicațiile date de avocatul pensionar, Gheorghe David care cunoaște foarte bine nu numai istoria acestor locuri, dar a contribuit la menținerea și punerea în valoare a multor case, documente și prețioase informațiuni...

În casa unde au fost țintuiți capii răscoalei, Horia și Cloșca, se pregătește un muzeu al mineritului. Tinerii au și început să aducă piese de muzeu de prin casele bunicilor mineri, în timp ce colecția interesantă de fotografii artistice și documentare realizată de Basil Roman, oferă încă de pe acum o imagine concretă asupra vieții și muncii minerilor de ieri și de azi

Din Abrudul marilor evocări și din peisajul splendid al Apusenilor, o șosea cu gloduri și hîrtoape se opunea gîndurilor de mare anvergură turistică la care se pretează regiunea. Apreciam ineditul și farmecul acestui drum de care romane, de ciobani și presupus tranzit automobilistic... Ne-am oprit o clipă și în Lancrăm, să așezăm la morminul lui Blaga o floare culeasă în gînd gînd din spațiul mioritel.

Baruțu T. ARGHEZI

POEȚII DESPRE EI ÎNȘIȘI ȘI DESPRE POEZIE

GH. PITUȚ

Poeții sînt risipirea pe lume a unor provincii de spirit care au trăit cîndva omogen într-unul mare Poet ascuns pentru totdeauna. Un cîntec despre nașterea poeților ar trebui să înceapă de la această luminoasă rădăcină. Un poet bine ales e ca o țară.

Aparte de sfera ideală în care am inclus mai sus această categorie de oameni, în viață cred că poeții sînt și ei niște prăpădiți de muritori fiindcă, orice ar face, pierderea e foarte aproape de ei.

Cîndva credeam să fiu mai fericit ca zeii. Prin păduri n-aș fi vrut niciodată să tremur. Tînăr cu armă și cal și un munte întreg în stăpînirea mea; ca un prinț al pădurilor negre. O vară întreagă am pîndit la unul din izvoarele pămîntului. Cu o sticlă de lampă reușeam un apel de luptă pentru încăierarea cerbilor. O singură dată am văzut cum unul din ei a fost rupt de coarnele adversarului și nu i-am mai chemat niciodată.

Dar mai venea la izvorul acela și o sfîntă vietate cu urechile duse pe gît de degetele unui înger cu ochii puși în centrul mirării lumii și cu picioarele subțiri ca niște fluiere străvechi. Avea genunchii negri și lucioși de parcă somnul ei ar fi fost o continuă rugăciune. Am făcut în jurul izvorului un gard înalt de sîrmă pe care l-am mascat cu ramuri verzi. Nu-mi aduc aminte ce-am vrut; era ca la -nceputul lumii. După îndelungată pîndă, cînd am pus mîinile pe gîtul ei nervos s-a lăsat brusc în genunchi, eu m-am îndepărtat puțin și înainte de a fi tras dușmănos la pămînt de boala unui strămoș am mai apucat să aud un rîs enorm ce mă îngropa ca o glorie continentală. Cînd m-am trezit eram poet.

Scriu poezie nu cu gîndul de a emoționa: vreau să mă liniștesc. Dacă nu m-am liniștit, nici după una, două sau mai multe poezii, eu cred că trebuie să fiu învinuit. Și de aici înainte intrăm într-un ținut etic unde învinuirea este încă înainte de rostire pedeapsă, iar aceasta — Datorie.

Cînd vii în poezie trebuie să fii bogat și mai ales dator cu toată bogăția. Arta e lumea unde n-ai voie să vii sărac; aici e un pămînt al Datorici.

O analogie între acest mod de a te situa în artă și modul de a te situa în viață îmi vine repede la îndemînă. Pe dealul părinților mei în Ardeal poți să înveți întreaga Datorie. Primăvara se scamănă, vara se asudă, toamna se culege, iarna se taie pădurea și ciclul se repetă în toți anii, în toată viața și în toate veacurile vieții. Cine rezistă acela e om. Poate muri oricine cînd vrea, dar să rezișt cît mai mult în fața morții înseamnă să te simți dator. Eu mă simt dator. Pentru că unde mă găsesc acum n-o să mai fiu niciodată. Oriunde aș fi, un ochi mă urmărește treaz.

Referitor la poezia contemporană sînt convins că se face în prezent exact ceea ce trebuie să se facă. Nu spun că sînt mulțumit de tot ce apare și că momentul poetic în mișcare este cel mai bun dintre toate cu putință. Un poet care scrie românește trebuie să arate că el este poetul acestor locuri și acestui timp românesc. Altfel nici nu se merită să scrii cînd simți că ești de nicăieri.

În fața criticii — nu pot spune mai mult — am sentimentul unui bolnav care se arată medicului, cu deosebirea că eu știu dinainte ce boală am.

E adevărul gol că materialul poeziei este cuvîntul. Poezia mea însă nu face nici o gălăgie pe seama cuvintelor; ea trăiește mai mult în spațiul dintre acestea. Cuvintele sînt numai felinarele mele. În întunericul dintre două cuvinte poate să trăiască oricînd o întîmplare. Felul acesta de apropiere a cuvintelor duce neapărat la o poezie de largă sugestie și viziune. Singura răsplată pe urmă este sentimentul tulbure că am participat la geneză și poate strigătul unui om în urma mea: ACELA A VĂZUT.

HORIA ZILIERU

I

Nu dintr-un motiv de „noir chagrin", ci dintr-un subiectivism secret, începem cu această quasi-definiție a spiritului tînăr: „A fi tînăr înseamnă a fi spontan, înseamnă a fi aproape de izvoarele vieții (...), a cuteza acolo unde altora le lipsește curajul acțiunii, și anume a te cufunda din nou în elementar" *(Doctor Faustus)*.

Vin dintr-o regiune subcarpatică, regiune cu toate formele de relief, pe fundalul orizontului, la miazănoapte, cu munți cu înfățișare adolescentină. Între ei și om se iscă un fel de osmoză sentimentală, aproape fraternă. Folclorul plutește parcă, în văzduhuri. În florile de pe ii, în stîlpii porții sculptate, în lirismul dansului, în cîntecul de dragoste și de moarte se simt niște izvoade ce vin dintr-un prund ancestral greu de definit, un fel de Lancrăm al fiecărei stîrpe. De la folclor am luat *metafora, ritmul* și *naivitatea* nesimulată. Puterea descriptivă a cîntului popular mi-a trezit setea fabuloasă de concret. Tiparele fixe mi-au impus o disciplină de care țin: condensarea, cristalizarea, simbolul, sugestia muzicală.

II

Fără sugestia cuiva, am descoperit aventura în lumea cărților, acea cîntare a cîntărilor, *Cuvinte potrivite*. Titlul, cu o altă esență de struguri antonpanești striviți sub noul teasc, m-a fascinat. Cine n-a simțit, citind *Cuvinte potrivite*, „din ce rezervă inițială de forță pleacă cuvîntul totdeauna încordat, încărcat cu toată comprimarea care l-a apăsat" (M. Ralea)? Însuși autorul lor zice: „Un cuvînt cîntărește un miligram și alt cuvînt poate cîntări greutatea muntelui, răsturnat din temelia lui și înecat în patru silabe... Cuvinte fulgi, cuvinte aer, cuvinte metal... Cuvintele scapără ca pietrele sau sînt moi ca melcii... Prin cuvinte trec lămpile cu raze divergente ale talentului de a le reconstitui...". Respectînd legitatea stihului *(clasic, liber, alb, tipografic)*, am rămas la cel cu canoane, sub dictonul: *artis metrificandi*.

III

La faza influențelor (de ce le neagă, în genere, poeții?), *Cărticica de seară* mi-a declanșat, în latența lirică, o limpezire *erotică* de glas. Gustul fiind de-acum „o ecuație personală" *(Lovinescu)*, m-am îndreptat spre „genul" poeziei de dragoste, care nu exclude experiențele fundamentale, certitudinea existenței eternului în perisabil. E, poate, aici, o recunoaștere a propriului ostrov.

Despre poezia lui Bacovia s-a spus că ar fi „secrețiunea unui organism bolnav, după cum igrasia e lacrima zidurilor umede". Mi-aș transcrie aceste cuvinte ca motto, pentru fiecare poem de dragoste. Nu e el, poetul, între *real* și *fantast*, o orgă scufundată în ape traversate de curenții contradictorii? Dar aspirația spre acel timp-interior nu are nici o corespondență cu maladia unui Norman Mailer — să zicem —, care după ce și-a lovit muza păminteană cu cuțitul, ratînd locul inimii cu cîțiva milimetri, a scris acest poem: „TANT ⅞ que / l'on ⅞ peut ⅞ encore ⅛ se ⅞ servir / d'un couteau ⅞ cela veut dire ⅞ qu'il ⅞ rest ⅞ un peu / d'amour..."

În această luptă cu *cuvîntul*, dată în spațiile afective, poetul e torturat de-o teamă în neștiința atributelor pe care le poate sugera cuvîntul în variatele sale folosiri. Apelînd la accentele tonice ale cuvintelor „...creează astfel o valoare nouă: vorbirea ritmică, înzestrată cu facultatea de a exprima emoțiile sale, într-un fel asemănător cu al muzicii. El a pornit de la un fapt de repetiție al limbii, de la faptul comun al accentului tonic în cuvintele cu mai multe silabe, dar îl va dezvolta într-un fapt de *inovație* (s.n.), înzestrat cu noi valori și înțelesuri" (Tudor Vianu). Iar un poet francez se entuziasma, că vorba „oiseau" (pasăre) conține atîtea vocale (fără ă, î, toate ale limbii noastre!) „încît poate zbura spre clopotnițele noi". Cuvîntul, ca și marmura și culoarea, poate căpăta diverse forme pentru a trezi în noi senzații, emoții, idei. De unde acel dispreț, atunci, pentru el? Căci, poezia este și o artă muzicală. Există, apoi, o obscuritate transparentă. Vigoarea malarmeeană, poate, o explică. Chiar melodia însăși adaugă ceva la acest mister.

IV

Nu ne putem lăsa, însă, prada jocului similitudinii fonetice. Cum, la cineva: *l'algue* devenea, prin asemănare fonetică, nici mai mult nici mai puțin decît: *algèbre*. Nu am curajul a mă simți un „reveniu" în apărarea prozodiei tradiționale, dar de ce aș arunca peste bord această pasiune pentru travaliu. Așadar, *măsura, echilibrul, armonia* (chiar dacă nu mă strămutam în Iașul Moldovei) ar fi fost însemnele propriului „blazon". Dacă „sensibilitatea este suprema dimensiune a inteligenții", să nu ne ignorăm acel profil de truver sincer, pe buze cu stihurile cîntărețului Laurei: „O cîntec, te previn: simțirea Cu potrivire sun-o în ureche"...

INEDIT

LUCIAN BLAGA

ARCA LUI NOE

fragment de jurnal

Mă trezii disdedimineață. Somnul scurt, dar adînc, mă refăcuse. Cuprins de nerăbdarea de a-mi lua cît mai grabnic în primire peisajul, în care aveam să petrecem timp indefinit, ieșii în sat. Cătunul era așezat într-o splendidă vale, apărată de magnifice coame de munți. Coborînd, la întîmplare, de pe ulița de sus, pe ulița de jos, principală a cătunului, o ținui spre rîu, și anume spre o moară străveche de lemn. Răcoarea dimineții îmi bătea umerii obrajilor. Se lăsase o adiere de îngheț peste noapte. Pete de brumă se topeau la văzul soarelui. Moara își făcea slujba, cu o placiditate de vită, după cum se putea vedea încă de la distanță, după roțile mari, ce se învîrteau cu cele două coate sprijinite pe jilipuri. Am ocolit puțin prin zăvoi. Ce prospețime de apă subt sălciile ce prindeau a înmuguri, și subt arinii, ce-și păstrau încă sevele subt carapacea solzoasă! Înconjurînd moara pe din dos, mă apropiai de intrarea ei. Ușa era scundă, că trebui să mă aplec puțin, spre a intra. La intrare zăbovea un măgăruș. Desagi grei cu grîu pentru măciniș, zăceau alături. Ușurat de povară, măgărușul ronțăia niște ciulini rămași prin apropiere încă din toamna trecută.

Am dat binețe morarului, și femeilor, ce veniseră la moară. Cele două perechi de pietre lucrau de zor. Osiile se învîrteau mai repede decît mi se păru din depărtare. Printre bîrnele și scîndurile peretelui zăream apa verzuie-cristalină a jilipului și lumina de afară. Călcam pe frînturi de piatră de moară, ce păreau niște măsele de mamuți. „Iertați, am intrat numai așa, ca să văd cum se macină grîul la sat", explicai celor de față, care mă primiră zîmbitori, mulțumindu-mi, firește, pentru urările de spor și sănătate. Făina curgea, pe mici scocuri, de subt pietrele rotunde ce se învîrteau sgomotos. Glasul oamenilor se auzea doar anevoie și ne ghiceam vorba mai mult după semne și mimică. Făina curgea și se aduna grămadă în cîte o ladă de scînduri, ce înginau parcă forma unor sicrie. Am întins mîna să prind și să tai în două șipotul de făină. Nu mai încercasem tare de mult asemenea joc și lucrare. Făina era caldă, ușor fierbinte, ca un trup viu, și mirosea plăcut și arhaic. Morarul părea încărunțit de pulberea de făină, ce i-se așezase pe păr și în sprîncene. Mă pierdui cu totul în senzația, ce prindea ființă în palme. Cineva rosti în mine, pe neașteptate, cuvintele: „Noe a fost morar".

De ani de zile eram preocupat, cu întreruperi de alți ani, de planul unei piese de teatru, ce nu voia în nici un fel să se înjghebeze. Subiectul mi-l oferea o veche legendă populară, care trebuia să fie bogat amplificată spre a putea forma canavaua unei piese. Legenda, ca un arbore, trebuia să-și mai alcătuiască o coroană mare și deasă, care să miroasă a frunză verde. Legenda populară, sumară, descărnată, vorbea despre biblicul Noe, cel chemat să-și clădească o arcă în vederea potopului. Spre deosebire de cele cuprinse în scriptură, legenda împletește viața și intențiile lui Noe cu o acțiune pusă la cale din partea Diavolului, cu gînd de a zădărnici fapta salvatoare. Diavolul izbutește la un moment dat să dărîme și să risipească arca, pe care o clădește Noe. Biruința, pînă la urmă, este totuși a lui Noe, care cu o „toacă" miraculoasă reușește să-și reclădească arca mîntuitoare. Legenda se preta din cale afară la alcătuirea unui fel de „mister" teatral. Preocuparea de a scrie o piesă de teatru în jurul acestui subiect, ades părăsită și iarăși reluată, nu izbutise, pînă atunci, să ia o închegare concretă în imaginația mea. Dar în clipa în care încercai în moară curgerea făinei sub minusculul scoc, cineva rosti în mine cuvintele: „Noe a fost morar". Am ieșit din moară, luînd-o iarăși pe o cărare prin zăvoi, unde puteam rătăci în voie și neluat în seamă. „Da, morar, aci în moara aceasta", îmi zisei. Subiectul începu dintr-o dată să prindă ființă, să crească. Fabulația se stîrni comunicîndu-mi o stare de fericită beție, un fel de eliberare de subt presiunea contingențelor geografice și istorice. Născeam episoade, adînceam semnificațiile. Amănuntele se iveau din necunoscut. Legenda se transforma într-un mit, ce se localiza, uneori cu trăsături de crud realism, aci, în acest cătun. Presimțeam că subiectul meu, cosmic într-un fel, avea să absoarbă în sine toată atmosfera acestei așezări omenești, care era aceea a unui sat românesc cu viața mai veche decît istoria omenească și în atîtea privințe mai presus de orice „istorie". Un gînd adus de o simplă întrare într-o moară de lemn, străveche, de senzația caldă a făinei curgătoare, de zgomotul pietrelor rotitoare, de mușchiul umed, abundent, crescut pe osiile roților de moară, de imaginea unui măgăruș, avea să prilejuiască precipitarea rapidă a unor elemente, ce mai înainte timp de ani n-au voit nici cum să se închege spre a da un tot, un vag tot debordant și apoi un tot ce se articula și se organiza. Bătea prin mine nu știu ce elan și mă încălzea certitudinea că retragerea la Căpîlna va avea cel puțin pentru cîtăva vreme un rost. Voi începe să scriu piesa de îndată ce mă voi fi aclimatizat la noile împrejurări. Căzuse în mine sămînța unei lumi, și cu sămînța în mine o luam iarăși prin zăvoi spre sat. [...].

În răstimp se înourase puțin, că cerul părea ușor spoit. Auzirăm atunci, dintr-o direcție ce nu se putea localiza decît vag, un sgomot ciudat, un zbîrnîit ca de un bondar uriaș, stins de mari depărtări. Zbîrnîitul des și monoton se înteți pe urmă, îngăduind auzului să se întoarcă într-o căutare, ce mă transforma în giruietă. Era un zgomot pîslos la început, de abia perceptibil, apoi lămurit și metalic, specific bombardierelor anglo-americane. Bănuiam prin spoiala de nori direcția sborului, cu toate că nu zăream nimic. După amploarea acustică trebuie să fi fost un stol de zeci de bombardiere. Care le era ținta? După toate aprecierile: Sibiul. [...].

Cînd ne-am întors în sat, ni se puteа citi din paloarea fețelor spaima, ce o încercaserăm. Și nu aveam nici o îndoială: Sibiul, în clipa aceea, nu mai putea să fie decît un morman de ruine, întindere de moloz, nori de pulbere. Întorși în ograda părintelui Bunea, discutam cu soția mea, și cu fiica, despre cele întîmplate. Ne vedeam casa de lîngă Dumbravă distrusă pînă la temelii, biblioteca îndeosebi mi-o imaginam risipită, și parcă aveam vedenia unor flăcări umblînd ca șerpii printre cărți. Fiicămea avea aerul de a-mi mulțumi că am stăruit, împotriva dorinței rostite de ea, să plecăm totuși din Sibiu și că am plecat chiar în ultimul moment. În după amiaza aceleași zile aflam însă prin radio că nu Sibiul, ci Brașovul fusese grav bombardat. Cîteva zile mai apoi se întări zvonul că mii de oameni au fost uciși pe subt Tîmpa în cursul aprigului bombardament. Victimele s-au ales dintre acei neștiutori de primejdie care, ca și noi, la Sibiu, căutaseră adăpost prin pădurile de la marginea orașului.

Veștile despre acest dezastru mă făcură să nu mai ies prin sat vreo cîteva zile. Stam închis în casă într-o stare de completă lîncezeală. De Brașov mă legau multe, foarte multe aduceri aminte, din adolescență, și de mai tîrziu. Ași fi dorit să ghicesc prin depărtări, ce anume părți ale orașului fuseseră măcinate. Mă întăream singur că peste cîteva zile voi primi vești de la prieteni din această urbe, în care, ca liceean, mi-am croit cele mai mîndre visuri de viitor. [...].

Zilele următoare nu ne-au mai adus nici o surpriză. Intram, încetul cu încetul, în ritmul larg și firesc al unui sat de munte. Soarele răsărea de după o înaltă coamă, ajungea în zenitul crugului său și asfințea după o altă coamă. Luna creștea, mutîndu-și locul apariției în fiecare seară, după legea ei. Ceva din cadența, ce nu putea fi stricată prin nimic, a sacrelor întîmplări cosmice, intra și în măruntele întîmplări ale zilei și ale nopții, în alternanța de trezie și de somn unanim al satului, în obișnuințele omului și în cele ale păstrăvului din apă. [...].

Părintele Bunea, iscodit de mine îndeaproape, îmi arăta adesea amănuntele pitorești, excepționale pe loc atît de puțin, în legătură cu satul. Cunoșteam astfel oameni mai aparte, ieșiți din tiparul obștesc, ca niște abateri de la o lege divină. Și personajele, întregite și rotunjite după necesități de ale creației poetice, intrau ca de la sine în drama închipuită, pe motivul legendar al lui Noe. Legenda, cu lupta tăioasă dintre bine și rău, era desigur de obîrșie bogumilică. Mi s-a dat să cunosc într-una din zile, tocmai în clipa hotărîtoare a înjghebării dramei, și un țăran-holtei, cu părul roșcovan, cam între două vîrste, avînd în urma sa o viață, echivocă, însoțită de toate bănuielile, pe care imaginația satului le putea născoci pe seama unei ființe drăcești. Acesta era ca predestinat să devină modelul lui Nefîrtate, cel ce căuta să strice socotelile neînțelese ale divinului Moș. Am căutat în geografia satului locuri cu nume întortochiate, pitorești și pline de umor citeodată, și un spațiu potrivit, unde putea să fie clădită arca lui Noe. Și apoi prinsei să așternu pe hîrtie scenă după scenă, drama imaginată. Constrîns să trăiesc un timp, a cărui încheiere nu se întrezărea, într-un cătun ascuns în fundul unei văi, cu munți ce închideau zarea de jur împrejur, și care oferea certitudinea unui adăpost față de vremuirea istorică ce se întetea, izbuteam să lărgesc indefinit orizontul, cel puțin cu închipuirea. Și mă împresuram cu semnificații proprii unui cosmos legendar. Isvodeam drama fără nici o grabă. Orice act important se făcea pe-aici agale. Totul își lua parcă răgaz. Învățăminte se luau numai de la fructul care crește încet și care se coace cînd îi cade sorocul. „Misterul" meu dramatic trebuia să se împărtășească din același ritm organic, în care aveau să se împlinească perele din grădina părintelui Bunea.

În apropierea cătunului, pe un pripor înalt deasupra rîului, părintele Bunea avea o a doua grădină, subt o sprînceană de pădure și în apropiere o căsuță de lemn cu pridvor, în care locuia numai rareori cineva, rude de ale popii, ce veneau uneori în vizită de aiurea. Cu ocazia unei plimbări, părintele îmi arătă grădina și căsuța. În mijlocul grădinei se răsfăța la soare un păr sălbatec, cu coroană tăiată în chip de umbrelă. Umbrela de verdeață se anunța impenetrabilă pentru ploaie și soare. „Ce folositoare ar fi subt păr o măsuță cu picioarele bătute în pămînt și cu o bancă de scîndură alături", îi zic așa într-o doară părintelui, „aș putea să mă retrag aci, să lucrez la drama mea, în liniște". Părintele nu răspunse nimic, dar a treia zi, sosind de undeva acasă, îmi spuse că pe pripor mă așteaptă subt pădureț, o măsuță de brad și o bancă. Hotărîi să nu mai lucrez la „misterul" meu, decît acolo pe pripor. Legam de imaginea mesei și a băncii ca o nădejde de vrajă salvatoare.

Disdedimineață o luai pe lîngă zăvoiul morii, trecui rîul, și mă îndemnai să urc poteca, printre măcesi, spre grădina popii, în timp ce soarele îmi pîrjolea fruntea, de pe care trebuiau să dispară palorile iernii. Cu un avînt tineresc îmi luai în primire măsuța și locul de lucru. Era ziua a șaptea a lunii mai. Frunza se dezvoltase în cîteva săptămîni cu o repeziciune aproape sonoră în tot peisajul. Verdele, dozat cu lumină tare, avea acea transparență proaspătă, ce nu durează decît vreo două săptămîni, constituind faza de pastel a primăverii. Lăcustele și gîngăniile de tot soiul umpleau văzduhul cu liturgia lor răsăriteană, însoțită de cîntarea de strană a bondarilor. Intensa solaritate ținea cumpănă unei triste lăuntrice, amărăciunii și îngrijorării, ce mă copleșeau în cursul nopților, ca în ajunul unor întîmplări prezise de apocalips, dar mereu amînate. La Căpîlna izbuteam să mă adun și să lucrez. Toate întîmplările, cele grave, istorice, ce ocupau continentele, care păreau aluzii la profeție, cele liniștitoare, ale unei destinderi, prilejuite de o întoarcere în arhaic, se subliniau, ca de la sine, în „misterul" la care lucram. Ajungînd la măsuță, mă apucai de lucru numai decît, gîfîind încă de greul urcușului, aceasta ca să nu mă risipesc pierzîndu-mă cu totul în priveliște. Trebuia să trec cu un efort de voință peste momentul critic al ispitei de a mă topi în cîntecul lăcustelor. Izbutii pentru această întîie zi de trudă poetică pe pripor mai strașnic decît putusem să nădăjduiesc. Lucrai vreo trei ore. Pe urmă fui biruit de peisaj. Căldura sănătoasă a soarelui pretutindeni prezentă, și lumina estompată numai de frunzișul des al părului pădureț mi-o făcuseră ca o vrajă. Îmi risipeam ființa, cu gîndul să nu mă mai adun niciodată. Din adîncul de subt pripor se auzeau apele gureșe ale văii. De pretutindeni zumzetul neîntrerupt al albinelor, sborul scurt al bondarilor ce se cufundau în floarea țigăncilor, un susur și un murmur larg cît valea, își clădeau lumea de sunete în auzul meu. Mult timp stătui așa, răzimat în coate pe măsuță. Și cum ședeam pe bancă, picior peste picior, absorbit de priveliște, simții dintr-o dată ceva neobișnuit: era ca și cum un cățeluș și-ar fi pus piciorușele pe vîrful bocancului meu. Dar nu prea vedeam cum ar fi putut să se rătăcească pe-aici, fără a da alt semn, un cățeluș din sat. O nedumerire mă cuprinse, ghicind cu toate simțurile că „piciorușele" imaginare stăruiau pe vîrful bocancului. Am căutat să nu-mi mișc deloc picioarele și-mi aplecai încetișor capul, ca să privesc subt masă. Nu era cățeluș. O veveriță roșcovană, cu coada lungă, infoiată, își ridicase lăbuțele dinainte pe vîrful bocancului și stăruia în această poziție de mirare, privind împrejur. Veverița înregistrase mișcarea mea și pieri dintr-un salt în pădurea de alături. Unul din duhurile cele mai ghidușe ale pădurii îmi făcuse vizită. Era aceasta pentru mine un semn și un argument. Într-o clipă de extaz, calm și firesc, m-am unit cu cele din preajmă. Bucuria întîmplării își multiplica încă ecourile în sufletul meu, cînd pe la o anume oră prinsei cu talpa, care devenise ureche, ca un bubuit depărtat, ce venea prin pămînt, surd, adînc. Bubuitul se invedera întregului meu trup, care se resimțea de vibrațiile tărîmului. Era ora obișnuită, știută de citva timp, a atacurilor aeriene peste ținutul aurului negru, ceasul necruțător al bombardamentelor din Valea Prahovei. Exploziile făceau să vibreze masa Carpaților pe o distanță de sute de kilometri. Tremura șira spinării a României.

Cînd coborîi în sat către amiază, norodul ieșea din ogrăzi, țișnind în pîlcuri ca la un semnal. Dinspre miază-noapte se ghicea zgomotul scămos, fără de relief, al unor bombardiere, ce păreau a urma în zare cursul Mureșului, în jos. Oamenii păreau agitați, dar panica era ținută în frîu de conștiința distanței, la care se găsea primejdia. Se zăreau în depărtare, către Munții Apuseni, sclipind în lumina soarelui, vreo cincizeci de bombardiere americane, cînd de păsări călătoare, ce se întorceau de undeva, după o ispravă distrugătoare. Corpurile de metal pluteau nestingherite de nimic, comunicînd și privitorîlor de jos simțămîntul cereștii lor siguranțe. Era întîia oară că vedeam faimoasele cetăți zburătoare. Unele bombardiere se apropiară îndeajuns spre a putea fi prinse în conul de precizie al vederii. Le admiram, ca un gură-cască, pentru splendida lor alcătuire. Cetățile zburătoare aduceau moarte, pe unde treceau, dar sătenii respirau ușurați, urmărindu-le cu privirea... Fîșii subțiri de staniol, lungi, zburau deavalma prin văzduh, precum funigeii în zile senine de toamnă, și cădeau peste cătun. Nu prea înțelegem de ce bombardierele lăsau în urma lor funigei metalici. Cineva da lămuriri, nu știu nici astăzi cît de valabile, că fîșiile de staniol s-ar lansa intenționat, pentru a înșela aparatele de țintire ale apărării antiaeriene de jos. [...].

În grădina de pe pripor, în cadrul căreia veverița m-a ajutat să mă integrez cu simplicitate elementară, mă duceam în fiecare zi, mai ales înainte de amiază. Piesa mea de teatru avansa. Mă pusei în curent cu răutățile cătunului, care, toate, mi se înfățișau pe măsura unor tipare ancestrale. Ele nu aveau nimic de a face cu arca lui Noe, dar se polarizau de la sine în jurul conflictului dintre stihiile morale ale lumii, așa cum le arăta legenda. Fabulația lua o dezvoltare neașteptată, atrăgînd în țesătura ei amănunte gospodărești, cerești, suave sau de un realism grotesc. Toate aceste detalii urmau să fie organizate într-o viziune de ansamblu ideală și de semnificații cosmice. Un aier mistic trebuia să pluteasă peste toate. Iar pentru ca ansamblul să dobîndească o notă de verosimilitate, fabulația trebuia să se pătrundă de un fin umor, care să întrețină în spectatorul, care ar urmări acțiunea, un anume scepticism cît privește intervenția repetată a miraculosului, intervenție ce totuși se produce, spre consternarea minții sănătoase la fie ce pas. Piesa era concepută pe joc de nuanțe, ea cerea, de la un capăt la altul, mijloace simple, primare, dar în același timp de suprem rafinament, atît ca întruchipare, cît și ca expresie. Fantasticul urma să dobîndească virtuți cu totul firești, iar evenimentul brut, cotidian, trebuia să primească o imponderabilă aură magică. Așa-mi simțeam piesa, și ca creștea vertiginos, ca dintr-o sămînță inițială, în care, pînă mai ieri, alaltăieri, palpitau doar latențe. Cu asemenea gînduri îmi petreceam ceasurile pe pripor. Și în răstimp, deslușeam uneori, cu auzul, jos în apa rîului, saltul țîșnit al păstrăvului și, adesea, cam pe la aceeași oră, bubuitul vag, subteran, cu care se repercutau pînă subt tălpile mele bombardamentele din Valea Prahovei.

Pusesem cu hotărîre pavăza cîtorva munți între mine și istoria ce se făcea cu atîta vărsare de sînge și foc pe atîtea întinsuri cîte încap pe scoarța pămîntului. Evenimentele, cel puțin cele mai însemnate, își trimiteau însă, pe diferite căi, ecourile, pînă în urechea mea. Nu rareori eram astfel ecos din drama lui Noe și atras în cealaltă dramă a vieții istorice. Înaintarea piesei mele cerea uneori noi elanuri, ce se voiau pregătite prin reculegeri. Atunci o luam la plimbare, pe rîu în sus, pînă la Cetățuie. Pe un vîrf rotund de munte, nu departe, ițiseră la iveală în anii din urmă, de subt tîrnăcoape harnice, rămășițele unei cetăți străvechi, ce făcea parte din sistemul central, de apărare, al strămoșilor noștri Daci. Călcînd peste cioburi de vase, de lut ars, alunecam cu închipuirea, împotriva vrerii, în altă dramă, de cotitură, pe cale de a începe. Era vorba despre soarta stîrpei... Îmi spuneam uneori că în trecut condițiile au fost totuși altele, decît astăzi. Poporul nostru a reușit în trecut, de vreo cîteva ori, să se retragă în preistorie. Erau pe munți, și în codri, locuri destule, unde procesul de reculare se putea consuma într-o nepăsare totală față de marele „du-te vino" al „istoriei", ce se îmbulzea pe cîmpiile noastre. Dar astăzi? Vor mai îngădui formele civilizației și tehnica modernă dăinuirea unor atari lucruri? Și dacă nu, atunci ce se va întîmpla? Întrebările de acest soi erau multe și se amplificau stîrnind în sufletul meu o panică, ce mă silea să cobor de pe Cetățuie, aproape în salturi. Eram urmărit de avalanșa pietrelor dezlănțuite de mine însumi, sărind în jos de pe o stîncă pe alta. Soseam acasă abătut, și deveneam pentru ceasuri în șir ursuz și monosilab. Această mare amărăciune, în care se amestecau îngrijorări de stîrpe, era sporită de atîtea tristeți personale... [...].

Arca lui Noe, însă creștea. Lucram la ea de zor [...]. Și după un efort susținut, de cîteva săptămîni, după o febrilă muncă de zi și noapte, aveam să termin Arca. O mare liniște mă cuprinse. Și după isprava zilei, veni seara. Iar în seara aceea mă culcai mai de vreme decît de obicei.

După ce adormisem, trecerea spre altă lume se făcu în mare liniște. Dormeam de vreo cîteva ceasuri, lin, mîngîiat ca de o faptă salvatoare, cînd niște bubuituri de pumn în ușă mă treziră. Îmi era însă foarte anevoie să mă desprind din starea de adormire. Dormisem ca un buștean sau, mai potrivit spus, ca un copil. Dormisem cu entuziasm. Își are cîteodată și somnul entuziasmul isprăvii sale. Dar acum mă trezeam silnic, scuturat de bubuituri în ușă. Am deslușit însă, prin somn, glasul părintelui Bunea, vesel, din calea afară vesel: „Domnule profesor, s-a făcut pace! S-a anunțat acum la radio. S-a încheiat armistițiul!". [...].

Vestea a deschis porțile și ușile, trecînd prin toate cascle. Pînă la miezul nopții, ea ajunse chiar și prin așezările ciobănești de pe culmile de strajă din jurul nostru. Oamenii ieșeau pe uliți. Se chiotea. Se dansa hora prin toate curțile. Toată noaptea satul, ca un singur val-vîrtej, s-a îndîrjit în bucuria sa.

G. APOSTU — *Atelier*

TUDOR ARGHEZI

într-o revistă franceză din 1903

Cercetătorii operei lui Tudor Arghezi au fost, pînă acum, unanimi în a afirma că, din 1898, cînd se încheie faza inițială a activității sale creatoare, o dată cu încetarea colaborării la revista „Viața nouă", și pînă în 1904, cînd reapare la „Linia dreaptă", marele nostru poet nu a mai publicat nimic. Este perioada în care, trecînd printr-o criză sufletească asemănătoare cu a bunului său prieten Gala Galaction, se claustrează la mînăstirea Cernica, îmbrăcînd rasa monahală, cu începere din toamna anului 1899.

Parcurgînd o serie de publicații literare și cotidiene de la începutul acestui secol, apărute la noi în limbile română și franceză, am descoperit însă un element istorico-literar grație căruia exegeza argheziană capătă un nou și interesant aspect, dovedind că, în timpul cînd a fost călugăr, Tudor Arghezi nu numai că a continuat să scrie, dar a și consimțit să încredințeze tiparului cîteva din paginile sale, înainte de reafirmarea la „Linia dreaptă" din 1904, cu ciclul „Agatelor negre". Astfel, în ziarul „La Roumanie", în numărul din 29 noiembrie 1903, p. 2, am întîlnit reprodus sumarul publicației franceze „Anthologie-Revue" din 1 noiembrie 1903, în care Tudor Arghezi (semnînd cu doi z, atunci) figurează cu poemul în proză „D'un crépuscule à l'autre". Evident, am căutat îndată „Anthologie-Revue" în Biblioteca Academiei, dar, din păcate, nu există. Am apelat atunci la colegul Al. Săndulescu, aflat în prezent la Paris. Sacrificîndu-și din prețiosul său timp consacrat studiilor, Al. Săndulescu a răspuns printr-un frumos și amabil gest de confrate, pentru care îi aduc calde mulțumiri și pe această cale, căutînd în Bibliothèque Nationale din Paris publicația „Anthologie-Revue" și descoperind, într-adevăr, în numărul din 1 noiembrie 1903, poemul în proză al lui Tudor Arghezi „D'un crépuscule à l'autre", transcriindu-l întocmai. Pînă acum, acest poem în proză a rămas necunoscut.

Versiunea franceză a scrierii lui Tudor Arghezi este însoțită de această notă semnată de Pierre de Querlon: „Il nous a paru intéressant de fair connaître en France, le jeune moine roumain Tudor Arghezzi. Ces pages sont un fragment légèrement modifié d'une longue poème intitulé *D'un crépuscule à l'autre*". („Ni s-a părut interesant de a face cunoscut în Franța pe tînărul călugăr român Tudor Arghezzi. Aceste pagini sînt un fragment ușor modificat dintr-un lung poem intitulat *De la un amurg la altul*").

Reproducem integral textul din „Anthologie-Revue", tradus în limba franceză de Eugène Chardin.

Teodor VÎRGOLICI

D'UN CRÉPUSCULE À L'AUTRE

D'après TUDOR ARGHEZZI

...Voici tes vases de fleurs, mon amant inconnu. A la brume de l'aurore j'ai planté pour toi quatre chrysanthèmes qui sont à mes yeux l'image douloureuse d'une suite d'années pleins d'une tristesse pâle et indécise comme cette matinée, où je t'attends et où je chante pour t'appeler.

Le long des nuits, j'ai chuchoté, toute seule, et ma voix se répercutait sur les murs des ténèbres qui m'entouraient et où, si souvent, passait ton ombre.

Au crépuscule les fleurs se fanaient en frémissant et les feuillets des livres rongés à la file remuaient un peu. C'était le manteau d'un passant: tu allais m'apparaître. C'était l'écho de mes chuchotements qui glissaient sur le drap de l'alcove comme le bruissement du vent sur une nappe de nénuphars.

Tes bouquets de fleurs sont dans leurs vases, à mon chevet, semblables à quatre cigognes debout sur un pied et immobiles, et le renflement des vases est rond et fixe comme les paupières ouvertes d'un boeuf dans un pré désert.

Dans l'ombre des pétales tombent sur mes joues.

Ce sont les doigts de mon aimé. Il a glissé son bras à travers les franges de la nuit.

Voici les vases de fleurs, mon amant inconnu: des présents de nos fiançailles rêvées, il reste quatre ronces toutes rondes, comme quatre têtes d'enfants morts sur le banc d'une promenade.

Que te donnerai-je quand tu sortiras de l'inconnu pour venir à moi? Viendras-tu? Arriveras-tu en flottant sur l'écume blanche, comme je le rêve, ou bien devrais-je ensevelir avec moi une rêverie que je m'invente, seule, pendant mes nuits froides?

Ah! viens mon amant! Viens me donner une mort lente et douce, en me caressant entre tes bras. Je garde pour toi mes deux seins, mes deux bras, et mes lèvres qui n'ont effleuré que des bouquets.

★

Mon amant passa vers le milieu d'un printemps autrefois, sur l'horizon que je vois de ma chambre. Il avait les paupières immobiles comme des cyprés et sa chevelure serpentait à l'infini.

Les ténèbres de cette nuit, ce sont peut-être encore ses tresses qui passent. Mais comment arrêter sa fuite. Je veux saisir une mèche de sa chevelure et ma main ne saisit rien dans cette fuite immense de flots vides.

Où est mon amant? Depuis tant d'années il passe indéfiniment dans la nuit!

De ses tresses jaillit la lune. Et elles traînent sur les terrasses luisantes où je suis agenouillée, et en passant elles s'enroulent autour de moi.

Viens, je veux les baisers frissonnants de tes lèvres glacées.

D'où que tu sois, apparais, donneur de mort lente. Je t'ai cherché partout au monde. Le son des harpes m'a caressé. J'ai entendu le galop des tourments, j'ai senti le sabbat des passions. Tourne ton front, jette un regard en arrière, et dans ton effroyable course tu oscileras.

Ah! qui me comprendra? Ne suis-je que la vestale d'un fantôme? Faudra-t-il qu'après m'être voulue immortelle je gise dans un nécropole banale?

O mon amant, je te laisse ces pages, qui peut-être mourront avec moi.

Ainsi tu sauras, quand tu descendras parmis les mortels, que j'ai consumé ma vie en te suppliant, que je t'ai attendu et que tu m'as vainement hantée.

Et quand tu aimeras, toi, tu m'appelleras par tes chants et tu pleureras, et tu ne sauras pas que je t'ai appelé en chantant et en pleurant.

Ma chambre jusque-là, peut-être, restera close, et si le hasard t'y conduis, si tes mains entr'ouvrent le rideau de l'alcove d'où je t'ai appelé, tu trouveras quatre vases de fleurs semblables à quatre cigognes desséchées, debout sur un pied. Et tu ne douteras pas que j'ai dévoré une science morte et une magie inconnue pour te saisir.

Mon fol amant je te laisse ces pages qui peut-être ne me survivront pas.

Mais si tu sens le désir froler tes flancs comme une araignée de cristal, si tu te vois plein de chaos, plein d'infini, plein de tourment, pose tes bras en croix sur ta poitrine comme deux avirons de gondole et de tes pieds joints repousse violemment la sphère où tu gémis, et où tu aurais souffert et où m'aurais appelé par tes chants.

Car, toi, tu es mon amant.

Tudor ARGHEZZI

H. MATISSE — MAREA CAMERA ROȘIE (1948)

STRUCTURĂ și VALOARE

Pentru structuraliștii de strictă disciplină lucrurile sînt foarte limpezi, definitiv stabilite: structura literară reprezintă un dat imanent, obiectiv, de constatat și studiat științific, în afara oricărui proces de valorificare. Mai mult: judecata de valoare trebuie chiar exclusă din cîmpul analizei structurale riguroase, ostilă din principiu aprecierilor „subiective". Este o teză foarte răspîndită, care nu poate să nu atragă atenția, pe un plan, și tuturor celor ce meditează asupra bazelor criticii literare, activitate consacrată, măcar în sferele sale superioare, detectării, analizei și evaluării structurilor literare, cristalizate în opere. În această formă ea a pătruns și la noi, apărată cu tărie mai ales de Sorin Alexandrescu, într-un articol recent: **Structuralismul și cercetarea literară (Contemporanul**, 11 martie 1967).

A spune că activitatea acestui cercetător și în genere a colegilor săi (Toma Pavel, Virgil Nemoianu ș.a.) merită mai multă atenție, nu reprezintă o simplă politețe. Structuraliștii noștri, unii încă tineri, deși aflați într-o fază de formație, aduc preocupări și mai ales un limbaj efectiv „nou" în studiile literare actuale. Orizontul lor investigativ, foarte „tehnic" chiar dacă nu și foarte inedit în esență, reprezintă la noi, oricum, un pas înainte, pe care cronica ideilor literare nu poate să nu-l rețină. Firește, multe puncte sînt încă neclare, sau foarte controversabile. Dintr-o serie de premise și principii structuraliste se pot scoate și altfel de concluzii. Este, de pildă, chiar atît de adevărat, cum susține și Gillo Dorfles, în **Pour ou contre une esthétique structuraliste?**, că „astfel de cercetări nu fac mai bine înțelese și mai bine judecate operele examinate. În ce privește aspectul axiologic al problemei, această metodologie nu înlesnește nici o judecată de valoare"? **(Revue internationale de philosophie**, 1965, fasc. 3—4, p. 427). Părerea noastră este că nu. Nu cumva această poziție, la care se raliază în bună parte și Sorin Alexandrescu, este mult prea radicală?

Desigur, autorul susține (este dreptul său) că linia netă de demarcație între „structură" și „valoare" reprezintă doar un artificiu metodologic, util și necesar într-un prim stadiu al analizei literare, de ierarhizat de la simplu la complex. Numai că operațiile metodologice de acest tip au soarta tuturor abstractizărilor proceselor unitare: ele descompun artificial unitatea actului critic, care constituie și el o „structură". După Sorin Alexandrescu, consecvent întru totul metodei adoptate, abstragerea „personalității" și reacțiunilor noastre ar fi perfect posibilă pe durata analizei structurale; judecata de valoare s-ar face doar în numele unor norme estetice prestabilite, deci **exterioare** operei, în timp ce structura reprezintă o realitate **imanentă;** la aprecierea din afară a operei s-ar ajunge numai după ce am stabilit că un anume tip de structură este „recurent", deci definitoriu, specific autorului. În realitate, la toate aceste teze se pot opune și alte răspunsuri, de esență nu mai puțin structuralistă, poate chiar și mai... structuralistă.

Dar, mai întîi, există structuri pure, sterilizate de orice valori? Dacă structura este într-adevăr imanentă, valoarea constituie o realitate nu mai puțin imanentă. Orice structură estetică, tocmai fiindcă este structură (unitară, organică, dinamică, în care toate elementele sînt convergente, interdependente, funcționale, în „tensiune"), are o valoare intrinsecă. Altfel, evaluarea „obiectivă" — aplicată la obiect — n-ar mai fi cu putință, sau ar reprezenta un act pur subiectiv, cînd ea, în realitate, este produsul colaborării indisolubile dintre obiect și subiect. O structură literară stoarsă de valoarea estetică, de orice valori, este un nonsens, poziție de un hiper-autonomism inacceptabil. De fapt, structurile literare sînt infuze de valori, esteticul este implicat în țesătura lor cea mai intimă, iar descifrarea structurii își asociază spontan sentimentul de valoare. Această judecată însoțește pas cu pas analiza structurală la orice nivel al său, începînd de la cel mai elementar: lectura. Cînd citim, admirăm sau respingem involuntar, pe parcursul tuturor operațiilor analitice. Există teoreticieni și critici literari puternic influențați de structuralism, W. K. Wimsatt de pildă, care apără tocmai acest punct de vedere.

Nu mai încape nici o îndoială: însăși constatarea că ne aflăm în fața unei structuri unitare este izvor de satisfacție estetică. Oriunde întîlnim coeziune și convergență de elemente și efecte, un principiu de organizare interioară, un „univers literar" dominat de un principiu unic, judecata de valoare pozitivă irupe spontan, organic. Este o constatare veche, unul din cele mai solide principii ale esteticii antice, verificat pe texte absolut concludente, pe care W. K. Wimsatt și Cleanth Brooks, în **Literary Criticism, a short history** (London, 1965, p. 123, 653), le citează din abundență. Și pentru un „structuralist genetic" actual ca Lucien Goldmann, în **La méthode structuraliste génétique en histoire de la littérature (Pour une sociologie du roman,** Paris, 1964, p. 126—127), „viziunea coerentă a lumii, în planul conceptului sau al imaginii... face ca opera să fie literar și estetic valabilă". De aceea, se poate discuta dacă „în ultima instanță, criteriul coerenței, care decide asupra procesului de structurare, e logic, nu estetic". Întîlnim această afirmație categorică într-un studiu, de altfel orientat în linii mari, semnat de Paul Cornea: **Asupra structuralismului în critica și istoria literară. (Revista de istorie și teorie literară,** T. 16, 2, 1967, p. 179). Adevărul este că principiul coerenței este deopotrivă logic și estetic. Există, cum se știe, o **Logică a frumosului,** studiată la noi de Liviu Rusu, într-o lucrare mai veche din 1946. Ideea este verificată recent și de acad. A. Joja într-un interviu din **Luceafărul.** Orice principiu entelechial — și structura reprezintă prin definiție un astfel de principiu — tinde la instaurarea unei ordini logice, perfecte, sferice, în opera de artă, în interiorul căreia fiecare element își are locul său „logic", perfect legitim.

Cu atît mai mult va crește sentimentul de valoare atunci cînd principiul unității dezvăluie o mai mare complexitate, coerența internă și complexitatea internă fiind structural corelative. Cu alte cuvinte, ori de cîte ori analiza structurală începe să surprindă, să descifreze, să „demonteze" complexitatea interioară a operei literare, urmarea va fi un spor inevitabil de satisfacție estetică. De unde și apariția unui criteriu foarte structuralist de valorificare: „maximum de unitate în opera literară, asociat unui maximum de complexitate", formulat de structuralistul marxist polonez Henryk Markiewicz. **Evaluation in the Study of Literature (Poetics...** Warszawa, 1961, I, p. 800, 802).

Nu numai atît. Nu există analiză structurală corectă care să nu pună în lumină relațiile dintre tot și parte ale operei literare, corespondența diferitelor sale părți constitutive, corelația funcțiilor, armonia și contrastul lor organic. Or, și acest joc al interdependențelor, adesea plin de „tensiune" și „dramatism", reprezintă nu mai puțin un izvor de plăcere și implicit de valoare literară. Parcurgînd opera, un anume fragment ne dezvăluie dintr-o dată semnificația întregului, ne relevă subit principiul de organizare unitară a lucrării. De fapt, nu există critic și chiar cititor bine educat care să nu încerce o astfel de bucurie, eminamente estetică, pur „structuralistă". Și este de notat că această constatare, ca și aceea — fundamentală — a unității, se poate produce — și de fapt se produce mai totdeauna — chiar de la cel dintîi stadiu al lecturii și al analizei. În practica criticii literare, reacțiunea este mai mult decît obișnuită, oricînd verificabilă.

Să mai invocăm încă un argument? Din punctul nostru de vedere, ne aflăm în fața unei dovezi absolut hotărîtoare. Orice structură are un sens, „spune ceva". Iar descifrarea acestui sens este însoțită din prima sa clipă de un „halo" emoțional, deci valoric. Finalitatea este axiologică. Percepția semnificației își asociază un sentiment imediat de valoare. Orice organizare literară sugerează o direcție, un sens explicit sau numai inefabil, a cărui intuire ne încîntă. Avem percepția unei ordini oarecare, introdusă într-o avalanșă de impresii? Consimțirea noastră se produce pe loc. În caz contrar o refuzăm, mai mult sau mai puțin categoric. Estetica semantică nu recunoaște valoare numai complexității semnificației, dar și simplului act de a semnifica ceva, de a lega pe **le signifiant** (opera) de **le signifié** (sensul), corelație pe care o stabilim obligator, chiar de la stadiul prim al analizei. O analiză structurală care să se dezintereseze subit ori metodologic, fie și provizoriu, de sensul, de „înțelesul" textului analizat, reprezintă o imposibilitate psihologică. „Într-un adevărat poem — observă și Sholom I. Kahn, în **Toward an organic criticism** — semnificația este plăcere, **meaning is a delight" (Journal of Aesthetics and Art Criticism,** XV, 2, sept. 1956, p. 72). Dăm toate aceste citate, care se pot înmulți, din însăși sfera de lecturi a structuraliștilor noștri, numai pentru a demonstra consensul aproape general al poziției apărate de noi.

Percepția structurii presupune emoția estetică încă de la primele sale faze. Analiza, firește, o consolidează, dar emoția ce-i urmează nu constituie în nici un caz o rezultantă ultimă sau tîrzie. În practica analizei critice — și observațiile noastre sînt făcute în special din această perspectivă — artificiul metodologic de izolare și ierarhizare a etapelor rămîne inutil și inoperant. Ideea de structură constituie în schimb un excelent „suport" pentru judecata de valoare. Și se cuvine să recunoaștem meritul unor contribuții, fie și introductive sau fragmentare (Sorin Alexandrescu promite să revină cu dezvoltări și detalii), care pun sau numai sugerează probleme de esență, chiar dacă soluția, cum s-a dovedit, poate fi uneori diferită. Structura are valoare. Ea este în sine și prin sine valoare. Noțiunile nu pot fi radical separate. Nu există o altă rezolvare științifică a problemei.

Adrian MARINO

DIALOG POETIC

KIPLING-VARNALIS

Prezentăm un dialog, peste decenii, între două spirite poetice. Este vorba de unul din cele mai difuzate poeme gnomice ale vremurilor noastre, **Dacă** de Kipling. Acestui poem îi răspunde cunoscutul poet grec Kostas Varnalis printr-un **Anti-Dacă.** Trebuie relevat că și teza și contra-teza sînt amîndouă de factură stoică, atît prin concepție cît și prin registrul sentențios al expresiei. Drumul între ele parcurge, însă, distanța dintre stoicismul lui Cicero și acela al tragediei lui Seneca. Străvechea doctrină morală poate fi și o armă a succesului, ca în ascensiunea romană, dar și o modalitate a refugiului mîndru în sfera independenței lăuntrice, în momentele de tiranie abuzivă a unor Cezari. Ciudată coincidență! În prezent, poemul lui Varnalis ca și întreaga sa operă sînt interzise în patria lui.

Redăm în traducere românească — lucrată direct după original — cei doi termeni ai înfruntării:

RUDYARD KIPLING

DACĂ...

Dacă-ți rămîne mintea cînd cei din jur și-o pierd
și, fiindc-o ai, te-apasă sub vorbe care dor;
dacă mai crezi în tine cînd alții nu mai cred
și-i ierți și nu te superi de îndoiala lor;

dacă de așteptare nu ostenești nicicînd,
nici de minciuna goală nu-ți clatini gîndul drept;
dacă, izbit de ură, nu te răzbuni urînd
și totuși nu-ți pui mască de sfînt sau de-nțelept;

dacă visezi, dar visul stăpîn de nu ți-l faci
sau gîndul, deși judeci, de nu ți-e unic țel;
dacă, -ncercînd triumful sau prăbușirea, taci
și poți, prin amîndouă trecînd, să fii la fel;

dacă înduri să afli cinstitul tău cuvînt
răstălmăcit, naivii să-i ducă în ispită;
sau truda vieții tale, înspulberată-n vînt,
de poate iar s-o-nalțe unealta-ți prea tocită;

dacă poți strînge toate cîștigurile tale
ca să le joci pe-o carte și să le pierzi așa
și iarăși de la capăt să-ncepi aceeași cale,
fără să spui o vorbă de neizbînda ta;

dacă poți gîndul, nervii și inima, să-i pui
să te slujească încă, peste puterea lor,
deși în trupul firav o altă forță nu-i,
– afară de voința ce le impune: **„spor"**;

dacă te vrea mulțimea deși n-ai lingușit
sau lîngă rege umbli ca ling-un oarecare;
dacă de răi sau prieteni nu poți să fii rănit;
dacă nu numai unul, ci toți îți dau crezare;

dacă ajungi să umpli minutul trecător
cu șaizeci de clipe de veșnicii, mereu,
vei fi pe-ntreg Pămîntul deplin stăpînitor
și, mai presus de toate, un OM – copilul meu.

KOSTAS VARNALIS

ANTI-DACĂ

(după Rudyard Kipling)

De poți să faci pe prostul cînd altul te repede –
tăcînd-o pe deșteptul – și c-un cuvînt nu-l certi;
de nu te-ncrezi în nimeni și nimeni nu te crede;
de-ți poți ierta păcatul, dar altora nu-l ierți;

de nu amîi o clipă un rău să-l împlinești
și dacă minți mai tare cînd alții nu spun drept;
de-ți place în iubire cu ură să izbești
și totuși îți pui mască de sfînt și de-nțelept;

de te tîrăști ca viermii și-n visuri nu-ți iei zborul
și numai interesul îl sui la rang de țel;
de părăsești învinsul și treci cu-nvingătorul
și-i vinzi, fără sfială, pe amîndoi la fel;

de rabzi să-ți afli scrisul și spusa, tălmăcite
drept adevăr, să-nșele mulțimea oarbă, și
cînd vorbele și fapta în vînt ți-s risipite,
tu, dîndu-le la dracu, poți altele scorni;

de poți să faci într-una dintr-un cîștig, o mie
și patria pe-o carte s-o vinzi la primul semn;
de nu-ți plătești bănutul luat ca datorie,
dar tu să fii plătitul găsești că-i drept și demn;

de poți să-ți storci și gîndul și inima și nervii,
îmbătrînite-n rele, să facă rele noi
și sub nehotărîre plecîndu-te ca servii,
cînd toți strigă: **'nainte!** doar tu să strigi: **'napoi!**;

dacă, stînd în mulțime te-mpăunezi semeț,
dar lîngă cel puternic îngenunchezi slugarnic
și pe dușmani sau prieteni, tratîndu-i cu dispreț,
te faci că ții la dînșii, dar îi înșeli amarnic!

dacă nu pierzi momentul să faci oriunde-un rău
și-n umbra lui te-nliniști ca-n umbra unui pom,
al tău va fi Pămîntul cu tot prisosul său;
vei fi-ntre Domni, întîiul, dar niciodată OM!

În românește de **Neculai CHIRICA**

CONVORBIRI CU 5 SCRIITORI SOVIETICI

Într-o duminică însorită de iunie poposesc la Peredelkino, la „dacea" Galinei Serebreakova. Gazda, o femeie plină de viață, de optimism, în ciuda unei existențe dramatice și bogate în suferințe, este o bună cunoștință a cititorilor noștri (romanele sale istorice inspirate din viața lui Marx au stîrnit la noi un viu interes) și totodată o prietenă entuziastă a țării noastre, o prețuitoare a literaturii române. Călătoria făcută la sfîrșitul anului trecut în România este una din cele mai plăcute amintiri ale Galinei Serebreakova.

Împreună pornim spre vila lui Konstantin Fedin. În mijlocul unei grădini sălbatice, ce tinde să revină la forma sa inițială de pădure (la plecare, scriitorul ne mărturisește că a depus suficiente eforturi pentru a-i da acest aer părăsit pe care-l preferă celui „spilcuit"), vila albă, luminoasă, într-o poiană însorită, apare ca o căsuță din basmele copilăriei.

Discuția începe simplu, direct, fără rigiditate, fără nici un fel de caracter oficial și protocolar. Tonul îl dă, desigur, gazda. Și înțeleg de ce toate amintirile prietenilor, ale cunoscuților, mai vechi sau mai recente, vorbesc despre Fedin ca despre un causeur fermecător.

Cum e și de așteptat, începe o discuție despre literatură, prilejuită de ultima carte a Galinei Serebreakova „Călătorie prin zilele trecutului", o carte de amintiri în sumarul căreia figurează nume ca Gorki, Romain Rolland, Bernard Shaw etc. Amintirile trezesc alte amintiri. Galina Serebreakova evocă o seară din anii tinereții cînd împreună cu Konstantin Fedin și Vsevolod Ivanov au discutat despre tinerețea scriitorilor sovietici, despre tinerețea literaturii sovietice. „Tinerețea noastră a trecut, cea a literaturii a rămas", remarcă Serebreakova și Fedin. Dar pentru ca amintirea tinereții, a acelor ani de după revoluție, a oamenilor care au trăit și au muncit în acea epocă de făurire a statului socialist să nu se acopere de colbul uitării, Serebreakova și-a propus să scrie o serie de portrete evocînd personalitățile remarcabile ale culturii, artei și literaturii sovietice. Unele au și apărut în revista „Literaturnaia Rossia" și s-au bucurat de o primire călduroasă din partea cititorilor și a criticilor. Ar fi de menționat îndeosebi amintirile despre poetul Boris Pasternak, despre sculptorița Vera Muhina, despre cîntăreața Nejdanova.

Discuția alunecă treptat spre România. Konstantin Fedin își amintește de călătoria pe care a întreprins-o cu aproape zece ani în urmă în țara noastră. Își aduce aminte de prietenii săi din România, mai ales de scriitorii români. Recentul Congres al scriitorilor sovietici i-a prilejuit întrevederi interesante cu Zaharia Stancu și Titus Popovici. Pline de satisfacție sînt cuvintele pe care le rostește, de astă dată mai ales în calitate de prim secretar al Uniunii Scriitorilor Sovietici, cu privire la acordul încheiat între uniunile de scriitori din U.R.S.S. și Republica Socialistă România. Intervențiile Galinei Serebreakova aduc amănunte despre viața literară din țara noastră. Serebreakova povestește despre întîlnirile interesante pe care le-a avut cu scriitorii români și vorbește în cuvinte calde despre tinerii noștri poeți, prozatori, lucru ce suscită cu deosebire interesul lui Fedin. E și firesc. Și în Uniunea Sovietică apar mereu nume noi, se ivesc talente noi, formarea și educarea lor constituind o problemă de mare răspundere.

Cînd convorbirea trece la teme turistice (căzurăm cu toții de acord în ce privește calificativele superlative la adresa Leningradului și a Iasnaiei Poliana, pornind evident de la criterii deosebite), îmi adusei aminte de zicala „călătorului îi șade bine cu drumul". De altfel și ceasul îmi sugera același lucru.

★

Prieteni ai României, oameni care cunosc țara noastră, care se interesează de ea, am găsit și printre scriitorii din Leningrad.

Istoricul literar, academicianul M. P. Alexeev, unul din cei mai distinși specialiști în literatură comparată din Uniunea Sovietică, doctor honoris causa al cîtorva universități străine, își amintește cu multă căldură și totodată profund regret de Tudor Vianu, pe care l-a cunoscut personal, ale cărui lucrări le apreciază mult și chiar intenționează să publice una dintre ele într-o revistă sovietică. M. P. Alexeev se interesează de lucrările de istorie literară ce apar în țara noastră, de activitatea istoricilor noștri literari, de cercetările pe care ei le întreprind.

Poetul Vladimir Toropîghin povestește cu mult entuziasm despre serbările organizate cu prilejul aniversării zilei de naștere a lui Pușkin în satul Mihailovskoe, subliniind îndeosebi participarea largă, însuflețită a țăranilor, a oamenilor muncii din împrejurimi. „Au fost peste o sută de mii de oameni", spune el și adaugă: „ca la dumneavoastră, la Coșbuc". Toropighin își amintește de festivitățile organizate la noi în 1966 cu prilejul centenarului Coșbuc, la care a fost invitat.

Criticul V. Savițki a trecut prin România ca turist, a petrecut cîteva zile pe litoral. Grație amabilității și perseverenței sale, am putut întîlni pe prozatorul Viktor Konețki, lucru altminteri nu tocmai ușor de realizat, dat fiind că scriitorul nu are telefon și lipsește mult din Leningrad, navigînd mereu pe mări și oceane. Cînd în ușă ne ieși înainte un tînăr de statură mijlocie, vînjos, cu chipul osos, parcă cioplit în piatră, cu privirea energică, îmi spusei: „Iată-l pe Gleb Volnov" într-atît mi se păru că seamănă cu eroul pe care l-a descris în primul său roman Grijile zilei de mîine, o carte de mare succes în Uniunea Sovietică și în străinătate. Iar cînd aflai că Viktor Konețki locuiește împreună cu bătrîna sa mamă care a fost cîndva profesoară de franceză, mi se întări impresia că Gleb Volnov a preluat cîteva din trăsăturile biografice (poate și psihologice?) ale autorului.

Pe Viktor Konețki l-am găsit într-o zi fericită. În primul rînd abia se întorsese dintr-o lungă cursă, dusă pînă în Oceanul Pacific. În al doilea rînd, era ziua lui de naștere, împlinise 38 de ani.

Deși Konețki desfășoară de zece ani și mai bine o activitate literară foarte intensă (atestată de un număr mare de nuvele, schițe, un roman, multe din ele fiind deja traduse în limbi străine) care îl situează printre fruntașii tinerei generații de prozatori, el nu și-a părăsit meseria inițială, cea de marinar. Cursele îndelungate peste mări și oceane îi îmbogățesc experiența de viață, de cunoaștere a oamenilor. Proza lui Konețki este „tematic" legată de viața marinarilor. Sub acest aspect el continuă tradiția lui Staniukovici și Alexandr Grin, deși în proza sa tema marinărească află cu totul altă întrupare.

Pe această linie se situează și ultima sa carte: Cine privește norii. Scriitorul scoate din raft exemplarul de semnal, cartea va apărea peste cîteva zile în librării. E un roman construit dintr-o suită de nuvele, aparent cu totul independente, dintre care unele au și fost publicate separat în reviste (prima, cu care se deschide volumul, Ușa, a fost tradusă și în limba română de revista Secolul 20) reunite prin cîteva personaje a căror biografie este urmărită la etape și momente diferite, precum și prin cîteva tangențe de situații, întîmplări, fapte. O compoziție liberă, care înlesnește realizarea unui tablou amplu al vieții sovietice contemporane și mai vechi. „În momentul de față scriu o carte de o factură oarecum nouă pentru mine. Un amestec de impresii de călătorie, de eseuri, de reportaje..." ne spune prozatorul.

Acum e rîndul lui Konețki să întrebe: „Ce scriu prozatorii voștri tineri? Ce probleme îi interesează? Ce teme sînt abordate mai frecvent?"

Pe cîțiva dintre prozatorii români mai vîrstnici sau mai tineri Viktor Konețki îi cunoaște din traducerile publicate în U.R.S.S., dar ar dori să știe mai mult despre mișcarea literară din țara noastră, despre revistele noastre, despre scriitorii noștri.

La atîtea întrebări, răspunsurile ar trebui să constituie o prelegere, o conferință cel puțin. Amînăm pînă la o nouă revedere dezbaterea amplă a acestor probleme, despărțindu-ne cu făgăduiala că-i voi trimite de la București măcar un „minimum de material bibliografic".

Tatiana NICOLESCU

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12 94 44; 11 39 36; 12 74 26. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon: 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni 13 lei; 6 luni 26 lei; 1 an 52 lei.
Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23—25. 40133